TEODOR VÎRGOLICI

MATEIU I. CARAGIALE

EDITURA ALBATROS

Coperta de *Cristea Müller*

VIAȚA

În 1897, după o perioadă de zbucium și amărăciuni cauzate de ostilitatea manifestată de oficialitatea culturală a vremii față de producțiile sale dramatice, solicitat să colaboreze la *„Gazeta săteanului"*, I. L. Caragiale trimite schița *Cănuță, om sucit,* însoțită de o amplă scrisoare în care își destăinuia starea sufletească din acele momente, convingerea că scriitorului român onest nu-i era dat atunci decît să sufere, spunînd, printre altele : „Un tată ar trebui să fie din cale afară denaturat ca să ureze vreunuia, celui mai nemernic dintre copiii săi, cariera de publicist onest. Douăzeci și patru de copii să am — să mă ferească Dumnezeu ! — pe toți i-aș face oameni politici, adică avocați ; și dacă unul n-ar fi în stare să învețe măcar atîta, l-aș învăța să prinză cîini cu lațul.

Hengher, da ! da' literat, nu !"[1]

Dar, parcă în ciuda acestei hotărîri atît de dur exprimată, cei doi fii ai marelui dramaturg, Luca și Mateiu, s-au orientat amîndoi spre aceeași carieră literară, pe drumul căreia tatăl lor

[1] *„Gazeta săteanului"*, an. XIV, nr. 22—23, 21 decembrie 1897—5 ianuarie 1898.

întîlnise mai mult spini decît trandafiri. Primul și-a frînt existența de timpuriu, nedepășind prea mult faza încercărilor și proiectelor ; cel de al doilea a izbutit însă să cristalizeze o operă, deși de dimensiuni restrînse, învestită cu incontestabile și remarcabile virtuți artistice, care-i asigură definitiv un loc de seamă în evoluția literaturii române din prima jumătate a acestui veac.

Pe cît de singulară este opera lui Mateiu I. Caragiale, prin farmecul ei straniu, în peisajul literaturii noastre dintre cele două războaie mondiale, pe atît de ciudat a fost și destinul său uman, în jurul căruia s-au țesut și se țes încă văluri de legendă. Încă de la venirea sa pe lume, Parcele i-au hărăzit cărări mai puțin comune. Mateiu I. Caragiale s-a născut la 25 martie 1885 (12 stil vechi), în București, ca fiu nelegitim al dramaturgului, fapt ce-i va provoca, mai tîrziu, grave complexe de inferioritate și o zbatere continuă, aproape disperată, de a-și depăși condiția de bastard, de a înlocui extracția socială umilă moștenită de la tatăl său printr-o iluzorie descendență nobiliară, plăsmuită cu o uimitoare convingere intimă. Pe mama lui Mateiu, Maria Constantinescu, în vîrstă de 20 de ani, I. L. Caragiale o cunoscuse în primăvara anului 1884, la Regia Monopolurilor, unde, ca și scriitorul, era probabil funcționară [1]. La nașterea fiului său nelegitim, al cărui naș devine Matei Smideanu, om ce îndeplinise diferite roluri politice

---

[1] Șerban Cioculescu, *Viața lui I. L. Caragiale*, București, F.P.L.A., 1940, p. 446.

sub domnia lui Cuza[1], dramaturgul locuia împreună cu Maria Constantinescu, pe Strada Frumoasă nr. 14, așa cum rezultă din propria-i declarație făcută la Oficiul stării civile. Cît timp au durat relațiile lui I. L. Caragiale cu Maria Constantinescu nu se poate preciza. Cert este însă că, după ce se căsătorește cu Alexandrina Burelly (la 7 ianuarie 1889), autorul *Scrisorii pierdute* îl aduce pe Mateiu în noua sa familie, revărsîndu-și asupra lui și acum și mai tîrziu, dragostea paternă, îngrijindu-se îndeaproape de educarea și instruirea lui. Nu lipsită de semnificație este o fotografie din această epocă, reprodusă de G. Călinescu în *Istoria literaturii române* (pag. 439), în care Mateiu, de numai cîțiva ani, apare împreună cu tatăl său. Atunci cînd familia dramaturgului se îmbogățește cu încă doi copii, Luca (născut 3 iulie 1893) și Ecaternia (născută 30 mai 1894), fiul natural începe să treacă printr-un tot mai accentuat proces de autoînșelare, crezîndu-se frustat de solicitudinea și afecțiunea paternă, ceea ce-l va duce, cu timpul, la o iremediabilă ruptură sufletească de tatăl său.

Dragostea lui I. L. Caragiale față de primul său copil nu poate fi pusă la îndoială și nici considerată o simplă și convențională obligație familială. Faptele o dovedesc cu prisosință. Mai întîi e de observat că, atunci cînd Mateiu ajunge la vîrsta școlarității, pe la 1892, I. L. Caragiale îl înscrie ca elev bursier la colegiul Sf. Gheorghe, al cărui director, între 1890—1903, a fost Anghel Demetri-

[1] I. L. Caragiale, *Scrisori și acte*, ediție îngrijită, prefață și note de Șerban Cioculescu, București, E.P.L., 1963, p. 238.

escu, care se bucura de un binemeritat prestigiu şi ca profesor şi ca scriitor. În această perioadă, I. L. Caragiale îi scria doctorului N. Leon, director al învăţămîntului secundar în Ministerul Instrucţiunii Publice :

„Stimate amice,

Iartă-mă că te deranjez, contînd prea mult pe bunătatea d-tale. Te rog, dictează aducătorului, tînărului Florescu, petiţia pe care trebuie să ţi-o dau eu d-tale, pentru ca fiul meu, Mateiu Caragiale, în calitatea lui de bursier la liceul Sf. Gheorghe, să poată trece gratuit examenele de stat.

Sperînd în dreptatea d-tale, te salut cu toată stima,

I. L. Caragiale.“ [1]

Ca elev la colegiul Sf. Gheorghe, unde studiază pînă prin 1902, cum indică acad. Perpessicius [2], Mateiu I. Caragiale se distinge printr-o excelentă pregătire şcolară, cu bogate şi temeinice cunoştinţe din multiple domenii, depăşind cadrul programei didactice, întreţinînd discuţii la un nivel superior cu unii dintre profesorii săi, cum îşi amintea fostul său coleg de bancă şi bun prieten, genealogistul Nicolae A. Boicescu, într-o convorbire cu Şerban Cioculescu. [3]

Cel ce exercită o puternică înrîurire asupra tînărului Caragiale este însă Anghel Demetriescu „ex-

---

[1] I. L. Caragiale, *Scrisori şi acte*, p. 36.

[2] Perpessicius, *Tabel cronologic* la ediţia *Craii de Curtea-Veche*, Bucureşti, E.P.L., Biblioteca pentru toţi, 1965 p. XVII.

[3] I. L. Caragiale, *Scrisori şi acte*, p. 37.

celentul meu director şi maestrul de istorie", cum îl va caracteriza, mai tîrziu, în jurnalul său intim. Acest eminent cărturar şi dascăl îi insuflă lui Mateiu pasiunea pentru studiul istoriei şi mai ales îi trezeşte interesul pentru heraldică. Înzestrat cu talent plastic, elevul lui Anghel Demetriescu se exersează de timpuriu în arta reprezentărilor heraldice, fie pe planşe separate, fie chiar pe caietele de şcoală, după cum va consemna în jurnalul său : „En héraldiste né et forcené, j'ai depuis très longtemps eu la passion des décorations ; à l'âge de quatorze ans, je les connaissais toutes et les avais dessinées minutieusement dans mon cahier de physique." [1] Ulterior, autorul *Crailor de Curtea-Veche* îşi va demonstra competenţa heraldică prin cîteva documentate studii, cum sînt *În chestiunea unei aberaţii,* în care face istoricul Ordinului de Malta, şi *„O contribuţie heraldică la istoria Brîncovenilor"*, unde prezintă detaliat stemele acestei familii domnitoare româneşti.

Pasiunea pentru heraldică, la o vîrstă destul de fragedă, avea să aibă consecinţe neobişnuite în desfăşurarea vieţii lui Mateiu I. Caragiale, înrîurindu-i hotărîtor existenţa, în direcţii paradoxale. Această pasiune a constituit fie elementul declanşator, fie terenul prielnic pretinselor ascendenţe nobiliare ale viitorului scriitor. Încă din anii adolescenţei, Mateiu se închipuie coborîtor din stirpe aristocratică, îşi caută strămoşii în familii domnitoare din inde-

[1] Mateiu I. Caragiale, *Opere* ediţie definitivă îngrijită de Perpessicius, Bucureşti, F.P.L.A., 1936, p. 319. „Ca heraldist născut şi înverşunat, eu am avut de timpuriu pasiunea decoraţiilor ; la vîrsta de 14 ani le cunoşteam pe toate şi le desenasem cu minuţiozitate în caietul meu de fizică".

părtate veacuri, spre iritarea tatălui său care, cu spiritul zeflemisitor ce-l caracteriza, îi arăta adesea creştetul capului şi-i spunea: „Uite, a rămas aici urma tavei cu plăcinte pe care au purtat-o strămoşii noştri". [1]

Iluzoria origine nobiliară, pe care o va arbora cu ostentaţie, dar care va avea şi urmări puţin fericite, determinîndu-l să trăiască în solitudine şi devorat de visuri de mărire, dramatice în inevitabilele lor eşecuri, începe să-l stăpînească pe Mateiu I. Caragiale încă din anii de studii, fiind sesizabilă nu numai în pasiunea pentru heraldică, ci şi în manifestările vieţii obişnuite. O scrisoare din vara anului 1901, deci de la vîrsta de 16 ani, trimisă din Sinaia bunului său prieten şi coleg de bancă Nicolae A. Boicescu, trădează faza incipientă a seducţiei pentru lumea aristocratică, arătîndu-ni-l cum privea cu extaz, în nocturnă, castelul Peleş, pe atunci în reparaţie, şi cum „observa cercurile snobe cu ochi de o neobişnuită acuitate", după cum precizează Şerban Cioculescu în comentariul său care a însoţit textul scrisorii inedite, din care desprindem aceste rînduri edificatoare: „Mă sui aproape zilnic la castel unde M-me Robescu foarte funebră se vede întotdeauna cu 2 fete. Castelul se modifică mult, vechile lemne împuţite se schimbă prin panouri foarte delicate. Am notat tot. Ieri seară am fost la 9 1/2 noaptea lîngă castel care era puţin luminat. M-am întors prin nişte locuri misterioase unde tu n-ai mers niciodată. Foişorul e infect şi mizerabil, crezi că e un grajd nemţesc. Eu n-am

---

[1] G. Călinescu, *Istoria literaturii române*, Bucureşti, F.P.L.A., 1941, p. 435.

nici un pont actualmente. Eu dezvolt o mare morgă acasă, beau cafea în vieux-saxe cu o linguriță antică. Georges-Valentin a cîștigat premiul 2-lea de automobile la Geneva, vreo 150 de franci și niște pantofi. Despre Boroș nu mă mir, e foarte generos cînd ciupește parale de undeva. Cît despre prințul Al. Bibescu să nu mai scriu că e prea nebun și e maniac furios". [1]

În noiembrie 1904, cînd I. L. Caragiale se autoexilează la Berlin, împreună cu familia, îl aduce, bineînțeles, și pe Mateiu. Din aceeași dragoste și grijă pentru destinul fiului său, dramaturgul îl determină să se înscrie la Facultatea de drept, din capitala Germaniei. Dar și de data aceasta, Mateiu se află în opoziție cu tatăl său. În loc să se dedice studiului, frecventează muzeele și monumentele berlineze, cercetează vestigiile trecutului nobiliar, citește cu patimă literatură aleasă, din dorința urmărită cu secretă persuasiune de a-și rafina spiritul și de a pătrunde cît mai mult în sfera deprinderilor aristocratice. Din această perioadă dobîndește admirabile impresii ale farmecului vieții berlineze pe care le va transpune în povestirea *Remember*. În primele ei pagini mărturisea: „Era în 1907. Fusesem greu bolnav în București și mă întorsesem la Berlin acasă. Însănătoșirea mea se făcea cu anevoință, cerînd îngrijiri mari. La plecare, doctorul m-a sfătuit să mă feresc pînă și de cele mai ușoare zguduiri sufletești. Bietul doctor! Am dat din umeri, zîmbind, și i-am spus să fie pe pace.

---

[1] Șerban Cioculescu, *În jurul lui Mateiu I. Caragiale*, în *Viața românească*, nr. 1, ianuarie 1966, p. 177.

După un surghiun de doi ani revedeam Berlinul. Am de Berlin mare slăbiciune ; nici împrejurări foarte triste nu m-au împiedicat să-l revăd cu plăcere. L-am regăsit cum îl lăsasem : tot numai flori. Așa frumos chiar ca în acel început de iunie nu-mi păruse totuși niciodată... Năpădit de o dulce aromeală, îmi lăsam visările să nască și să se topească în voie în noianul de armonii sublime, uitîndu-mă pe fereastră, cu ochii pe jumătate închiși, cum unduiau curcubeuri în pulberea fluidă a fîntînii din larga piață-grădină. Lina boare a asfințitului legăna ciucurii purpurii ai trandafirilor agățați pe terasa casei din față, purtîndu-le mireasma pînă la mine. Seara da însuflețire umbrelor, în oglinzi, tainic, treceau fiori. Acesta era ceasul pe care-l așteptam ca să admir colțul cel mai frumos al pieței — un petec de pădure rămas neatins în plin oraș — cîțiva bătrîni copaci frumoși și sumbri, vrednici să slujească de izvor celor mai cu faimă meșteri ai zugrăvelii.

Îi regăseam chiar, la muzeul Frederic, într-o cadră de Ruysdaël, aceiași copaci stufoși, adumbrind lîngă o cădere de apă un castel în ruină".

Comportarea lui Mateiu, la Berlin, nu avea să-l lase indiferent pe I. L. Caragiale, om cu mai mult spirit practic. Între tată și fiu au existat probabil scene mai puțin plăcute, cum putem deduce din aceste rînduri ale lui Mateiu, din jurnalul său intim : „L' idée de me contraindre à faire des hautes études de droit en Allemagne a été chez mon père une folie de plus. La tâche eut été pour moi double : apprendre non seulement la matière, mais aussi la langue dans le quelle elle était professée ou écrite.

Les études m'auraient, du reste, servi à peu de chose. Le : «Ha ! Dieu şi j'eusse etudié...» n'est nullement de mise dans mon cas. L'école bouissonnière que j'ai fait à Berlin m'a mieux profité. Une année de solitude et d'insolement à la campagne comme à Bucarest, et qui a été en même temps une année climatérique, m'a permis de me livrer à une introspection dans mon être et à une retrospection dans mon passé, aussi patients et profondes que possible". [1]

În Berlin, Mateiu I. Caragiale urmăreşte îndeaproape viaţa nobilimii germane, din aceeaşi intimă dorinţă de a se confunda cu purtătorii de blazoane. Într-o scrisoare din 4 decembrie 1904, adresată tot lui Nicolae A. Boicescu, sesizăm cu uşurinţă aviditatea după manifestările unei lumi din care, în plăsmuirile sale heraldice, credea că face parte prin ancestrale legături de sînge : „În Berlin însă nu sunt ca la Viena palatele nobililor, vechi şi cu ganguri pentru trăsuri. Aici aproape toate ca-

[1] Mateiu I. Caragiale, Opere, p. 321 : „Ideea de a mă constrînge să fac înalte studii de drept în Germania. a fost încă una din ciudăţeniile tenace ale tatălui meu. Sarcina ar fi fost pentru mine dublă, nu numai de a învăţa materia, dar şi limba în care aceasta era profesată sau scrisă. Studiile, de altminteri, mi-ar fi fost de puţin folos. O ieşire ca : «Doamne Dumnezeule, să fi putut eu învăţa...» a tatălui meu, nu-şi are rostul în cazul meu. Şcoala hoinară pe care am făcut-o la Berlin mi-a fost de mare folos. Un an de singurătate şi de izolare la ţară ca şi la Bucureşti, şi care a fost în acelaşi timp şi un an climateric, mi-a permis să mă dedau unei introspecţii în fiinţa mea şi unei retrospecţii în trecutul meu, pe cît de răbdătoare, pe atît de adînci". Traducere de acad. Perpessicius, în prefaţa la ediţia *Craii de Curtea-Veche*, Bucureşti, E.P.L.. Biblioteca pentru toţi, 1965, p. V.

sele sunt noi și într-un stil fără haz. Totuși există o stradă Tiergarten care n-are case decît pe o parte, pe partea de vis-à-vis este parcul deschis Tiergarten care e enorm și drept în mijlocul orașului. Pe strada Tiergarten sunt cîteva case splendide, casa contelui de Tiele-Winckler e poate cea mai frumoasă și cea mai romantică locuință particulară pe care am văzut-o. În Berlin sunt foarte mulți toptangii milionari cari fac un lux enorm și au echipajele foarte frumos compuse cu livrele bine desenate și cu cai de rasă. Nobleța e bine reprezintată, sunt unii seniori bătrîni foarte bogați, cari au zece, douăsprezece fideicomisuri, țin casă mare, cai mulți, au mai multe rînduri de livrele, cu blană, cu fir, livrea de dimineață. Sunt și unele putori avare care au cîte-o saca cu un cal, dar sunt foarte puțini. Echipajul împăratului e negru cu vulturi de argint pe felinare, cu fire de argint peste tot și cu doi cai iuți albi cari zboară ca din pușcă. Magazinele ca al lui Mützner sunt pline de blazoane și de carte de invitație la vînătoare, unde spune cîte sute de fazani sau de epuri au împușcat invitații".[1]

Iritat probabil peste măsură de aerele aristocratice ale lui Mateiu, afișate și cu stranie convingere și cu ostentație, I. L. Caragiale îl expediază în țară, la București, în primăvara anului 1905, rugînd-o pe sora sa Lenci să-l supravegheze și să-l îndrume, deși acesta locuia împreună cu mama sa, Maria Constantinescu. Aflînd că Mateiu intenționează să se înscrie la școala de ofițeri de cavalerie, dramaturgul dă iarăși semne de neliniște și o roagă pe

---

[1] Șerban Cioculescu, *În jurul lui Mateiu I. Caragiale*, *loc. cit.*, p. 178.

Lenci să stăruie a-l abate de la acest gînd. Mai practică şi mai terestră, Lenci îi scrie însă lui I. L. Caragiale, la 9 mai 1905 ; „Eu aşa sunt de idee, ca tu să-l laşi cu toată voia să intre în şcoala militară, de se va putea, şi să fii chiar bucuros că scapi mai curînd de grija lui, căci o dată ieşit ofiţer, nu mai are nevoie de ajutorul bănesc al nimănui, şi scapi de a cheltui cu el, şi eşti în afară de orice răspundere"[1]. Desigur, asemenea sfaturi nu puteau fi în concordanţă cu dragostea de părinte a lui I. L. Caragiale. Lucrurile s-au rezolvat pozitiv prin însăşi evoluţia firească a faptelor. Respins la examenul de admitere în şcoala de ofiţeri, Mateiu se înscrie, în 1905, la Facultatea de drept spre satisfacţia tatălui. Scrisorile pe care I. L. Caragiale i le trimite în această perioadă îl agasează însă, şi, deşi nu s-au păstrat, e cert că la ele se referă, la începutul *Crailor de Curtea-Veche,* unde spune : „Ştiam pe de rost nesărata plachie de sfaturi şi de dojane ce mi se slujea de-acasă cam la fiecare început de lună ; sfaturi să purced cu bărbăţie pe calea muncii, dojane că nu mă mai înduplecam să purced odată". Cel ce îl informează pe I. L. Caragiale, la Berlin, despre studiile universitare ale lui Mateiu, este Delavrancea. La 30 iunie 1906, autorul lui *Hagi-Tudose* îi scria vechiului său prieten : „Matheiu a trecut 2 examene şi la 5 iulie trece dreptul civil. Încep să sper". Iar la 1 iulie 1906, îi aducea la cunoştinţă : „Dreptul roman l-a trecut foarte bine. Cernescu l-a împins de ceafă la examen. Aş fi crezut că nu ştie nimic. Ne-am înşelat. Bravo lui!... Peste trei zile trece

---

[1] I. L. Caragiale, *Scrisori şi acte*, p. 246.

civilul. Materia fiind mai ușoară ca cea corespondentă din dreptul roman, sunt sigur că va izbuti." [1]

Elanul cu care tînărul student își dădea examenele era însă aparent și de scurtă durată. Nu peste mult timp studiile juridice vor fi întrerupte definitiv, licența rămînînd de domeniul amăgirii. Preocupările lui Mateiu I. Caragiale, în această perioadă, converg către două țeluri conform noii sale structurări psihologice și spirituale. Trăind în imaginara sa stirpe nobiliară, își compune cu minuție o morgă aristocratică, își studiază și-și rafinează gesturile, adoptă o expresie glacială aidoma unui purtător de blazon, dar mai ales arborează o ținută vestimentară extrem de elegantă și cochetă, ca un veritabil dandy, un Brummel în ipostază românească. Faptul îl sesizează, cu indignare, mentorul său spiritual din București, Delavrancea, care îi scria lui I. L. Caragiale, în aceeași scrisoare din 30 iunie, că Mateiu este „d-un gigerlism insuportabil", ca să revină cu detalii în scrisoarea din 1 iulie : „Pe Matheiu l-am întîlnit odată la curse. Delicat și atent cu mine. Dar mănușile, gulerul, ghetele și pomada mi-au lăsat o impresie dezagreabilă".

Dacă o asemenea comportare nu putea, de bună seamă, să-l încînte pe I. L. Caragiale, în schimb se dovedește interesat îndeaproape de preocupările de creație literară ale lui Mateiu. Aflînd că acesta are gata un ciclu întreg de poezii, I. L. Caragiale părăsește Berlinul autoexilării sale, la sfîrșitul anului 1911, și vine, pentru scurt timp, la București, spre a se îngriji de soarta celui ce bătea la

---

[1] Șerban Cioculescu, *Viața lui I. L. Caragiale*, p. 164

porțile Parnasului. Încrezător în steaua fiului său și uzînd de autoritatea sa literară, precum și de prietenia cu unii din mentorii de atunci ai literaturii române, I. L. Caragiale merse, împreună cu Mateiu și A. Vlahuță, la Iași, la redacția „*Vieții românești*“, care, cu puțin timp în urmă, îi publicase și îi prețuise atît de mult nuvela *Kir Ianulea*, cu intenția precisă de a-l determina pe G. Ibrăileanu să tipărească producțiile tînărului poet. Poeziile au fost discutate cu G. Ibrăileanu și G. Topîrceanu. Se pare însă că acesta din urmă n-a fost prea încîntat de ele, argumentîndu-și insatisfacția, ceea ce-l nemulțumi pe dramaturg și-l determină să-i riposteze autorului *Baladelor vesele și triste*: „Da' cine ești tu, mă... să-mi dai mie lecții de poezie?“[1] Atît din stimă pentru autorul *Scrisorii pierdute*, cît și pentru o seamă de merite incontestabile ale poeziilor, G. Ibrăileanu publică treisprezece dintre ele, în numărul 4 din 1912 al „*Vieții românești*“ (*Clio*, *Lauda cuceritorului*, *Prohodul războinicului*, *Noapte roșie*, *Călugărița*, *Boierul*, *Aspra*, *Înțeleptul*, *Cronicarul*, *Domnița*, *La Argeș*, *Trîntorul* și *Curțile vechi*). Poeziile de debut ale lui Mateiu I. Caragiale, deși nu anunțau un poet de superioare valențe artistice, au fost totuși pozitiv apreciate de unii scriitori din acea vreme. La 3 iunie 1912 Panait Cerna îi scria, din Leipzig, lui I. L. Caragiale:

„Iubite nene Iancule,

Băiatul d-tale e un talent remarcabil. L-am citit cu o plăcere deosebită. Cele mai multe

[1] M. Sevastos, *Amintiri de la „Viața românească“*, București, E.S.P.L.A., 1956, p. 103.

din poeziile lui sunt numai schițe, momente bine prinse în versuri bine legate ; dar ce frumoase imagini și cîtă poezie e în unele din ele, și cît meșteșug de caracterizare dovedesc altele. Trecutul nostru tot — înviat în cîteva rînduri !

De mult n-am mai cetit o strofă așa de minunată, cum e aceasta bunăoară :

«Desprins din stemă parcă, spre depărtări senine,
Un corb bătrîn și-ntinde puternic negrul zbor,
Și-n liniștea adîncă, din cînd în cînd, ușor,
Din ulmi cad frunze moarte, p'utind în clipe line.»

Te felicit din inimă, nene Iancule ! O parte din bogatul d-tale talent a întinerit în odrasla d-tale, luînd o formă proprie și făgăduind flori, care nu se scutură niciodată.

Al d-tale prea plecat,
Cerna".[1]

Mișcat de gestul mai tînărului său confrate, I. L. Caragiale îi răspunde îndată, la 5 iunie 1912, cu emoție sobră :

„Iubite Cerna,

Îmi place a crede că nu exagerezi peste măsură dintr-un exces de magnanimitate, și că în încercările băiatului meu poate fi și ceva real care te-a atins, inspirîndu-ți interes și simpatie.

---

[1] Șerban Cioculescu, *Mateiu I. Caragiale*, în *„Adevărul"*, an. L, nr. 15 954, 24 ianuarie 1936, p. 1.

Îţi mulţumesc pentru el, care nu ştie încă ce preţios sufraj a avut noroc să obţină, şi te salut cu toată prietenia ce mi-o cunoşti.

Al d-tale, cu părintească dragoste,
Caragiale". [1]

După ce îi răspunde lui Panait Cerna, împăcat că fiul său poate cuceri admiraţia prin frumoasele lui preocupări literare, I. L. Caragiale nu mai supravieţuieşte, din nefericire, decît cîteva zile. La 9 iunie îşi sfîrşeşte viaţa, la Berlin. În urma acestui neaşteptat deznodămînt tragic al existenţei marelui dramaturg, Mateiu I. Caragiale pierde principalul său reazăm, cu toate că între el şi tată existau fricţiuni ireconciliabile. De acum încolo, destinul autorului lui *Remember* va cunoaşte vicisitudini tulburătoare, tribulaţii morale şi materiale istovitoare prin intensitatea cu care sînt trăite, o zbatere continuă, dramatică, între existenţa precară şi aspiraţiile frînte către mirajul titlurilor nobiliare şi al fastului aristocratic. Funcţiile pe care le ocupă în această perioadă, destul de modeste, acordate mai mult din respect faţă de memoria ilustrului său părinte, îi provoacă sentimentul dureros al umilităţii, iar pe de altă parte nu-i pot asigura o viaţă scutită de privaţiuni şi amărăciuni. La 25 octombrie 1912 devine şef de cabinet la Ministerul Lucrărilor Publice, al cărui titular era Al. Bădărău, funcţie pe care o deţine pînă la 4 ianuarie 1914. De-abia în 1919 ocupă o nouă funcţie, aceea de şef al biroului presei din Ministerul de Interne, pînă în 1921. Fără îndoială, aceste slujbe nu-i puteau oferi o existenţă

[1] I. L. Caragiale, *Scrisori şi acte*, p. 159.

satisfăcătoare, în raport cu visurile sale de glorie şi strălucire, făcîndu-l să sufere, să se mistuie lăuntric, să se izoleze de restul lumii, într-o taciturnă singurătate. Mai tîrziu, la 10 ianuarie 1934, consemna în jurnalul său : „Des grandes épreuves et vicissitudes ont longuement fait de ma vie un calvaire : seul, sans aucun bien, sans parents, sans alliés, sans amis, sans relations utiles et en surcroît avec charges et entouré d' ennemis, j' ai été forcé de livrer un rude combat. J' en suis sorti indemne et doublement trempé. Dans les moments les plus critiques, j' ai gardé la foi en Dieu et la confiace en moi et, par amour propre et par dignité, je n' ai jamais pensé à me supprimer pour ne pas humilier par un geste lâche une foi de plus ma race qui a attendu peut-être de moi l' élévation dont mes prédécesseurs connus l' ont privée".[1]

Compensaţia morală şi spirituală, la un grad superior, o află însă în creaţia literară, căreia i se dedică cu o surdă şi îndîrjită pasiune. De publicat, publică foarte puţin, şi numai versuri, poeziile *Grădinile amăgirii, Întoarcerea învinsului, Mărturisire* în *„Viaţa românească"* nr. 3, din martie 1913

[1] Mari încercări şi vicisitudini au făcut lung timp din viaţa mea un calvar : singur, fără nici un bun, fără părinţi, fără aliaţi, fără prieteni, fără relaţii folositoare şi în plus de aceasta cu greutăţi şi înconjurat de duşmani, am fost obligat să duc o luptă grea. Am ieşit de aici nevătămat şi dublu oţelit. În momentele cele mai critice am păstrat credinţa în Dumnezeu şi încrederea în mine şi, de orgoliu şi demnitate, niciodată nu m-am gîndit să mă sinucid ca să nu umilesc printr-un gest laş o dată mai mult neamul meu care a aşteptat poate de la mine elevaţia pe care predecesorii mei cunoscuţi n-au avut-o."

şi *Dregătorul* în *„Flacăra"* nr. 30, din 7 mai 1916. Se dăruie însă în taină, cu tenacitate, cu răbdarea şi migala unui desăvîrşit giuvaergiu, scrierilor în proză, care îi vor aduce adevărata celebritate, mai ales postumă, dăltuind ca un mare meşter orfevrier *Remember* şi romanul *Craii de Curtea-Veche,* ale căror prime concepte datează din anii 1910—1911.

Un moment de însemnătate majoră în viaţa lui Mateiu I. Caragiale, cu o seamă de consecinţe de loc neglijabile, l-a constituit căsătoria sa, în 1923, cu Marica Sion, fiica poetului Gheorghe Sion[1]. Cît de fericit a fost scriitorul, din punct de vedere erotic şi conjugal, nu ştim. Ceea ce putem cunoaşte, cu certitudine, din paginile jurnalului său, este în primul rînd satisfacţia materială, cu răsfrîngeri evidente asupra structurii sale psihologice, asupra visurilor nobiliare urmărite cu asiduitate. Marica Sion i-a oferit posibilitatea să se creadă un veritabil senior, aducîndu-i, drept dotă, o mică proprietate la Fundulea-Ilfov, pe care scriitorul, în imaginaţia sa aprinsă, o considera un adevărat domeniu. La cîţiva ani după căsătorie, în 1928, ca un autentic purtător de blazon, Mateiu I. Caragiale îşi confecţionează un steag propriu, pe care-l înalţă cu sentimentul demnităţii seniorale, notînd în jurnalul său : „Le 22 août de cet an, mon étendard coupé vert sur jaune a flotté pour la première fois à Sionu. Je le regarde en écrivant ces lignes et malgré mon âge, je constate avec satisfaction que de mes

---

[1] Olga Schina Adrian, *Remember,* în „Tribuna" nr. 3, 20 ianuarie 1966, p. 5.

principaux voeux quelques-uns se sont realisés, le plus ardent surtout : celui d' avoir une terre". [1]

În virtutea noii situaţii materiale, Mateiu I. Caragiale începe să-şi facă visuri îndrăzneţe, crezîndu-se apt pentru cariera diplomatică. În acest scop, în ianuarie 1928 întreprinde o călătorie la San Remo, pentru a-l întîlni pe N. Titulescu, pe atunci ministru de externe, şi a-i solicita sprijinul în obţinerea unei funcţii diplomatice. Audienţa pe care i-o acordă N. Titulescu, la hotelul Miramare, rămîne însă fără un rezultat pozitiv. În lipsa unei situaţii care să-i favorizeze ascensiunea spre vîrfurile elitei sociale şi întreţinerea de relaţii intime cu purtătorii de steme şi coroane, Mateiu I. Caragiale năzuieşte cu declarată şi persuasivă ardoare să obţină decoraţii, ordine şi diferite distincţii autohtone şi străine. Edificatoare sînt aceste însemnări sincere din jurnalul său : „Si des souverains ne se sont pas gênés de solliciter des Ordres, pourquoi me serais-je gêné moi ? Capitaneano m'a même dit qu'à l'enfant qui ne pleure pas, on ne donne pas à têter. Et je me suis mis en campagne. Cette fois encore les circonstances m'on admirablement favorisé, les occasions auxquelles on a la possibilité de se faire décorer étant aussi rares que les moyens de se faire proposer sont délicats. Après des démarches habiles qui m'ont fait vu de

---

[1] „La 22 august din acest an, stindardul meu verde şi galben a fluturat pentru prima dată la Sionu. Eu îl privesc scriind aceste rînduri şi, în ciuda vîrstei mele, constat cu satisfacţie că din dorinţele mele esenţiale unele s-au realizat, cea mai arzătoare mai ales, aceea de a avea un domeniu."

combien le concours intelligent et devoué d'un ami peut être efficace — je veux parler de Rodolphe Uhrynowsky — et après une attente anxieuse de huit mois, c'est toujours au ministère des travaux publics que le 10/24 VII (jeudi) l'ai reçu le brevet et les insignes de l'Ordre imperial russe de Sainte-Anne de II-e classe". [1]

Convins că nu este înţeles, văzîndu-şi adesea visurile eşuate, Mateiu I. Caragiale devine un singuratic, se claustrează între zidurile locuinţei sale, îşi construieşte un univers propriu în care încearcă să se simtă bine. Aserţiunea lui Villiers de L'Isle Adam, unul din scriitorii săi favoriţi, că „va exista întotdeauna o singurătate, pentru cei ce vor fi demni de dînsa", a fost pusă în aplicare de Mateiu I. Caragiale cu consecvenţă. Solitar, trăind himeric, îşi făureşte chiar o emblemă aristocratică, în culori (negru, galben, verde şi roşu), reprezentînd doi îngeri de-a dreapta şi de-a stînga unei coroane, sub care aşază deviza : „cave, age, tace" (fereşte-te, lucrează, taci), asemănătoare cu a lui Henri Frédéric Amiel „abstine et sustine".

---

[1] „Dacă suveranii nu se jenează să solicite Ordine, de ce m-aş jena eu ? Căpităneanu însuşi mi-a spus că copilului care nu plînge nu i se dă să sugă. Şi am început să acţionez. Şi de data aceasta circumstanţele m-au favorizat admirabil, ocaziile în care ţi se dă posibilitatea de a fi decorat fiind tot atît de rare cît mijloacele de a te face propus sînt delicate. După demersuri abile care m-au făcut să văd cît de eficace poate fi concursul inteligent şi devotat al unui prieten — vreau să vorbesc de Rodolphe Uhrynowsky — şi după o aşteptare anxioasă de opt luni, tot la Ministerul Lucrărilor Publice, la 10/24 VII (joi) am primit brevetul şi însemnele Ordinului imperial rus Sfînta Anna clasa a II-a."

Ciudata psihologie şi existenţă a lui Mateiu I. Caragiale, care s-a răsfrînt atît de sugestiv şi cu atît de intesă vibraţie emoţională în opera sa, asigurîndu-i acel neobişnuit farmec propriu prin originalitate şi autenticitate, nu reprezintă atît un caz de bovarism, cît o „hipertrofiere e eului ereditar", cum observa Pompiliu Constantinescu [1]. Cazul lui nu este unic în literatura română. Se cunosc îndeajuns de bine autoamăgirile lui Al. Macedonski şi morga aristocratică impusă deliberat, cu luciditate, a lui Duiliu Zamfirescu, pretinsele lor descendenţe nobiliare. Există însă o netă deosebire între aceştia doi şi autorul *Crailor de Curtea-Veche*. Pe cînd Al. Macedonski şi Duiliu Zamfirescu făceau mult zgomot în jurul presupusei lor stirpe aristocratice, introducîndu-se voit în vîltoarea existenţei sociale cotidiene şi izbutind chiar să convingă pe mulţi, Mateiu I. Caragiale trăia departe de agitaţiile lumii înconjurătoare, într-o splendidă solitudine, închis în eul său, practicînd o adevărată „asceză artistică" după expresia lui Tudor Vianu [2], trudind îndelung şi răbdător asupra manuscrisului şi putînd astfel să atingă perfecţiunea estetică.

Fenomenul de confuzie ereditară petrecut cu Mateiu I. Caragiale, ca şi cu ceilalţi doi amintiţi scriitori „care neputîndu-şi determina arborele genealogic, se pierd în ipoteze adînci ca nişte visuri nebune", cum spune G. Călinescu [3], dorinţa devo-

---

[1] Pompiliu Constantinescu, *Figuri literare*, Bucureşti, Vremea, 1939, p. 83.

[2] Tudor Vianu, *Mateiu I. Caragiale*, în vol. *Studii şi portrete literare*, Craiova, „*Ramuri*", 1938, p. 21.

[3] G. Călinescu, *Istoria literaturii române*, p. 813.

rantă a autorului lui *Remember* de a apare în ipostaza unui senior, se pare că au fost determinate într-o mare măsură de nemulţumirea faţă de condiţia socială modestă a tatălui său şi de tendinţa de a o depăşi, cum atestă mărturiile unora dintre contemporanii şi confraţii săi apropiaţi. De pildă, într-o amplă evocare intitulată *„Mateiu I. Caragiale (File dintr-un carnet de amintiri)“*, publicată în 1938, rememorînd momentele petrecute împreună în perioada apariţiei *Crailor de Curtea-Veche* în revista *„Gîndirea“*, Cezar Petrescu notează că, atunci cînd şi-a exprimat admiraţia faţă de „marele Caragiale“, Mateiu „şi-a retras bărbia în gulerul înalt, tare, demodat. A tamburinat cu vîrful degetelor în masa de stejar afumat. Buza de sus copilăreşte îmbufnată, trăda o nemulţumire pe care zadarnic cerca s-o domine.

A schimbat vorba. Am schimbat-o şi eu.

Dar am înţeles, ceea ce aveam să verific mai tîrziu de nenumărate ori. Nu-i plăcea să audă de numele părintelui său. Nu dintr-un sentiment epigonic, dintr-un complex de inferioritate scriitoricească.

Era prea sigur de arta lui, pentru asemenea reacţii nevolnice. Suferea însă de viaţa fără stil, pe care a dus-o Ion Luca Caragiale... Pentru a o răscumpăra, pentru a o expia, pentru a o răzbuna, cu o premeditare precoce şi maladivă, din adolescenţă se consacra heraldicei, aspira la decoraţii şi titluri“. [1]

---

[1] Cezar Petrescu, *Mateiu I. Caragiale (File dintr-un carnet de amintiri)*, în *„Gîndirea“*, an. XVII, nr. 3, martie 1938, p. 144.

Opoziţia dintre I. L. Caragiale şi Mateiu nu a fost totuşi atît de categorică, precum au avut impresia cei doi eroi înşişi. Caragiale-tatăl a năzuit şi el să-şi depăşească condiţia socială, dar nu prin străluciri exterioare, de împrumut, prin ajungerea cu orice preţ în mediul „elitei", ci numai prin meritele propriei sale munci, prin valoarea, de care era conştient, a operei ce o dăruise literaturii române. Neputînd realiza acest lucru, într-o societate în care valorile spirituale erau prea des desconsiderate sau ignorate, I. L. Caragiale a trăit şi el o dramă, constatînd cu amărăciune că societatea vremii sale îl lasă să devină berar, dar nu-i îngăduia să ocupe locul pe care i-l asigurau multiplele şi înaltele valenţe ale operei sale literare. În 1896, de pildă, solicitînd postul de director al Teatrului Naţional din Iaşi, este refuzat, şi atunci, cu dureroasă ironie, cere postul de intendent şi apoi de controlor. Deznodămîntul acestei drame lăuntrice a marelui scriitor va fi ilustrat de autoexilarea sa, în 1904, la Berlin. Conştient că a îmbogăţit patrimoniul culturii şi literaturii române cu o operă de mare valoare şi că nici el, nici opera sa nu au primit aprecierea cuvenită, I. L. Caragiale a avut permanent sentimentul amar că şi-a ratat viaţa ca om, ca personalitate. Din această stare de spirit a izvorît şi scrisoarea pe care o trimitea *„Gazetei săteanului"*, în 1897, reprodusă la începutul acestei lucrări. Semnificativă e şi scrisoarea adresată doctorului Urechia, în 1907 : „Intrarea în viaţa publică mi-a fost pîn-acum închisă de boierii şi de ciocoii noştri pe simpla bănuială că n-aş fi amantul destul de fidel al sacrei noastre Constituţii. De ce adică astăzi, la bătrîneţe,

să nu fiu leal, să nu dau dreptate oamenilor, arătînd pe faţă de ce sentimente sînt animat faţă cu actuala lor organizare ? De ce să nu arăt lumii cum am văzut eu împrejurările sociale şi politice la care am asistat — şi ca istoric, nu numai ca simplu comediante ? Şi dacă mamelucărimea mă va huidui în unison, poate că am norocul ca în mulţimea lumii cinstite şi dezinteresate să găsesc cîteva aprobări, cari să mă plătească cu prisos de necazurile îndelungatei mele prospecţiuni". Iar faptul că în 1908 se alătură grupării politice a lui Take Ionescu, venind de la Berlin pentru a lua parte la turneele electorale ale conducătorului partidului conservator-democrat, nou înfiinţat, se explică prin aceeaşi încercare de a-şi impune, fie chiar pe cale politică, incontestabila sa personalitate, de a ocupa un rol bine definit în viaţa publică. Dar nu a izbutit nici pe această cale, Take Ionescu şi copărtaşii lui refuzîndu-i candidatura de deputat.

Aşadar, iniţial, opoziţia dintre I. L. Caragiale şi Mateiu nu a fost atît de flagrantă. Într-un anume sens, se poate spune că tatăl a infuzat fiului voinţa de a-şi depăşi condiţia. Opoziţia ireconciliabilă, ulterioară, ţine mai mult de structura temperamentală proprie fiecăruia dintre ei. În intenţia sa de a dobîndi notorietatea indiscutabilă a personalităţii sale, în plan civic, în viaţa publică, I. L. Caragiale era totuşi un om sociabil, foarte deschis comunicării cu oamenii, preocupat şi încîntat de întreţinerea prieteniilor, înzestrat cu simţul umorului în existenţa cotidiană, locvace. În schimb, la Mateiu I. Caragiale tendinţa de a-şi depăşi condiţia socială a devenit orgoliu, a căpătat forme excesive

şi o expresie stranie, l-a determinat să se claustreze într-o rigidă morgă aristocratică, să se autoînşele cu o pasiune împinsă pînă la exaltare. Opoziţia dintre tată şi fiu s-a adîncit datorită tocmai caracterului exaltat al lui Mateiu.

Apariţia lui Mateiu I. Caragiale în viaţa cotidiană a Bucureştiului din perioada interbelică era bizară, stranie prin rigiditatea cu care îşi confecţionase morga aristocratică, anacronică mai ales prin aspectul vestimentar. Portretul pe care i l-a făcut G. Călinescu, în *Istoria literaturii române*, chiar dacă unele trăsături sînt dur accentuate, sugerează imaginea cu totul aparte a scriitorului : „Faţa rasă era contractată, prin lăsarea muşchilor obrajilor în jos, într-o morgă solemnă. Purta pe cap un melon, aşezat rigid ca un semi-ţilindru, pe trup un pardesiu sau demi-palton uşor. Ghetele subţiri, corecte, încheiate anacronic cu nasturi, călcau de-a dreptul pe zăpadă. Melonul şi demi-paltonul băteau în verdele lucrurilor prea vechi, prea lustruite, deşi ţinuta omului era de o corectitudine înţepată, de mare gală. Contrastul între acest om ciudat şi restul trecătorilor era aşa de izbitor, încît te gîndeai pe dată la un boier scăpătat, inadaptabil, la unul din acei aristocraţi arheologici şi plini de ceremonii, care înfruntă mucegaiul anilor şi pe care Cocteau i-a văzut în jurul împărătesei Eugenia de Montijo. Totuşi, ceva nu admitea în totul această ipoteză. Deşi cu privirea cultă, rafinată, omul era prea rigid în protocolul mersului său ca să fie un aristocrat pur sînge. În lăsarea în jos a fălcilor sale era o afectare rece."[1]

---

[1] G. Călinescu, *Istoria literaturii române*, p. 813

În aceeași ipostază stranie și anacronică l-a zugrăvit și Tudor Vianu : „Cu figura slabă și nemișcată, vorbind rar și strîngînd buzele, cînd tăcea, ca și cum ar fi vrut să pecetluiască mai puternic tainele firii lui complicate și adînci. Pășea tacticos și rar, cu pleoapele mai totdeauna lăsate și purtînd un trup rigid, ușor aplecat pe spate, în niște costume care nu erau propriu-zis ale vremii noastre, vreo jiletcă desprinsă din eleganta garderobă a altei epoci sau vreo pălărie dintr-o speță rară și demodată."[1]

O mărturie asemănătoare ne-a oferit-o Petru Comarnescu : „Mi-l amintesc ca un om cu ținută îngrijită și de-o corectitudine voit anonimă, valabilă în oricare centru civilizat. Pălăria tare (melonul), ghetele cu nasturi, pardesiul, croit după o linie clasică, nu distonau pe atunci, deși mai rare. Cum nici costumul gri-fer pe care îl purta ca un fel de uniformă. Nici nu-l știu în alt costum, deși l-am văzut de mai multe ori. Am impresia că ori costumul avea o trăinicie neobișnuită, ori cînd se uza comanda un altul identic.

Purta guler tare, cu colțurile îndoite, cravată fluture, ceva mai groasă și legată ca o lavalieră mai discretă, cămașă scrobită, vestă larg deschisă, surtuc la un singur rînd. Invariabilul costum se potrivea pentru orice împrejurare și se impunea prin discreție. Reflexele lui cenușii-fieroase, se asortau cu gravitatea ținutei sale, cu aerul îngîndurat al chipului deja încărunțit...

[1] Tudor Vianu, *Studii și portrete literare*, p. 21.

Ceea ce te uimea era tristețea ochilor, calitatea înșelătoare a privirii pe care o credeai scrutînd lucrurile din apropiere și care, dimpotrivă, se îndrepta, asemenea aceleia a faraonilor din sculpturi, spre înfinitele depărtări. Ochii îi erau liberi încă, dar buzele, strînse într-un rictus dureros, exprimau zăvorîrea stoică la care ajunsese după nenumărate lipsuri, suferințe, umilințe, dezamăgiri. Nu vorbea de ele, dar cei din generația lui i le știau". [1]

Privit din exterior, de la distanță, Mateiu I. Caragiale apărea, într-adevăr, un om bizar și anacronic, o relicvă vie a unei vremi apuse, care își poartă singuratic nostalgia strălucirii de odinioară într-un prezent de care nu se simte legat prin nimic și pe care-l privește cu demnă indiferență și inexpugnabilă ostentație. Cei ce au izbutit însă să-l cunoască mai îndeaproape, să pătrundă în resorturile vieții lui intime, au avut fericitul prilej să descopere, nu fără surprindere, că distantul și rigidul Mateiu I. Caragiale era, în esență, un om de o mare candoare sufletească, peste care se așternuse însă crusta unor lungi suferințe și tribulații morale și materiale, un adevărat erudit, de o cuceritoare finețe și elevație spirituală, pentru care conversația înaltă era o delectare, un om amabil și îndatoritor, dar în același timp un temperament fragil, anxios și aparte structurat, care nu admite imixtiunea curiozității și a lipsei de condescendență. Tudor Vianu nota : „Natura

[1] Petru Comarnescu, *Amintiri*, în „Tribuna", nr. 3, 20 ianuarie 1966, p. 4.

lui Matei Caragiale era aceea a unui erudit. Plăcerea lui de căpetenie era să strîngă amănunte în domenii de rară frecventare. Cititor de cronici, călătorii și memorii, curios de astronomie și magie, el se pasiona în vremea din urmă, cînd o oboseală timpurie îl reținea cu lunile la o proprietate a sa din apropierea Bucureștilor, pentru chestiunile de botanică și agronomie. Conversația lui era în toate aceste domenii de o rară suculență".[1]

O sugestie, în această direcție, ne oferă și E. Lovinescu, în *Memorii*, unde spune : „Era mai mult un nesociabil, un singuratic, cu aparențe ursuze și posomorîte. Numai între prieteni, reapărea demonul părintesc al elocinței și al paradoxului".[2]

Mărturia cea mai elocventă asupra esenței umane a lui Mateiu I. Caragiale ne-a dăruit-o însă, nu de mult, Ovidiu Papadima. Prin 1932, cînd se afla la începutul activității sale literare, primind nobila dar dificila misiune de a solicita scriitorului manuscrisul romanului *Sub pecetea tainei,* în vederea publicării, Ovidiu Papadima i-a făcut o vizită acasă, oarecum timorat de legendele care circulau pe seama însinguraticului autor al lui *Remember.* Nu mică i-a fost însă surprinderea și mai ales încîntarea spirituală cînd a descoperit în Mateiu I. Caragiale un om de o rară distincție, amabil și generos, paradoxal în anumite gesturi, dar de o tulburătoare simplitate în cele mai multe, relevate într-un

---

[1] Tudor Vianu, *Studii și portrete literare, p. 22—23.*

[2] E. Lovinescu, *Cei trei Caragiale : Ion, Luca și Matei,* în *Memorii,* vol. III, București, Adevărul, (f.a.), p. 16.

șir de seri petrecute împreună, de o neuitată bogăție intelectuală și sufletească. „În casa marelui singuratic", spune Ovidiu Papadima, „nu se mai afla nimeni, afară de mine. Din cînd în cînd trecea, prin holul în care da camera lui, cînd intram sau ieșeam, o bătrînă cu ochii mari, parcă speriați, care pășea tăcută și repede ca o umbră. Am presupus că era soția lui, Marica, dar niciodată nu i-am fost prezentat. Cîteodată, întîlneam în camera lui, cînd veneam, cîte o făptură ciudată. Oameni în vîrstă, cu un aer straniu, coborîți parcă din vechi tablouri de epocă la noi — poate că contribuia la această impresie și imaginația mea stîrnită de lectura mereu reluată a *Crailor de Curtea-Veche* — dar îmi aduc aminte, bunăoară, de un bărbat înalt, cu profil acvilin, cu un amestec ciudat de umilitate și de semeție în toată ființa lui. În prezentări, numele nu spuneau nimic, nu erau întru nimic răsunătoare. Niciodată n-am întîlnit la el mai mult de un oaspete.

Cîteodată, serile erau dureros de scurte pentru mine. Altădată, dimpotrivă, îl aflam bine dispus, cu o lumină jucăușă în ochi — singura care îi trăda această bună dispoziție — și atunci îmi așeza înainte o carafă mică, cu o băutură aleasă cu grijă, și un pahar de metal cizelat. El nu bea nimic și se mulțumea să privească cum o degustam, cu o lumină blîndă, revărsată pe întreaga figură, cu ochii scrutători, fără severitate, totuși cu acea profunzime lucidă caracteristică marilor cunoscători ai sufletului omenesc... Acestea erau serile cele mai bogate. Buna dispoziție a scriitorului se revărsa în monologuri înde-

lungi, curgînd fără nici o emfază, cu o căldură și o simplitate profund omenești, care iarăși contrastau cu tot ceea ce auzisem despre această personalitate socotită printre cele mai bizare. Erau confesiunile unui blînd și sfios singuratic, pe care viața îl lovise dur și își găsise supremul refugiu și suprema consolare în arta sa“. [1]

Într-adevăr, creația literară a reprezentat pentru Mateiu I. Caragiale și elementul compensatoriu fundamental al întregii sale zbuciumate vieți, dar și un țel sublim, de cea mai înaltă și gravă răspundere, pentru împlinirea căruia nu exista nici grabă, nici nerăbdare publicistică, nici automulțumire, ci numai o încordată și îndelungată muncă asupra cuvîntului, o migală a unui sculptor miniaturist în fildeș, o severă autoexigență, o continuă reluare și desăvîrșire a manuscrisului. Poeziile, deși unele au fost scrise încă din 1904, după cum sînt datate, au fost publicate în reviste destul de tîrziu și cu mari intermitențe. Abia în 1925, în volumul I din *Antologia poeților de azi* de I. Pillat și Perpessicius, este semnalat titlul volumului de versuri *Pajere*, care nu va vedea lumina tiparului decît postum, în 1936, prin grija soției scriitorului, Marica M. Caragiale, și cu o notiță bibliografică de Perpessicius.

La *Remember* Mateiu I. Caragiale a început să lucreze în 1911, fiind „conceput în timpul promenadelor nocturne la Șosea“, cum ne informează în

---

[1] Ovidiu Papadima, *Fascinația vieții*, în *„Tomis“*, nr. 6, decembrie, 1966, p. 1, 13.

jurnalul său, apoi „remaniat progresiv" și definitivat în 1921, cînd apare în *„Viața românească"*, în august. În volum aparte a fost tipărit în 1924.

Elaborarea și publicarea *Crailor de Curtea-Veche* a cunoscut un proces mai îndelungat și mai complicat. Primul concept al romanului datează din 1910. Partea întîia, *„Întîmpinarea crailor"*, a fost scrisă, într-o primă formă, în 1916, 1918 și 1919 și apoi remaniată în anumite detalii. Cea de a doua parte, *„Cele trei hagialîcuri"*, a fost redactată pe porțiuni, în diverse perioade, și anume : în 1918, episodul intrării lui Pașadia și Pirgu în restaurant ; în 1920, evocarea călătoriei lui Pantazi pe glob, iar în 1921 rememorarea, de către Pașadia, a timpurilor trecute. Partea a treia, *„Spovedanii"*, e scrisă, parțial, în 1922 ; spovedania lui Pantazi e terminată la 24 decembrie 1924, iar a lui Pașadia la 4 august 1926. În sfîrșit, cea de a patra parte, *„Asfințitul Crailor"*, este definitivată în 1927. Fragmentar, romanul *Craii de Curtea-Veche* a apărut mai întîi în *„Gîndirea"*, între anii 1926—1928. În volum a fost tipărit în 1929.

Mateiu I. Caragiale intenționa să compună o trilogie, primul roman fiind *Craii de Curtea-Veche*. Cel de al doilea urma să fie *Sub pecetea tainei*, din care publică cîteva fragmente în *„Gîndirea"*, între decembrie 1930 și aprilie 1933. Din păcate, a rămas neterminat. La un stadiu de simplu proiect a rămas și cea de a treia parte a plănuitei trilogii, *Soborul țațelor*, al cărei titlu inițial era *Școala țațelor*, prima și unica pagină păstrată, în trei variante, fiind scrisă în ianuarie 1929.

Mateiu I. Caragiale nu a avut răgazul necesar ca să-şi desăvîrşească opera. S-a stins din viaţă la 17 ianuarie 1936, în vîrstă de 51 de ani.

Gloria sa literară, mai trainică şi mai prestigioasă decît cea nobiliară, la care a năzuit himeric, şi-a cucerit-o încă de la apariţia *Crailor de Curtea-Veche*, a fost consolidată prin apariţia ediţiei definitive de *Opere*, magistral alcătuită şi îngrijită de Perpessicius, crescînd continuu în posteritate.

PAJERE

În proză, Mateiu I. Caragiale este un rememorator. Episoadele din *Remember*, *Craii de Curtea-Veche* și *Sub pecetea tainei* sînt brodate pe fapte și întîmplări la care scriitorul a luat parte în mod direct, pe care el însuși le-a trăit, acestea fiind corelate fie cu incursiuni retrospective, mai ample sau mai succinte, în biografia eroilor, fie cu imagini din complexul vieții sociale. Rememorarea nu atinge trecutul prea îndepărtat, ci cel apropiat de contemporaneitate, trăirea amintirilor făcîndu-se din prezent spre trecut, nu printr-o cufundare totală în trecut. În poezie însă Mateiu Caragiale cultivă un paseism exclusiv, abstrăgîndu-se complet din prezent și ancorînd în trecutul, nu cel mai apropiat, ci cel mai îndepărtat. Versurile din *Pajere* reconstituie, cu mijloace poetice, figuri și momente din vremurile de demult, din istoria țării noastre, zugrăvesc cu deosebire chipuri de voievozi, domnițe și doamne, de boieri și războinici. Spre deosebire însă de *Remember* și *Craii de Curtea-Veche,* unde, prin depănarea amintirilor, episoadele sînt raportate la o anume epocă istorică, putîndu-se circumscrie între un număr de ani, *Pajerele* se

pierd în negura timpurilor, într-o epocă vastă, fără delimitare precisă.

Poeziile din *Pajere*, cele mai multe sonete, alcătuiesc o galerie de portrete, reînviind, cu plasticitate, în imagini sugestive, chipuri de mult apuse. Cu un remarcabil talent de evocare, Mateiu I. Caragiale a zugrăvit chipurile de demult în trăsăturile lor specifice, în esența lor, oricine putîndu-le recunoaște că au fost caracteristice solului și învolburatelor noastre realități istorice. Domnița din poezia cu același nume, care-i „muiată-n nestimate și-n horbote de fir", este domnița bizantină :

„Verzi-țulburi ochii-i galeș revarsă pe sub gene
Ispita pătimașă și doru-nveninat.
E-naltă, cu păr galben, cu mersul legănat,
În grelele-i veșminte pășind măreț și-alene.
Mișcările-i sunt line, molatece, viclene,
Și dulcele-i grai curge duios și răsfățat,
Dar, cine-i cată-n față se pierde săgetat
De negrul arc ce-mbină trufașele-i sprîncene".

Din vremurile voievodale, poetul desprinde chipul nefericit al văduvei domnitorului pierit în luptă cu „păgînele urdii". În mînăstire, „a țării mîndră Doamnă" de odinioară îndură „sub bolți de jale o soartă urgisită", muncindu-și necontenit trupul uscat, „acoperit cu zdrențe, de ani împovărat", în timp ce în țară se așterne prăpădul :

„Frumoasă-am fost odată, senină, fericită,
A țării mîndră Doamnă — dar lumea m-a uitat —
Și-adesea amintindu-mi de visul spulberat
Crunt inima-mi zvîcnește și sîngeră rănită.

Căci viaţa mea în lacrimi şi-a oglindit izvodul
De cînd cu oastea-i, falnic, ursitul meu, Voievodul,
Purces-a să înfrunte păgînele urdii ;
Din şea îl prăbuşiră hangerele haine —
De-atunci cad în ruină mărețe curţi pustii
Şi eu îmi rog sfîrşitul, dar moartea nu mai vine".

(Călugărița)

Mateiu I. Caragiale zugrăveşte cu precădere aspectele tragice ale vieţii voievozilor, sacrificiile şi suferinţele acestora. Versurile mărturisesc nu atît compasiunea obiectivă a poetului, cît îndurerarea intimă faţă de soarta unor oameni consideraţi mult apropiaţi, legaţi sufleteşte. Puterea de emoţionare sporeşte prin aceasta, ca în poezia *Noapte roşie*. Drama bătrînului voievod este profund umană, este redată cu un viu simţ realist. Învins, bătrînul fuge „ca o nălucă, prin vifor, prin noroi", fără să simtă că din răni „îi curge mîndrul sînge pe platoşă şiroi". Gîndind însă înapoi, îşi aminteşte că „plăpîndele domniţe în lanţuri zac robite" şi că „tăiaţi pieiră coconii amîndoi". Şi atunci :

„Pe-un mal de rîpă calul şi-opreşte deodată,
Priveşte plin de turbă spre zarea-nflăcărată,
Şi alba barbă-şi smulge şi blestemă hain,
Şi-ameninţînd văzduhul, cu pala-n mîna dreaptă,
Se-ntoarce voievodul mînat de-un aprig chin
În valea unde lupta şi moartea îl aşteaptă".

Portretele altor voievozi, doamne și domnițe, cronicari și boieri scot în relief patimile și viciile grele ale personajelor respective, pregnantele lor trăsături de caracter. Bătrînul cronicar care își deapănă și-și scrie amintirea, „cu ușa zăvorîtă", într-o chilie dosnică, e plin de părtinire :

„An după an înșiră, domnie cu domnie,
Rănit de soartă însă, de părtinire plin,
El pana-nverșunată își moaie în venin,
Ca-n viitor izvodu-i mai mohorît să-nvie".

El scrie cu amar și cu hulă :

„...dar cînd
Răsare printre umbre domnița cu chip blînd,
Mișcat închide cartea și cade trist pe gînduri".
(Cronicarul)

În imagini precise a zugrăvit, într-un portret remarcabil, boierul fățarnic și hrăpăreț :

„Pe-o culme, lîngă-un iezer, durează-o mînăstire
Boierul... mult bătrîn e : dinți nu mai are-n gură,
Postește, se grijește, bîrfește și strîmb jură,
Stă cuvios în strană și zice din psaltire.
E mic de stat, fățarnic, semeț și crud din fire,
Viteaz spătar fu-n lupte, dar azi cînd barba-e sură,
Cu dreapta se închină, cu stînga smulge, fură,
Despoaie și ucide în setea-i de hrăpire.

De neam e Basarabă, și rudă cu Voievodul,
De bogății e putred și-l blastămă norodul".

(Boierul)

Urmaşul degenerat al voievozilor şi domnitorilor e portretizat, în aceleaşi linii aspre, în *Trîntorul* :

În trîndavă-aromeală stă tolănit greceşte
Urmaşul lor. Urît e, bondoc, şaşiu, peltic.
El antereu alb poartă, metanii şi işlic.
În puf, în blăni şi-n şaluri se-ngraşă şi dospeşte.

Şi gura-i strîmbă numai măscări bolboroseşte.
E putred, deşi tînăr : sărmanu-a fost de mic
Crescut pe mîini străine. El joacă din buric,
Înjură, se răzgîie şi rîde-apoi prosteşte.

Îl leagănă maneaua, e veşnic beat de vutcă,
Să-ncalece i-e frică, pe braţe-l duc la butcă ;
Dar, el, ce os de Domn e şi viţă de-Împărat,

Ades, făr' să-şi dea seama, îşi mîngîie hangerul,
Şi cînd în faţa morţii odată s-a aflat
În trîntorul becisnic s-a deşteptat boierul".

La începutul veacului al XX-lea, cînd Mateiu I. Caragiale compune o mare parte din sonetele istorice din *Pajere*, orientarea spre trecutul strămoşesc generează multe scrieri atît în versuri cît şi în proză, unele de excepţională valoare, ca *Şoimii* lui Mihail Sadoveanu.

Domnița bizantină din *Pajere* este asemănătoare cu *Bizantinul* lui D. Teleor :

„Înalt, frumos, cu nasul drept, subțire,
Cu barba neagră, lungă și-ascuțită,
Gîndirea toată i-este în privire
Și-n chipul lui ca marmora cioplită.

În haina albă, scumpă, de mătasă,
Pășește-ncet pe neumblate drumuri ;
În aer trupul lui, din treacăt, lasă
Amețitoare, lubrice parfumuri".

De asemenea, domnița lui Mateiu I. Caragiale își află corespondența și în *Domnița* lui St. O. Iosif :

„Se plimbă prin grădina mînăstirii
Domnița albă-n rasa cenușie.
Amurgu-și cerne umbra-i viorie,
Lung sună toaca-n toiul tînguirii.

Șoptesc încet prin flori de iasomie
Și parcă vor s-o mîngîie zefirii ;
Se scutură pe straturi trandafirii
Și crinii mor dar ea nu vrea să știe.

Departe-n zări e vrajă, cîntec, viață...
Ea trece albă-nvăluită în ceață
Asemeni unei palide vedenii...

Uitată de părinţi şi de rudenii,
De bucurii şi de dureri străină,
Se stinge-n rînd cu florile-n grădină".

Aceste corespondenţe dintre poeziile lui Mateiu I. Caragiale şi lirica de inspiraţie istorică a altor poeţi de la începutul veacului al XX-lea sînt însă cu totul întîmplătoare, nu izvorăsc dintr-o orientare comună, iar substanţa şi finalitatea lor sînt divergente. Poeţii de la începutul veacului exprimă tendinţele sămănătorismului, în direcţia reînvierii trecutului de glorie al poporului român pentru a dinamiza conştiinţa naţională şi patriotică a contemporaneităţii lor. Problema fundamentală a epocii de la începutul acestui secol era aceea a ţărănimii, problemă care întîrzia să se rezolve şi pe care însăşi ţărănimea singură, va încerca să o dezlege, în anul de flăcări 1907. Prin exploatarea cruntă a maselor ţărăneşti, care reprezentau, în acea epocă, majoritatea covîrşitoare a poporului român, se dădeau lovituri distrugătoare unei întinse părţi din însăşi fiinţa noastră naţională. Lupta pentru rezolvarea problemei ţărănimii îmbracă, aşadar şi un aspect naţional. În faţa acestei realităţi, literatura vremii nu putea rămîne indiferentă. Revista *„Sămănătorul"* şi curentul pe care l-a generat, prin orientarea dată mai întîi de A. Vlahuţă şi G. Coşbuc, apoi de N. Iorga, şi-au propus să slujească, prin intermediul literaturii, dezideratele sociale şi naţionale ale epocii. Atît A. Vlahuţă şi G. Coşbuc, cît şi N. Iorga, deşi nu au fost scutiţi de unele exagerări, confuzii şi erori, au pledat pentru o literatură de inspiraţie naţională, legată de viaţa, sufletul şi năzuinţele po-

porului român, în cadrul căreia evocarea trecutului istoric ocupa un loc de prim ordin.

De bună seamă, făcînd această disociere între versurile lui Mateiu I. Caragiale şi coordonatele esenţiale ale peisajului liric din epoca respectivă, nu avem intenţia de a-i reproşa poetului că nu s-a subsumat preocupărilor pozitive din cadrul sămănătorismului, în ceea ce priveşte evocarea trecutului istoric. Poezia lui Mateiu I. Caragiale are un profil propriu, determinat de impulsurile subiective ale scriitorului, de efortul său devorant de a-şi căuta prezumtivii strămoşi în vremuri îndepărtate. Este o poezie cu un pitoresc specific, de stampă în culori, de sonorităţi provocate de o anume încîntare formală, muzicală, cu evidente înclinaţii spre desenul statuar, însă de afectare rece. Versurile lui Mateiu I. Caragiale se circumscriu mai mult în sfera parnasianismului, în ceea ce priveşte preocuparea pentru frumuseţea exterioară, pentru formele de versificaţie impecabile şi ritmuri sonore, pentru picturalism în sine. Tentaţia parnasiană este vizibilă în efortul de a plăsmui o poezie de plasticitate pură, de imagistică, fără nici o contingenţă cu umanul şi realul imediat, de a crea atmosfera printr-un joc de imagini în sine. Predilecţia poeţilor parnasieni pentru cadrul exotic, de regulă din antichitatea greco-latină sau din zona asiatică şi arabă, se traduce la Mateiu I. Caragiale prin evocarea unui decor cu pregnante note particulare, ce pot fi considerate tot de factură exotică.

Între Mateiu I. Caragiale şi St. O. Iosif, de pildă, apropierea este numai aparentă, correspon-

denţa dintre poeziile lor ce zugrăvesc domniţa bizantină fiind cu totul incidentale. Poezia de inspiraţie istorică a lui St. O. Iosif are caracteristici aparte. Poetul se orientează spre tradiţionalismul popular, cu o substanţă specific naţională, adăpat de izvoare folclorice, pe cînd Mateiu I. Caragiale se îndreaptă spre unul convenţional, hieratic. St. O. Iosif este un suflet cald, interesat de figurile de eroi populari, aspiră spre idealurile majore ale istoriei, pe cînd Mateiu I. Caragiale e reţinut, rece, cu impulsuri subiective.

Între viziunea asupra trecutului a lui Mateiu I. Caragiale şi cea a poeţilor de la începutul veacului există aşadar o deosebire fundamentală. Aceştia, cu toate concesiile făcute idilismului sămănătorist, au o viziune obiectivă, inspiraţia lor urmînd coordonatele inspiraţiei istorice în genere, de trecut, de figurile din acea vreme nesimţindu-se legaţi prin afinităţi particulare, congenitale, ci prin firele largi care unesc, în evoluţia lor, două epoci istorice ale aceluiaşi popor. Mateiu I. Caragiale se cufundă însă în trecutul îndepărtat cu o viziune particulară, subiectivă, de personajele zugrăvite simţindu-se legat prin sînge, ereditar. Întreg ciclul din *Pajere* este o dramatică mărturie a afectivităţii lui structurale pentru figurile de rang superior din trecut. Poetul caută într-o vastă epocă istorică strămoşii săi, se întreabă din cine descinde, încercînd să descifreze glasuri necunoscute, şoaptele sîngelui. În *Clio,* poezia din fruntea *Pajerelor,* afirmă că :

„...Nu-n file-ngălbenite
Stă-mbălsămată taina măririi strămoşeşti".

Pentru descoperirea acestei taine, trebuie să se așeze seara „subt un bătrîn stejar". să asculte freamătul frunzișului, pentru ca, de vraja acestuia, în sufletul lui „în gemăt să tresalte străbunii adormiți".

Poetul, crezîndu-se coborîtor din stirpe nobiliară, descendent al unor suflete mîndre, alese, chinuindu-se să deslușească chemările necunoscute, glasul sîngelui, își portretizează strămoșii bănuiți. El este poate urmașul cuceritorului care a sfărîmat „împărății bătrîne" și „a cîștigat izbînzi nenumărate" *(Lauda cuceritorului)*, al războinicului, „trădat într-o strîmtoare" *(Prohodul războinicului)*, al bătrînului voievod învins care se întoarce din fugă gîndind la domnițele înrobite și la coconii tăiați *(Noapte roșie)*, al văduvei voievodului ce-ndură, în mînăstire, „sub bolți de jale o soartă urgisită" *(Călugărița)*, al „Domniței" sau al „Boierului", al „Cronicarului" sau al „Înțeleptului".

Întrebările care-l devoră, glasurile necunoscute care-l chinuie și-l cheamă, rămîn însă fără răspuns, lăsîndu-l mai departe în incertitudine. Poetul devine un solitar, consideră prezentul a nu fi demn de el, se mistuie în singurătate, simțind cum „plînge-n mine ceva nedeslușit", ascultînd aceleași glasuri necunoscute, cum mărturisește în poezia *Singurătatea*, ultima din ciclul *Pajerelor* :

„Melancolia face în pieptu-mi să tresalte
Neînțelese doruri, în vreme ce-ațipind
Ființa mea de astăzi, în locu-i răsar alte
Vechi suflete apuse, mult mîndre, mult înalte,
Zguduitoare patimi cu foc mărturisind.

Umbroasa-le poveste măreaţă se-mpleteşte
La murmurul ei sumbru plutind în depărtări,
Nostalgică gîndirea în voie-mi pribegeşte
Şi nesfîrşit de tristă, se pierde, se topeşte
Într-un noian albastru de mistice visări..."

Poeziile din *Pajere* reflectă structura particulară a lui Mateiu I. Caragiale, stările sale intime, sufleteşti.

„Poezia lui Mateiu Caragiale — spune G. Călinescu — de nu va avea alte merite, va avea în orice caz interesul psihologic de a pune în poezie problema eredităţii, de a cînta îndoiala şi dezorientarea cu privire la înlănţuirea generaţiilor, aspiraţia în sfîrşit a oricărui individ uman cult de a şti ce mocneşte în sîngele său". [1]

Sonetele din *Pajere*, reînviind figuri de rang nobiliar din trecutul istoric, de care scriitorul se simţea legat prin glasul sîngelui, prin afectivitate ereditară, considerîndu-i posibilii săi strămoşi, prevestesc paginile scrierilor în proză şi personajele care le populează. Mateiu I. Caragiale, observă Şerban Cioculescu, „nu a fost un mare artist al versului, dar conceperea *Pajerelor* i-a servit ca o ucenicie serioasă, pregătindu-l pentru realizarea măreţei viziuni plastice din *Craii de Curtea-Veche*" [2].

Mateiu I. Caragiale nu dispune de largi resurse poetice, vibraţia sa lirică, inegală în puţinele

[1] G. Călinescu, *Pajere de Mateiu I. Caragiale*, în *„Adevărul literar şi artistic"*, an. XV, nr. 828, 18 octombrie 1936, p. 8.

[2] Şerban Cioculescu, *Aspecte lirice contemporane*, Bucureşti, Casa şcoalelor, 1942, p. 178.

sale versuri, atingînd o altitudine scăzută. Poeziile sînt descriptive, excelînd în perfecta prezentare portretistică. În zugrăvirea chipurilor din vremurile de mult apuse, poetul surprinde amănuntul esențial, definitoriu, care luminează fizionomia eroului respectiv, reliefîndu-i în primul rînd trăsăturile morale, caracterologice. Sînt descrise cu finețe, sugestiv, atît gesturile, mimica și comportarea eroilor, cît și aspectul vestimentar. Poetul procedează cu minuțiozitate, cu atenție, armonizînd detaliile și dîndu-le locul cel mai potrivit. Meritele de seamă ale poeziilor sînt plasticitatea și invenția verbală. Portretul Domniței este edificator. Ochii ei „verzui-tulburi" revarsă galeș pe sub gene „ispita pătimașă și doru-nveninat". Mișcările-i sînt „line, molatece, viclene", iar „dulcele-i grai curge duios și răsfățat". Prin expresii specifice se creează atmosfera și se sugerează caracterul personajelor. Domnița este „muiată-n nestimate și-n horbote de fir" ; trîntorul stă „tolănit" grecește, îmbrăcat în blăni și șaluri" se-ngrașă și dospește" ; soția voievodului, călugăriță, „în lacrimi și-a oglindit izvodul". Pe lîngă utilizarea unor expresii adecvate atmosferei și structurii personajelor, poetul arhaizează ușor versul, în stil de cronică : voievodul „purces-a să înfrunte păgînele urdii", dar „din șea îl prăbușiră hangerele haine" ; boierul „despoaie și ucide în setea-i de hrăpire", „de bogății e putred și-l blastămă norodul" ; pe asupritorii țării, cronicarul „amarnic îi hulește" ; bătrînul voievod își amintește că „plăpîndele domnițe în lanțuri zac robite" și că „tăiați pieiră coconii amîndoi".

Plasticitatea versurilor se realizează uneori prin comparaţii şi metafore construite cu migală şi subtilitate din elemente corespunzătoare substanţei conţinutului. Amurgul aprinde „rug de purpuri“, iar norii „uriaşe stoluri la zări încremenite“, care zac „în pragul genunilor cereşti“ par „pajere-ncleştate de zgripţori din poveşti“ ; mîna domniţei e „spelbă floare de ceară străvezie“, iar un trandafir roşu e „ca un potir de sînge“.

În stilul *Pajerelor* se întîlnesc însă şi cîteva ecouri simboliste, cum remarca G. Călinescu[1]. Poetul, simţindu-se străin şi singur, încercat de suferinţă şi tristeţe, mărturiseşte :

„Sufletu-mi e-o mare moartă oglindind un cer de jale,
Arse stînci o-nchid în groaza sterpelor pustietăţi...“

Sau :

„Sufletu-mi e ca un turn de piatră care cade în ruină,
Edera şi muşchiul verde zidurile-i năpădesc...“

(Mărturisire)

În manieră simbolistă, Mateiu Caragiale personizează abstracţiunile, ca de pildă : „Văile uitării“, floarea spinoasă-a-nstrăinării“, „grădinile amăgirii“, „văzduhul veşted“, „apa aţipeşte“.

---

[1] G. Călinescu, *Pajere de Mateiu I. Caragiale, loc. cit.*, p. 9.

REMEMBER

Încercarea, legitimă desigur, de a stabili similitudini și afinități între opera lui I. L. Caragiale și a fiului său, Mateiu, este tentantă și ea a atras pe unii dintre criticii și istoricii noștri literari. În prefața la ediția definitivă de *Opere* din 1936, Perpessicius admitea, între autorul *Scrisorii pierdute* și cel al *Crailor de Curtea-Veche,* o înrudire multiplă, pornind de la gustul artistic elevat, continuînd cu cultul pentru expresia stilistică, pentru migala formei, și pînă la viziunea levantină, pitorescul balcanic sub multiple nuanțe. „Cariera de scriitor a lui Mateiu Caragiale — scria Perpessicius — a favorizat-o, în afară de impulsul propriei ei predestinări, atmosfera de continue preocupări literare, a familiei. Exemplul acelui meșteșugar neobosit al scrisului, care a fost Ion Luca Caragiale, societatea frumoaselor spirite, pe care o frecventa tatăl său, sau îl frecventau, scriitori, artiști și cărturari de seamă, lungile dispute, animate de verva neostoiată a diabolicului mim, va fi stîrnit în sufletul adolescentului năzuinți «mult nobile», ca să întrebuințăm unul din frecventele conture de stil ale scriitorului, de mai tîrziu... Atent

la formă, Mateiu Caragiale face parte din familia meşteşugarilor neobosiţi ai cuvîntului şi frazei. Am spune un tip din categoria flaubertiană a scrisului, dacă exemplele n-ar abunda în chiar literatura noastră. Eminescu şi Ion Luca Caragiale pot fi comparaţi oricînd acelor Heraclizi ai expresiei, eroi ai caznelor stilistice, cu nimic mai prejos de cele mitologice. Meşteşug literar pe care bătrînul Caragiale îl împlinea cu aplicaţie îndîrjită, oricît de blestemată şi torturantă i se părea cariera literară. Meşteşug literar pe care l-a trecut, cu toate ascunzişurile lui şi fiului, în opera căruia sînt desigur şi alte fire, decît numai cele tehnice. Căci toată această viziune levantină a istoriei noastre, tot acest pitoresc al formei, toată această poezie a argot-ului şi mult, foarte mult, din puritatea de contur a poveştilor lui Mateiu Caragiale sînt din cea mai bună şi mai autentică moştenire paternă". [1]

Pompiliu Constantinescu era de părere că „o despărţire categorică între spiritul lui Ion Luca şi al lui Mateiu Caragiale este prea greu de admis". [2]

Cel ce sugera o apropiere între I. L. Caragiale şi fiul său era Paul Zarifopol. Dacă ipoteza că tatăl şi fiul pot fi alăturaţi prin predilecţia „pentru situaţii extreme şi coincidenţe ciudate" este inconsistentă, în schimb e sugestivă afirmaţia că atît în opera lui I. L. Caragiale cît şi în a lui Mateiu există o pronunţată tendinţă spre ironie şi sarcasm, manifestată, evident, în nuanţe şi tonalităţi diferite. „Caragialiştii — spunea Paul Zarifopol — au fost

[1] Perpessicius, *Prefaţă* la ediţia definitivă de *Opere* de Mateiu I. Caragiale, p. V, IX.
[2] Pompiliu Constantinescu, *Figuri literare*, p. 80.

o dinastie de oameni cu geniul rîsului. Unchii Caragiale, Iorgu și Costache, ca și nepotul lor Ion Luca, ca și copiii acestuia, au rîsul în structura intimă a spiritului. Sarcasm studiat și savant ca la dl. Mateiu Caragiale, sau persiflaj izbucnitor și irezistibil ca la regretatul Luca Ion.“ [1]

Un punct de vedere interesant, care trebuie reținut, l-a formulat Vladimir Streinu, arătînd că I. L. Caragiale este „obiectiv, schematic, tipizant“, deci un clasic, pe cînd Mateiu este „liric, rămuros, excepționist“, adică un romantic. „În afară de ceva sterilitate și multă pasiune stilistică — scrie Vladimir Streinu — ce poate lega filiativ pe acești doi artiști, întîmplător tată și fiu ?

Dar sterilitatea însăși și chiar pasiunea stilistică sînt ele în chip sigur valori succesorale sau, mai curînd, elemente de asemănare fortuită ? Înclinăm către ipoteza a doua, deoarece prea mulți scriitori, fără nici o rudenie de sînge între ei și din toate timpurile, au aceeași aplicație formală, din care decurge și sterilitatea. Și nu numai familia propriu-zisă nu explică suficient prezența însușirii arătate, dar nici familia de spirite nu joacă un rol mai considerabil, la atît de felurite tipuri de artiști apare această fervoare pentru expresie.

Într-o astfel de împrejurare, prin care nu se mărturisește o consecință exterioară a structurii intime de artist, cum este scrupulul de condei, noi recunoaștem un caz-limită al criticii explicative,

---

[1] Paul Zarifopol, *Introducere* la *Opere*, de I. L. Caragiale, vol. I, București, Cultura Națională, 1936, p. XX.

4*

căreia îi preferăm simpla menționare a pasiunii stilistice în toată întinderea și adîncimea ei". [1]

Numai sub un singur aspect, privit însă pe un larg plan artistic, se poate stabili o înrudire între Mateiu I. Caragiale și tatăl său și anume sub aspectul prozei fantaziste. Este posibil ca îndemnul de a scrie enigmatica povestire *Remember* să-i fi venit din nuvelele lui I. L. Caragiale *Calul dracului, La hanul lui Mînjoală, O făclie de Paști, Kir Ianulea* sau din traducerile acestuia din Edgar Poe, *Masca (Le masque de la mort rouge)* și *O balercă de Amontillado (Une barrique d'Amontillado)* făcute după ediția lui Baudelaire, publicate în 1898 în *„Calendarul Dacia"* și reproduse în volumul de *„Reminiscențe"* din 1913. În *Remember*, ca și în *Craii de Curtea-Veche*, Mateiu Caragiale desăvîrșește însă trecerea spre explorarea mai adîncă a subconștientului, a enigmaticului și misterului, a cazurilor singulare.

Remember, despre care E. Lovinescu spunea că „e remarcabilă prin gravitatea tonului, prin lărgimea stilului somptuos, doct și nobil" [2], este o povestire de atmosferă, izvorîtă din amintiri, asociații livrești și imaginație, fără nici un conflict precizat. Întîmplările narate, fără nici o înlănțuire strictă, se petrec în ungherele de taină și mister ale Berlinului de la începutul acestui veac. În Muzeul Frederic, unde merge să admire pînzele cu copaci ale lui Ruysdaël, scriitorul îl întîlnește pe tînărul

---

[1] Vladimir Streinu, *Pagini de critică literară*, vol. I, București, Editura pentru literatură, 1968, p. 159—160.

[2] E. Lovinescu, *Istoria literaturii române contemporane*, vol. IV, București, Ancora (f.a), p. 239.

căreia îi preferăm simpla menționare a pasiunii stilistice în toată întinderea și adîncimea ei". [1]

Numai sub un singur aspect, privit însă pe un larg plan artistic, se poate stabili o înrudire între Mateiu I. Caragiale și tatăl său și anume sub aspectul prozei fantaziste. Este posibil ca îndemnul de a scrie enigmatica povestire *Remember* să-i fi venit din nuvelele lui I. L. Caragiale *Calul dracului, La hanul lui Mînjoală, O făclie de Paști, Kir Ianulea* sau din traducerile acestuia din Edgar Poe, *Masca (Le masque de la mort rouge)* și *O balercă de Amontillado (Une barrique d'Amontillado)* făcute după ediția lui Baudelaire, publicate în 1898 în *„Calendarul Dacia"* și reproduse în volumul de *„Reminiscențe"* din 1913. În *Remember*, ca și în *Craii de Curtea-Veche*, Mateiu Caragiale desăvîrșește însă trecerea spre explorarea mai adîncă a subconștientului, a enigmaticului și misterului, a cazurilor singulare.

Remember, despre care E. Lovinescu spunea că „e remarcabilă prin gravitatea tonului, prin lărgimea stilului somptuos, doct și nobil" [2], este o povestire de atmosferă, izvorîtă din amintiri, asociații livrești și imaginație, fără nici un conflict precizat. Întîmplările narate, fără nici o înlănțuire strictă, se petrec în ungherele de taină și mister ale Berlinului de la începutul acestui veac. În Muzeul Frederic, unde merge să admire pînzele cu copaci ale lui Ruysdaël, scriitorul îl întîlnește pe tînărul

[1] Vladimir Streinu, *Pagini de critică literară*, vol. I, București, Editura pentru literatură, 1968, p. 159—160.

[2] E. Lovinescu, *Istoria literaturii române contemporane*, vol. IV, București, Ancora (f.a), p. 239.

dandy sir Aubrey de Vere. Se simte atras către acesta nu atît prin farmecul fizic pe care-l iradia, cît mai ales prin senzaţia de vlăstar aristocratic pe care o sădea în sufletul şi sensibilitatea sa tulburată de visuri nobiliare: „Cît de cufundat eram în contemplarea cadrelor nu treceam cu vederea nici pe oaspeţi, interesanţi uneori, aşa că printre ei, băgasem de seamă că se afla nelipsit un tînăr, care, acolo mai ales, ar fi atras privirile oricui, căci despre el s-ar fi putut cu drept zice că-l desprinsese de pe o pînză veche de vrajă. Poate fi plăcere mai rară pentru cei ce s-au împărtăşit cu evlavie întru taina trecutului decît să întîlnească în carne şi oase o icoană din veacuri apuse?... Se întîmplă iarăşi ca, acolo unde cu gîndul nu gîndeşti, să răsară fiinţe, cărora le trebuie căutată aiurea, în alte ţări, la alte neamuri, în alte veacuri, adevărata asemănare, fără a li se putea bănui măcar, în vreun fel, cu aceia de cari îi despart prăpăstii de timp şi de stirpe vreo cît de îndepărtată înrudire.

Era de prisos dar orice presupunere despre obîrşia tînărului cu pricina, făceam însă tot soiul de reflexii asupra fiinţei lui, unică într-adevăr şi stranie, impunîndu-se poruncitor luării aminte. Mă subjugase prestigiul recei trufii a tînărului ce, în deplină frumuseţe, păşea singur în viaţă, nepăsător, cu fruntea sus. L-am crezut, din capul locului una din acele făpturi excepţionale, străine de omenire, pentru cari am resimţit totdeauna o vie atragere".

După ce se cunosc, rătăcesc împreună, poposesc fie la o tavernă olandeză, fie la terasa cafenelei Grunewald, la marginea unui crîng de pini. Aubrey de Vere este însă un ins straniu. De la o vreme, a-

pare și dispare fantomatic, mai ales în tenebrele nopții, în ipostaze fiziologice și vestimentare imprecise și bizare, plutind în enigmă. Și pînă la urmă rămîne tot o enigmă, sfîrșind tragic, ucis și aruncat în Spreea, fără să se știe de către cine și de ce, ca și Septimius Podgers din *Crima lordului Arthur Savile* a lui Oscar Wilde.

Remember aduce în plan artistic un fantastic al senzațiilor, țesut în jurul enigmaticului și straniului Aubrey de Vere. Figura, identitatea fiziologică, vestimentația, comportarea, gusturile, preocupările și gesturile lui Aubrey de Vere sînt bizare, nedefinite cu precizie, misterioase. Narațiunea, prin reliefarea acestora, incită simțurile, în special cel vizual și olfactiv, provoacă senzații neobișnuite, de ireal și fantastic, aprinde imaginația. Fantasticul senzațiilor se realizează prin selectarea neobișnuitului și a imprecisului, printr-un joc de lumini și de umbre, prin subtilul și sugestivul cromatism al imaginilor, precum și prin îmbinarea datelor realității cu pitorescul exotic și parfumul trecutului istoric. Oniricul, de factură romantică, are un rol predominant, totul desfășurîndu-se între vis și viață, povestirea stînd, încă de la primele rînduri, sub această senzație : „Sunt vise ce parcă le-am trăit cîndva și undeva, precum sunt lucruri viețuite despre care ne întrebăm dacă n-au fost vis". În *Remember,* observă acad. Perpessicius, plutește peste tot o „sete de taină și de mister" care stăpînește întreaga istorie a tînărului și bizarului Adonis, Aubrey de Vere [1].

---

[1] Perpessicius, *Mențiuni critice,* vol. III, București, F.P.L.A., 1936, p. 2.

Aubrey de Vere pare, cum spune scriitorul, „o icoană din veacuri apuse", seamănă cu acei lorzi hărăziți nemuririi de către Van Dyck și Van-der-Faës. Tînăr, „să tot fi avut douăzeci de ani", de o deplină și rară frumusețe, vestimentat ca un Brummel, fluturîndu-i uneori pe buze „un surîs neliniștitor", purtînd sub „arcul sever al sprîncenelor" ochi „ce aveau acea nevinovată limpezime ce strălucește numai sub pleoapele eroilor și ale copiilor", Aubrey de Vere nu destăinuia nici cel mai mic amănunt referitor la originea și identitatea sa. Era „englez pînă la măduvă", însă e nesigur dacă numele e al lui, însuși mărturisind că „pînă astăzi nu știu dacă astfel se chema într-adevăr". Putea să-și fi împrumutat numele de la una din cele mai vechi familii engleze cu aceeași denumire.

După datele istoriei, familia Aubrey de Vere, fondată de unul din compagnonii lui Wilhelm Cuceritorul, numără mai mulți membri cu același nume. Un Aubrey de Vere, mare șambelan, moare în 1141. Fiul acestuia, tot Aubrey de Vere, primul conte de Oxford, a murit în 1194. Un Aubrey de Vere a mai trăit între 1340 și 1400, iar un altul între 1676 și 1703. Un Guy de Vere apare la Edgar Poe, scriitor frecventat asiduu de Mateiu I. Caragiale și cu care se pot stabili filiații pe linia macabrului și a fantasticului de senzații, în poezia *Lenore :*

„Ah ! e spartă ceașca de aur ! Spiritul e dus pe vecie !
Să toace de mort ! Cununat cu laur, un suflet pe undele Stixului adie.
Și, Guy de Vere, n-ai tu nici o lacrimă ? Haidem cu toții să bocim în cor !

Iată, în racla lugubră, de gheaţă, cum doarme îmbrăcată
Lenore!
Vino, prohodul să fie citit, slujba funerară cîntată!
Un antifon pentru cea mai regală moartă, din cîte muriră
vreodată!
Şi-alt cîntec de jale, pentru ea, din nou moartă, din cîte-aşa
tinere muriră vreodată". [1]

Aubrey de Vere din *Remember* este o sinteză de straniu şi bizar, de un farmec rar întîlnit. Locul său de reculegere este o veche rachierie neerlandeză, un decor desprins parcă din pînzele lui Ruysdaël şi Van-der-Hoogh, „o încăpere îngustă şi cam întunecoasă, ce ar fi putut face cinste oricărei locuinţe de burgmaistru sau de staroste de breaslă, aşa bogat căptuşită cum era cu stejar afumat pînă la jumătatea peretelui, unde blana ieşea, afară, făcînd jur împrejur o largă poliţă pe care stăteau înşirate năstrape şi ulcioare de Delft". Aici, Aubrey de Vere sorbea pe îndelete băuturile piperate cu mirodenii de Java şi Antile, se pierdea în parfumul lor aţîţător „de visări exotice şi îndepărtate nostalgii". E în acest pasaj din *Remember* ceva din atmosfera tropicală afrodisiacă din pînzele tahitiene ale lui Paul Gauguin.

Puterea de sugerare a scriitorului măreşte gradul emoţional al senzaţiilor, atmosfera ireală, de fantazie, căzînd în imediata apropiere a simţurilor noastre. Pe Aubrey de Vere scriitorul şi-l închipuie „răsfoind cu degetele lui subţiri cărţi cu legături scumpe în somptuoasa singurătate a odăilor cu oglinzi adînci, unde lîncezeşte o risipă de flori rare".

---

[1] Traducere de Emil Gulian, în E. A. Poe, *Scrieri alese*, Bucureşti, E.P.L.U., 1963, vol. II, p. 217.

Mireasma pe care tînărul o răspîndea în juru-i provoca o asemenea închipuire : „Nu deştepta oare vedenia unui asemenea decor singură numai pătimaşa mireasmă ce răspîndea el în juru-i, atît de îmbătătoare că treaz te făcea să visezi“ ? Aubery de Vere se ocupă cu cercetări oculte îndrăzneţe. Scriitorul nu le descrie, neputîndu-le afla de la enigmaticul personaj, dar le sugerează enunţiativ : „Părea chiar să fi avut mai multe legături cu duhurile decît cu cei vii, deoarece în povestirile sale nu venea niciodată vorba de fiinţe omeneşti“.

Senzaţia e cu atît mai neliniştitoare, cu cît bizareriile lui Aubrey de Vere sînt numai sugerate. Scriitorului însuşi îi place mai mult enigma, nedorind să descopere firul vieţii lui Aubrey de Vere : „De altfel, nici nu ţineam să aflu ceva : ce mă privea pe mine ? Întîmplător l-am văzut — fără să bage el de seamă — alegînd flori de patru-cinci sute de mărci, garoafe şi orhidee rare — un adevărat desfrîu — şi n-aş fi avut, cum cunoşteam pe domnişoara vînzătoare, decît după plecarea lui, să intru să-mi înfloresc cheutoarea ca să aflu unde le trimisese şi punînd astfel mîna pe fir să împing cercetarea mai departe. Dar la ce bun ?“

Senzaţia de straniu şi bizar este provocată şi de aspectul fizic al lui Aubrey de Vere, de vestimentaţia lui şi de coloritul acesteia. Aubrey de Vere are culoarea pielei albastră, se îmbracă în albastru. „Această coloare — notează scriitorul — îi era îndeosebi dragă noului meu prieten, el o purta în însăşi făptura lui, în ochi şi sub pieliţa foarte străvezie a mîinilor, în cari cînd la una cînd la cealaltă sclipeau şapte inele, gemene toate — şapte safire de Ceylan“.

Uneori, noaptea, Aubrey de Vere apare zugrăvit în albastru-violet, semănînd cu autoportretul lui Paul Gauguin, în care vestimentaţia e de un albastru puternic, ochii în întregime albaştri, buzele vinete, faţa vînăt-albastră, iar părul cu tonuri negre-albastre [1].

Aubrey de Vere e tot astfel : „Pudra cu care îşi văruise obrazul era albastră, buzele şi nările şi le spoise cu o vopsea violetă, părul şi-l poleise, presărîndu-l cu o pulbere de aur, iar ochilor le trăsese jurîmprejur largi cearcăne negre-vinete ce-i dădeau o înfăţişare de cîntăreaţă sau dănţuitoare. Încolo, îmbrăcat tot fără cusur, în frac albastru, sub mantaua uşoară de seară, cu orchideea la cheutoare, nelipsindu-i nici brăţara de la mînă, nici inelele din degete“. Aici, pentru a obţine anume efecte, Mateiu Caragiale estetizează natura, portretizîndu-l pe Aubrey de Vere în genul sculptorului Max Klinger care, pornind de la statuile egiptene violent colorate şi de la cele elenistice policrome, creează statui colorate, ca „Amphitrite“, care are părul aurit şi ochii din pietre preţioase, sau „Casandra“, al cărui păr brun-roşcat e pudruit cu aur, iar haina aurie cu tonuri violete [2].

Senzaţia cea mai stranie din *Remember* este provocată de ipostazele fiziologice sub care se prezintă eroul. Aubrey de Vere este un efeminat, sexul său e incert, oscilînd între bărbătesc şi feminin. După ce dispare o lungă perioadă de timp, apare

---

[1] Cf. Charles Kunstler, *Gauguin, peintre maudit*, Paris, Librairie Floury, 1934, p. 61.

[2] Cf. Max Schmid, *Max Klinger*, fünfte Auflage bearbeitet von Julius Vogel, Bielefeld und Leipzig, Verlag von Velhagen et Klasing, 1926, p. 123 şi urm.

deodată, într-o noapte de taină, sub înfăţişare de femeie. Scriitorul, cuprins de uimire, îl recunoaşte după cele şapte inele cu safire de Ceylan şi după mireasma de garoafă roşie : „Trecea o femeie înaltă, cu un bogat păr roşu sub o pălărie mare cu pene, o femeie slabă şi osoasă, fără şolduri şi fără sîni, într-o rochie strîmtă de fluturi negri. Ea păşea ţeapănă ca o moartă, care ar fi împinsă sau atrasă de o putere din afară, străină de voinţa ei, spre un ţel tainic în noapte. Nu ştiu de ce nu mi-a venit să cred că e o femeie ca toate femeile... Dar, mai trebuia să mă îndoiesc, mai putea fi numai o bănuială cînd în mîna cu degetele lungi rînjeau şapte safire de Ceylan ?" Altădată însă, tot în taina nopţii, Aubrey de Vere, deşi îmbrăcat bărbăteşte, pare mai mult o femeie. „După cum atunci — mărturiseşte scriitorul — nu-mi venise să cred că arătarea ce trecuse pe lîngă mine era o femeie, acum mi se părea că fiinţa ce mă tîra cu ea în umbră nu era un bărbat". În peisajul selenar, Aubrey de Vere se transfigurează, devine suav, serafic, nedeterminat fiziologic : „În paloarea-i lunară, cu părul său de aur, *sir* Aubrey nu mai avea ca înfăţişare în acele clipe nimic firesc, semănînd mai mult a serafim, a arhanghel decît a făptură omenească." Pare un chip desprins din pînzele prerafaeliştilor atît de iubiţi de John Ruskin, ca Dante Gabriel Rosetti sau William Holman Hunt [1].

[1] Cf. Arthur Symons, *Dante Gabriel Rosetti*, Paris, Librairie artistique et littéraire, p. 33, 47 ; O, von Schleinitz, *William Holman Hunt*, Bielefeld und Leipzig, Verlag von Velhagen et Klasing, 1907, p. 139, 143.

Atmosfera nocturnă, în timpul căreia au loc cele mai multe episoade din *Remember*, contribuie din plin la crearea senzaţiilor stranii. Imaginea feminină a lui Aubrey de Vere apare „spre miezul nopţii, într-o alee pustie din Tiergarten". Întîlnirea cu Aubrey de Vere, zugrăvit în albastru şi cu părul poleit, are loc într-o „noapte de catifea şi de plumb". Mateiu I. Caragiale iubea noaptea „cu nesaţ şi cu patimă", trăia în noapte ca-n elementul său : „Sufletul meu sălbatic — mărturiseşte — care de obicei pare a aţipi sgribulit de o nemulţumire nedesluşită, nu începe a trăi pe deplin decît odată cu stingerea celor din urmă văpăi ale amurgului ; pe măsură ce se aşterne vălul serii renasc, mă simt mai eu, mai al meu".

Prin *Remember*, Mateiu I. Caragiale introduce în literatura română estetica misterului, a fantasticului de senzaţii, cultivată în literatura franceză, la sfîrşitul romantismului, de Baudelaire, Villiers de l'Isle Adam şi, mai ales, de Barbey d'Aurevilly. Cu aceştia, scriitorul român are afinităţi şi în viaţa particulară. Villiers de l'Isle Adam era nutrit de aceleaşi visuri nobilitare, îşi afirma dreptul de a fi suveran, ceea ce îl determina ca, la detronarea regelui Othon al Gregiei, să-şi pună candidatura la tron. Barbey d'Aurevilly, ca şi Mateiu Caragiale, era anacronic pentru vremea sa, bizar prin vestimentaţie şi gesturi, „il se fait remarquer pour la singularité de son costume et pour la bizarrerie de ses gouts", cum spune unul din comentatorii săi [1].

---

[1] „Se remarca prin neobişnuitul costumului său şi bizareria gusturilor sale". Cf. J. Barbery d'Aurevilly, *Poèmes*, précédes de sa vie et d'une bibliografie par Henri Bachelin, Paris, 1926, p. XXVI.

Literatura fantasticului de senzaţii, creată de Williers de l'Isle Adam prin *Histoires insolites* şi *Contes cruels*, şi de Barbey d'Aurevilly prin *Les Diaboliques*, este o literatură de bizarerie, de straniu, obţinînd aceste efecte prin înlăturarea obişnuitului, stîrneşte emoţii noi prin nararea de fapte şi întîmplări ieşite din comunul vieţii cotidiene, prin crearea de personaje enigmatice, fără o precisă identitate morală şi fizică, prin lăsarea în suspensie a finalurilor. Mai apropiat, în acest sens, de Mateiu Caragiale, este Barbey d'Aurevilly cu a sa *Le Rideau cramoisi*, pe care scriitorul nostru o pomeneşte în *Remember*: „Ah! farmecul ferestrelor luminoase în întunecime, cine s-ar mai încumeta a-l spune după Barbey d'Aurevilly? Dar, în nemuritoarea sa povestire e perdeaua cîrmezie..." etc. În *Le Rideau cramoisi*, acţiunea evoluează în noapte; Alberte, eroina principală, e o enigmă, ca şi Aubrey de Vere. Moartea ei, neaşteptată, nelămurită, în momente de erotism, este tot atît de stranie ca şi moartea eroului din *Remember*, rămîne o taină pentru amantul ei, vicontele Brassard. Barbey d'Aurevilly lasă deznodămîntul în suspensie, în mister, ca şi Mateiu Caragiale care argumenta: „După mine unei istorii, frumuseţea îi stă numai în partea ei de taină; dacă i-o dezvălui, găsesc că îşi pierde tot farmecul".

Remember al lui Mateiu I. Caragiale se apropie de literatura lui Villiers de l'Isle Adam şi Barbey d'Aurevilly, însă, evident, fără a o pastişa sau imita servil. Afinităţile se pot discerne numai în

planul mare al atmosferei, *Remember* fiind o operă profund originală. Ea continuă și dezvoltă proza fantastică din literatura română, începută de Eminescu prin *Sărmanul Dionis,* dusă mai departe apoi de Al. Macedonski, Dimitrie Anghel, Ion Minulescu, Adrian Maniu, V. Voiculescu.

CRAII DE CURTEA-VECHE

Originalitatea prozei lui Mateiu I. Caragiale, care i-a asigurat scriitorului un loc bine definit în cadrul istoriei literaturii noastre, este ilustrată în deosebi prin romanul *Craii de Curtea-Veche*. Titlul acestei scrieri, indică G. Călinescu [1], vine de la o anecdotă publicată de I. L. Caragiale în *„Vatra"*, în 1894, unde se demonstra astfel originea expresiei „Crai de Curtea-Veche" : „La 1770, după mazilirea lui Grigore Ghica, Muntenia se afla sub un guvern provizoriu. O ceată de mahalagii bucureşteni, în frunte cu grecul Melanos, s-au răsculat şi şi-au ales domn. Toţi ştrengarii din Bucureşti s-au înfrăţit cu revoluţionarii şi au început să jefuiască oraşul şi să colinde stradele aprinzînd şi omorînd. Melanos avînd cucă de Domn în cap şi toate hainele domneşti — pe cari le furase — şi călare pe un măgar, mergea în frunte, mort de beat. Aşa a ţinut lucrul trei zile şi trei nopţi. Negustorii, văzîndu-şi ameninţate vieţile şi averile de aceşti «crai», au alergat la Cotroceni la un agă turc, care sta în mînăstire cu puţintică oaste. Aga intră în Bucureşti, se luă după «crai», spînzură pe unde care-l prindea

[1] G. Călinescu, *Istoria literaturii române*, p. 814.

și restabili ordinea. Această revoluție se numește a «apelpisiților de la Curtea-Veche»"[1]. Recent, Șerban Cioculescu a sugerat că denumirea scrierii lui Mateiu I. Caragiale își are sorgintea într-un pasaj din *Istoria generală a Daciei* de Dionisie Fotino, tradusă de George Sion în 1859. Pasajul respectiv se referă la un fapt istoric petrecut în primii ani ai secolului al XIX-lea, după fuga guvernului provizoriu al lui Mihai Suțu, relatarea lui fiind asemănătoare în linii mari cu textul din „*Vatra*": „Fugind guvernul, precum s-a zis, a rămas orașul București pustiu și fără nici un feliu de rînduială. Atunce au început a domni oameni desperați și fără căpătîi, cari se numesc în limba poporului crai. Aceștia, intrînd în Curtea domnească, pe cînd și Bimbașa Sava lipsea, jăfuiră de toate, fără a lăsa nici măcar praful prin case. Găsind acolo semnele domniei, adecă tuiurile și stindardele, se preumblau cu ele pe toate ulițele orașului. Iar căpitanul lor numit Malamos, de viță arnăut și de profesiune bocceagiu, se preumbla cu cuca domnească pe cap. Aceștia, sfărîmînd ușile cîrciumilor și ale pivnițelor, intrau și se dedau la orgiile cele mai scîrboase, fără nici un frîu și fără nici o măsură. Acești mizerabili se preparau a și da foc orașului, pentru ca să însemneze memoria lor prin ruine. Din norocire beșleaga Ibraim bosniacul, carele se afla la Cotroceni cu cîțiva ostași, simțind lucrul acesta, veni în oraș și începu a spînzura și a pedepsi pe ticăloși, încît se făcură mai toți nevăzuți. În lipsă de boieri el a făcut spătariu pe un Guliano boieriu mic însă desfrînat și crai, iar agă pe un să-

[1] „*Vatra*", an. I, nr. 2, ianuarie 1894, p. 62.

rac polcovnicelul Ioniță, om onest și inteligent. După aceea a adus măcelari și brutari, și a mai adunat ceva din oamenii fugiți ce erau pe aproape, restatornicind buna orînduială în oraș" [1].

La apariția în volum, în 1929, *Craii de Curtea-Veche* s-au bucurat, îndată, de un răsunător succes, impunîndu-se atenției tuturor prin farmecul cu totul aparte al paginilor de incantație evocatoare, prin pasta densă a imaginilor caracteristice atmosferei balcanice și levantine, prin ineditul straniu al stilului. Au scris atunci elogioase cronici Perpessicius [2], Șerban Cioculescu [3], Al. Philippide [4], Mihail Sebastian [5], Camil Baltazar [6] și mulți alții. O primire cu adevărat triumfală i s-a făcut scrierii lui Mateiu I. Caragiale în pagina literară a ziarului *„Ultima oră"*, în nr. 103, din 1 mai 1929, cu colaborarea lui Ion Barbu, Ion Pillat, Emanoil Bucuța, Petru Comarnescu, Barbu Brezianu. „De multă vreme — scria Ion Barbu — o cunoaștere imperfectă, dibuitoare a realității noastre pretindea de la mine rînduire și exprimare. Concluziile pendulau nelămurite, ca aburul. Cînd iată că, tot ceea ce căutam îl aflu trecut și

---

[1] Șerban Cioculescu, *În jurul lui Mateiu I. Caragiale, loc. cit.*, p. 180.

[2] Perpessicius, în *„Cuvîntul"*, an. V, nr. 1516, 12 iulie și nr. 1523, 19 iulie 1929.

[3] Șerban Cioculescu, în *„Adevărul"* an. XLII, nr. 13903, 19 aprilie 1929.

[4] Al. Philippide, în *„Viața Românească"*, an. XXI, nr. 4, aprilie 1929.

[5] Mihail Sebastian, în *„Vitrina literară"*, an. I, nr. 1, 21 octombrie 1929.

[6] Camil Baltazar, în *„Tiparnița literară"*, an. I, nr. 6—7, aprilie-mai 1929.

gîndit (cu alte vizionare puteri) în această tulburătoare carte". Autorul *Jocului secund* descoperea în *Craii de Curtea-Veche* aceeaşi atracţie spre balcanism, spre atmosfera orientală pe care o ilustrează poeziile sale *Isarlîk, Selim, Nastratin Hogea la Isarlîk* şi altele, pe linie antonpannescă. Subliniind că scrierea lui Mateiu Caragiale e plină cu „grele catifele de pitoresc oriental", Ion Barbu reliefa totodată contingenţa dintre I. L. Caragiale şi fiul său, pe linia zugrăvirii satirice a moravurilor Bucureştiului de odinioară : „Bucureşteni, raiele, salutar bătute de părintele acestui om, la singurele noastre părţi simţitoare, nu purtaţi vrăjmăşie fiului !" La fel, entuziasmat de sublimul artistic al *Crailor de Curtea-Veche*, Ion Pillat declara : „Indubitabil că dl. Mateiu Ion Caragiale în volumul său *Craii de Curtea-Veche* aduce o proză de o maturitate literară care lipsea literaturii noastre, mai mult lirice decît epice. Am toată admiraţia pentru această carte de o valoare incontestabilă pentru mişcarea noastră spirituală".

Craii de Curtea-Veche nu este propriu-zis un roman, ci mai mult o naraţiune în stil de roman. Cum s-a mai remarcat, scrierea e lipsită de arhitectura compoziţională a romanului. Episoadele naraţiunii nu au o evoluţie lineară, ci una contorsionată, întreruptă de reveniri şi divagaţii, multe elemente rămînînd în suspensie, pentru a mări senzaţia de pendulare între real şi ireal. Alambicarea naraţiunii se datoreşte, poate, şi faptului că scrierea a fost elaborată într-un lung şir de ani, din 1910 şi pînă în 1928, cînd e publicată în *Gîndirea*. Cu toate acestea, preciza G. Călinescu, în *Craii de Curtea-Veche* în-

tîlnim o „savoare ciudată, un aer de puternică originalitate, o mişcare moale, voluptuoasă, un farmec indefinit care trăieşte pe deasupra paginilor.“ [1]

În *Craii de Curtea-Veche* epicul este substituit naraţiunii descriptive, este înlocuit cu lungi pasaje de portretizare monografică și de spovedanii, cu aprecieri făcute, prin intervenţii directe, de către autor. În partea întîi, *„Întîmpinarea crailor“*, după ce ne informează că „de o lună, pe tăcute și nerăsuflate, cu nădejde și temei, o dusem într-o băutură, un crailîc, un joc“, scriitorul, participant activ la expediţiile nocturne ale eroilor, relatează întîlnirea sa cu Pantazi, Paşadia și Pirgu, la birtul din Covaci. Urmează apoi o lungă portretizare a crailor. Se revine la ospăţul lor, după care se face un scurt istoric al bisericii „Curtea-Veche“. În final, cînd eroii părăsesc birtul, acţiunea este iarăşi întreruptă prin povestea Penei Corcoduşa. În partea a doua, *„Cele trei hagialîcuri“*, se relatează pe scurt cum i-a cunoscut scriitorul pe cei trei crai. Restul capitolului este alcătuit din efuziuni lirice, din călătoriile imaginare ale scriitorului cu Pantazi, pe întinsul globului, şi cu Paşadia, în trecut, în veacul al XVIII-lea. *„Spovedanii“*, partea a treia, reia fabulaţia de la sfîrşitul părţii întîi, înfăţişînd popasul scriitorului şi al lui Pantazi la alt birt. Urmează apoi spovedania autobiografică a lui Pantazi. Partea a patra, *„Asfinţitul crailor“*, istoriseşte întîmplările eroilor în casa Arnotenilor. Un scurt conflict erotic produce dezmembrarea crailor. Paşadia moare, Pantazi pleacă peste graniţă.

---

[1] G. Călinescu, *Istoria literaturii române*, p. 815.

Scrierea, despre care Mateiu I. Caragiale nota în jurnalul său intim, „il est réellement magnifique“ [1], nu trebuie luată, deci, ca un roman conceput după toate regulile genului. Valoarea ei particulară rezultă din substanța fondului, din semnificațiile pe care le degajă, din structura caracterologică a personajelor și, atît de mult, din ciudățenia atmosferei, din savoarea și pitorescul stilului.

Cei trei crai, Pașadia, Pantazi și Pirgu, fac parte din boema deșănțată a Bucureștiului de odinioară. Noaptea, mai ales, se reunesc prin birturi și taverne de mahala sau în case deocheate, ca aceea a „adevăraților Arnoteni“, unde se dedau beției, jocurilor de cărți, plăcerilor carnale și patimilor din zona promiscuității. Pașadia și Pantazi sînt ființe paradoxe, în ei îmbinîndu-se josnicia cu finețea, viciul cu virtutea, decăderea cu demnitatea. Organizează orgii și chefuri, cutreieră mahalalele întunecoase și speluncile, dar întotdeauna păstrează o ținută rece, o mîndrie aristocratică. Practică viciul cu demnitate, își satisfac patimile în mod lent, sînt desfrînați fără a cădea în trivialitate, beau țuică și șampanie, dar cu gesturi măsurate, pătrund în medii de corupție cu atitudini de rafinament aristocratic. La un chef în birtul lui Covaci, observîndu-l pe Pirgu cum mănîncă, Pașadia nu întîrzie să-l apostrofeze : „Buna creștere elementară glăsuiește : nici cuțitul în legume și pește, nici furculița în brînză și, nici într-un fel cuțitul în gură. Dar asta e pentru oameni fini, feciori de boier...“ Craii își presară chefurile cu visuri melodice, uneori privesc tăcuți, cu ochii

[1] „Este cu adevărat măreață“.

rătăciţi spre tărîmuri îndepărtate, „dar adevărata plăcere — notează scriitorul, şi el participant la aceste întruniri — o aflau în vorbă, în taifasul ce îmbrăţişa numai lucruri frumoase, călătoriile, artele, literele, istoria..."

Paşadia şi Pantazi, coborîtori din familii boiereşti, dintr-o „nobilime" autohtonă, sînt învăluiţi de întreaga afecţiune a scriitorului, sînt priviţi cu declarată admiraţie, datorită tocmai convingerii sale intime că şi el provine din stirpe aristocratică. „Paşadia — scrie Mateiu Caragiale — era un luceafăr. Un joc al întîmplării îl înzestrase cu una din alcătuirile cele mai desăvîrşite, ce poate avea creierul omenesc. Am cunoscut de aproape o bună parte din aceia ce sunt socotiţi ca faime ale ţării ; la foarte puţini însă dintr-înşii am văzut laolaltă şi aşa minunat cumpănite atîtea înalte însuşiri ca la acest nedreptăţit ce, de voie, din viaţă, se hărăzise singur uitării... Ce frumos cap avea totuşi ! Într-însul aţipea ceva neliniştitor, atîta patimă înfrîntă, atîta trufie aprigă şi haină învrăjbire se destăinuiau în trăsăturile feţei sale veştede, în cuta sastisită a buzelor, în puterea nărilor, în acea privire tulbure între pleoapele grele". Paşadia reprezintă însă progenitura alterată a vechei aristocraţii, în întreaga sa făptură îmbinîndu-se rămăşiţele unei ţinute superioare cu moravurile şi apucăturile abjecte, triviale, lăsînd o puternică impresie de descompunere, de pierzanie. El era „jucător frumos, crai ahtiat, băutor măreţ", fiind „tot aşa de măreţ în viţiu ca şi în virtute", practicînd desfrîul cu o anume solemnitate. „De o sobră eleganţă — îl caracterizează scriitorul — plin de demnitate în port şi vorbire, el rămăsese apusean şi om de

lume pînă în vîrful unghiilor. Ca să prezideze o înaltă Adunare sau o Academie, altul nu s-ar fi găsit mai potrivit. Cineva care nu l-ar fi cunoscut, văzîndu-l trecînd seara, cînd ieşea, ţeapăn şi grav, cu trăsura la pas după el, pentru nimic n-ar fi voit să creadă în ce murdare şi josnice locuri mergea acel impunător domn să se înfunde pînă la ziuă." Cultivat, încît „ar fi făcut podoaba zilelor de la Weimar", Paşadia lucra în taină la o operă, retras ziua în odaia lui „căptuşită cu postav de faţa iascăi şi înconjurat peste tot de dulapuri ferecate în pereţi, cu geamurile perdeluite". Noaptea însă, se năpustea în desfrîu.

O structură similară are şi Pantazi. „Sunt grec şi nobil, mediteranean ; — declară el — cei mai vechi străbuni ce-mi cunosc erau, în suta a şaisprezecea, tîlhari de apă, oameni liberi şi cutezători, vînturînd după pradă mările în lung şi-n larg, de la Jaffa la Baleare, de la Ragusa la Tripoli. Din Zuani cel roşu, prin doi din fiii săi, purced cele două ramuri ale neamului." Pantazi provine dintr-o familie cu stemă, alcătuită dintr-un „scut sprijinit de monoceri înlănţuiţi, în cîmp albastru lebăda de argint, luîndu-şi sborul cu gîtul străpuns de o săgeată purpurie". Tatăl său, în timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza, se bucura de mare trecere, oferindu-i-se chiar postul de ministru, pe care însă îl refuzase. Visător, „fermecător de trist", cu purtări aristocratice, se dedă desfrîului cu aceeaşi voluptate cu care istoriseşte încîntătoarele călătorii întreprinse pe întinsul globului. Pantazi „citea în original pe Cervantes şi pe Camoëns şi vorbea cu cerşetorii ţigăneşte", era „pătimaş după frumos", dar şi după plă-

cerile lumeşti, pe care le oficia, ca şi Paşadia, cu gesturi rafinate.

Mateiu I. Caragiale admiră la Paşadia şi la Pantazi întîi de toate originea lor aristocratică şi deprinderile moştenite, aprobînd tacit şi căutînd să motiveze alunecarea în promiscuitate. Pe Paşadia îl admiră pentru sobra lui eleganţă, iar pe Pantazi pentru antecedentele lui familiale. Scriitorul vrea să se confunde cu aceştia, se simte apropiat prin afinităţi de castă, pe fiecare în parte îl consideră un alter ego, un „alt eu-însumi", după propria sa expresie. Pantazi, de pildă, „omul acesta ciudat îmi fusese drag şi înainte de a-l cunoaşte, într-însul mi se părea că găseam un prieten de cînd lumea şi adesea, mai mult chiar, un alt eu-însumi".

Pirgu este însă fundamental deosebit de Paşadia şi Pantazi, deşi e nedespărţit de la incursiunile nocturne. El este „lichea fără seamăn şi fără pereche", „soitar obraznic", are „suflet de hengher şi de cioclu", e „stricat pînă la măduvă, giolar, rişcar, slujnicar, înhăitat cu toţi codoşii şi măsluitorii", e Veniaminul cafenelei şi Cherubinul caselor de întîlnire. Pirgu este de o trivialitate dezgustătoare, nu poartă urma nici unei extracţii sociale alese, e un individ de cea mai proastă speţă, nu are nimic aristocratic în sîngele şi atitudinile sale. El „avea în sînge dorul vieţii de dezmăţare ţigănească de odinioară de la noi, cu dragostele la mahala, chefurile la mînăstiri, cîntecele fără perdea, scîrboşeniile şi măscările. Cu jocul de cărţi ce-i slujea de meserie şi cu boalele lumeşti ce-l istoviseră înainte de vreme, acestea erau singurele lucruri de care ştia să vorbească, întocmindu-i tot temeiul hazului cu care le

încînta celor ce-i prețuiau dobitocia". De bună seamă, e complet insensibil în fața frumosului. Cînd Pașadia istorisește imaginara călătorie în veacul al XVIII-lea, Pirgu îl întrerupe sastisit: „Ia mai lăsați, nene, ciubucele astea, să mai vorbim și de muieri". După ce îi moare tatăl și-l moștenește, își făurește planul de viață: „Am să mă fac nene în Crucea-de-Piatră, să am și eu țățaca mea și cadînele mele și pitpalacul meu..."

Pirgu este un tip caracteristic unei anumite părți a societății românești din prima jumătate a acestui veac. Este tipul arivistului, al politicianului cameleonic și șarlatan, uneltitor sadic și trivial, din familia lui Dinu Păturică și Tănase Scatiu. Prin murdare și ascunse metode ajunge „de mai mult de zece ori milionar, însurat cu zestre și despărțit cu filodormă, prefect, deputat, ministru plenipotențiar, prezidînd o subcomisie de cooperare intelectuală la Liga Națiunilor și oferind colegilor săi străini veniți în România cu pantahuza sau în «anchetă» o somptuoasă și sibarită ospitalitate în castelul său istoric din Ardeal." Pirgu, remarcă Ovidiu Papadima, „nu făcea decît să întrupeze, ca un simbol, funcția devastatoare a infernului politicianist al epocii, în care cădeau la fund — victime condamnate de istorie, neiertător — rămășițele așa-zisei aristocrații la noi". [1]

Evident, în *Craii de Curtea-Veche* Mateiu I. Caragiale oscilează între imundicitatea prezentului său, concentrată în Pirgu, și elevația trecutului, reprezentată prin Pașadia și Pantazi, toată afecțiunea

[1] Ovidiu Papadima, *Fascinația vieții, loc. cit.*, p. 13.

sa îndreptîndu-se către aceştia din urmă. Scriitorul, care se confundă cu cei doi eroi de viţă nobilă, căutînd parcă o compensaţie autobiografică în destinele lor, e conştient de declinul acestora, se îndurerează în faţa inevitabilului sfîrşit al ultimelor vlăstare aristocratice, manifestîndu-şi întreaga aversiune, cu un sarcasm demn de pana ilustrului său părinte, faţă de Pirgu, reprezentantul burgheziei care se ridică cinică pe ruinele blazoanelor. Mateiu I. Caragiale idolatrizează trecutul, îl invocă pentru a putea depăşi prezentul insalubru.

Pirgu este portretizat cu o vădită ostilitate, cu antipatie. Faţă de el, scriitorul nu manifestă nici cea mai mică îngăduinţă. În schimb, pentru Pantazi avea „slăbiciune", iar pentru Paşadia, mărturiseşte, „aveam o evlavie nemărginită". Paşadia şi Pantazi sînt relicve artistocratice, pier o dată cu ascensiunea parvenitului burghez Pirgu. Admirator al blazoanelor şi stemelor, al figurilor nobiliare, al căror urmaş se credea prin amestecul de sînge în negura anilor, Mateiu Caragiale infuzează în *Craii de Curtea-Veche* un anume regret, o anume compasiune pentru Paşadia şi Pantazi. Atmosfera de la începutul şi sfîrşitul cărţii sugerează tocmai definitiva stingere a vlăstarelor aristocratice. Naraţiunea începe cu un peisaj de sfîrşit de toamnă, trist, dezolant, prefigurînd amurgul unei categorii de oameni : „Era, spre căderea iernii, o vreme de lacrimi. Deşi nu plouase, tot era ud ; jghiaburile plîngeau, ramurile copacilor desfrunziţi picurau, pe tulpine şi pe grilaje se prelingeau ca o sudoare rece, stropi groşi". La birtul din Covaci, la reuniunea crailor domneşti o atmosferă funebră : „În sala unde grosolana petrecere

negustorească pornise să se înfierbînte — era într-o sîmbătă — masa noastră avea aerul unui ospăț de înmormîntare... Aș fi deschis vorba dacă lăutarii n-ar fi început tocmai un vals care era una din slăbiciunile lui Pantazi, un vals domol, voluptos și trist, aproape funebru. În legănarea lui molatecă, pîlpîia, nostalgică și sumbră fără sfîrșit, o patimă așa sfîșietoare că însăși plăcerea de a-l asculta era amestecată cu suferință... Tot mai învăluită, mai joasă, mai înceată, mărturisind duioșii și dezamăgiri, rătăciri și chinuri, remușcări și căințe, cîntarea, încercată de dor, se îndepărta, se stingea, suspinînd pînă la capăt, pierdută, o prea tîrzie și zadarnică chemare". În finalul romanului, atmosfera inițială revine. După moartea lui Pașadia, scriitorul și Pantazi merg la birtul din Covaci, unde lăutarii cîntă același vals trist, ca „o prea tîrzie și zadarnică chemare".

Din acest punct de vedere, romanul are o evidentă valoare socială. El zugrăvește destrămarea prin viciu și desfrîu a aristocrației, a ultimelor ei rămășițe, a reprezentanților levantinismului lasciv. „Cronicar al ultimelor străluciri și abjecțiuni ale levantinismului la noi — așa cum Ion Neculce îi însemnase începuturile — Mateiu Caragiale, spune Ovidiu Papadima, rămîne rapsodul de neuitat al formelor specifice pe care le-au luat ele în Bucureștiul atît de drag lui. Scrutător și zugrăvitor inegalabil al profunzimilor și contradicțiilor abisale ale sufletului omenesc — cu o putere de înțelegere atît de largă și de umană cum numai la Dostoievski se poate întîlni — Mateiu Caragiale a fost singurul în măsură să dea o strălucire de artă imperisabilă înfățișării cutremurătoare a acelui strat superficial dar săritor în

ochi prin situaţia în care îl aşezase viaţa politică la sfîrşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului nostru".

Paşadia şi Pantazi, purtători degeneraţi şi perveritiţi ai stemelor şi blazoanelor, oficiatori ai viciului cu gesturi de rafinament seniorial, se prăbuşesc fără putinţă de ridicare, în timp ce Pirgu străbate, ca un veritabil burghez, pînă la cele mai înalte trepte ale ierarhiei sociale şi politice. Eroii din *Craii de Curtea-Veche,* observă acad. Perpessicius, „pot fi socotiţi şi ca expresia unei realităţi sociale. Treimea aceasta de eroi, peripateticieni ai boemei, crai, cheflii, cartofori şi mai presus de toate poeţi ai viciului, cu genealogii care de care mai alambicate, pot fi priviţi ca descendenţa pervertită, cu toate că rafinată, a unui trecut prăvălit în propria-i cenuşă. O cenuşă din care n-o mai învia niciodată pasărea Phoenix" [1].

Mutatis mutandis, Mateiu I. Caragiale are faţă de aristocraţie aceeaşi atitudine ca Balzac. Simpatia autorului „*Comediei umane*" s-a îndreptat către clasa ce primea loviturile brutale ale burgheziei, către aristocraţie, pe care o numea „Principiul onoarei", mărturisindu-şi regretul pentru dispariţia ei. Cu toate acestea, disecînd şi observînd în profunzime, cu luciditate, fiecare aspect al societăţii franceze din epoca Restauraţiei, Balzac a depăşit înseşi convingerile sale intime, a înţeles că purtătorii blazoanelor din vremea sa nu mai erau demni continuatori ai acelei „vieille politesse française", ironizîndu-i sever. Tot astfel, Mateiu I. Caragiale se simte îndurerat de prăbuşirea ultimelor vlăstare aristocratice, spre care

[1] Perpessicius, *Menţiuni critice,* vol. III, p. 3.

se îndreaptă afecțiunea sa, dar în același timp zugrăvește cu acuitate critică descompunerea prin viciu a acestora, prezintă în culori realiste abdicarea lor etică.

Imaginea Bucureștiului, locul de existență și de manifestare al eroilor, se înscrie tot pe linia valorii sociale a romanului. Bucureștiul sodomic și sybaritic, de la mijlocul și sfîrșitul secolului al XIX-lea, zugrăvit de G. Baronzi, I. M. Bujoreanu și Gr. H. Grandea în romanele lor de „mistere", de N. Filimon în *Ciocoii vechi și noi* și apoi de Ion Marin Sadoveanu în *Sfîrșit de veac în București*, apare la Mateiu I. Caragiale în *Craii de Curtea-Veche* cu aceleași caracteristici, dar amplificate și adăugate cu elemente din noile realități social-istorice.

Bucureștiul de la începutul acestui veac, din *Craii de Curtea-Veche*, este un amestec ciudat, grotesc, de rafinament, nobilitate și erudiție cu trivialitate, parvenitism și ignoranță, o întrepătrundere bizară de balcanism și occidentalism. E plin de birturi și lupanare, unde domnesc beția și desfrîul, practicate de negustorese sulemenite, de oameni dubioși, unde lăutarii cîntă la urechea consumatorilor. Oamenii sînt cu chef, au voluptatea viciului și a patimilor, sînt lascivi, se dedau cu deosebire plăcerilor sexuale, carnale, finețea și inteligența contrabalansînd cu impulsiunile morbide. Limbajul e împestrițat, adesea prea lejer, trivial. Pirgu se exprimă astfel : „La mai mare, solzoșia ta, al nostru ești. Umbli să-ți lași lapții cu folos. Bre, cum te mai înfigeai în undiță la Masinca, o luaseși pe coarda razachie cu sacîz dulce, ușor. Ce pramatie ; faci pe cocoșu, cotoi mare dumneata. Ei, dar ai de învățat încă multe ;

ești junic ; ca să le fii pe plac maimuțelor trebuie să fii porc, și cu șoriciul gros..." etc.

Bucureștiul are străzi fără caldarîm, „uliți strîmbe, cu clădiri lipite una de alta", maidane „pline de gunoaie și de mortăciuni", taverne scunde „cu pămînt pe jos și spoite tot așa proaspăt ca țigăncile ce, în flenderițe roșii sau galbene și desculțe, legate numai cu o vipușcă de cîrpă sub genunchi se dădeau acolo parlagiilor și mățarilor pe o băncuță, o cinzeacă de trăscău sau un pac de mahorcă". Prin fața birturilor se perindă imagini dezgustătoare, ca aceea a Penei Corcodușa : „Beată moartă, vărsase pe ea și o trecuse neputința, ceea ce umplea de o bucurie nebună droaia de derbedei și de femei pierdute ce-i făceau alai strigînd : Pena ! Pena Corcodușa !" Un tip caracteristic Bucureștiului de odinioară, tipul parvenitului cu trecere în lumea „aleasă", este Poponel. Educat la școala lui Lamsdorf, Eulenburg și Metschersky, în făptura lui „sălășluia, mistuit de toate flăcările Sodomei, un suflet de femeie, sufletul uneia din acele împuțite ce dau tîrcoale seara cazărmilor". Arnotenii, „adevărații Arnoteni", sînt expresia tipică a Bucureștiului semioccidental și semibalcanic. Trufia lor de neam, de stirpe aristocratică, merge mînă în mînă cu desfrîul și promiscuitatea. În casa lor, casă de natură dostoievskiană, tronează viciul, patimile degradante, anomaliile patologice : „Deschisă vraiște oricînd oricui, casa lor, contopire de ospătărie și de han, de tripou, de bordel și de balamuc, era locul de întîlnire al lumei deochiaților și deșuchiaților timpului : jucătorii și chefliii de meserie, desdrumații, poticniții și căzuții, curățații rămași în vînt, chinuiții de pofta traiului fără muncă și mai presus de putere,

gata de orice ca să şi-o satisfacă, cei cu mijloace nemărturisite sau necurate, cei fără-de-căpătîi şi cei afară din rîndul oamenilor, unii foşti în puşcărie, alţii pe cale să intre şi apoi femeile, mai respingătoare încă : bătrîne mucigăite la masa verde, somnoroase şi arţăgoase, cu mîinile tremurînd pe bani şi pe cărţi, tinere dezmăritate cel puţin o dată şi de timpuriu borşite de avorturi şi de boale, la pîndă după vînat şi ferindu-se de chiul şi între ei şi ele de tot felul şi schimbătoare întovărăşiri şi nade, dezbinări şi duşmănii." În această casă se urzeşte traficul de carne vie, Pirgu voind să o vîndă pe Ilinca Arnoteanu lui Paşadia, pentru afaceri josnice.

Bucureştiul descris de Mateiu I. Caragiale este Bucureştiul de la începutul veacului al XX-lea, Bucureştiul de la porţile Orientului, locul de interferenţă al occidentalismului cu balcanismul, într-o atmosferă bizară cu puternice contraste. Scriitorul îl introduce pe cititor în această atmosferă chiar de la început, aşezînd în fruntea cărţii un citat din Raymond Poincaré : „Que voluez-vous, nous sommes ici aux portes de l'Orient, ou tout est pris a la legère"[1].

Episoadele din *Craii de Curtea-Veche* sînt vii, personajele trăiesc aidoma, scenele sînt zugrăvite cu un excelent talent pictural, totul lăsînd o puternică impresie de autenticitate, ceea ce demonstrează că scriitorul a întreprins sondaje adînci în realitatea vremii lui, cunoscînd-o bine, sub multiple şi variate aspecte, la care a adăugat, desigur, şi o experienţă de

[1] „Ce vreţi, ne aflăm aici la porţile Orientului, unde totul se ia cu uşurinţă".

viață personală. „Forța de atracție în timp, a ficțiunilor epice ale lui Mateiu Caragiale — remarcă Ovidiu Papadima — stă tocmai în aerul lor incomparabil de autenticitate, de surprindere pe viu. A le explica perenitatea numai prin magia stilului său cu atîtea incomparabile efervescențe, înseamnă a reduce arta din totdeauna la un simplu exercițiu stilistic, la o simplă chestiune de meșteșug“ [1].

Deși sînt descrise turpitudinea, murdăria și promiscuitatea Bucureștiului de odinioară, totuși din paginile *Crailor de Curtea-Veche* se degajă un farmec particular, o savoare neobișnuită, care captivează și vrăjește lectorul. Farmecul și savoarea romanului au la bază puterea de evocare și portretizare a scriitorului. Talentul remarcabil de a sugera și crea atmosferă, de a plăsmui scene de un pitoresc inedit și de un viu colorit izvorăște din imaginația de mare efervescență lirică a lui Mateiu Caragiale și, îndeosebi, din virtuozitățile sale stilistice. Prin afectivitatea sa mărturisită față de eroi, prin capacitatea de intuiție artistică, Mateiu Caragiale a putut extrage o anume poezie din boema destrămării prin viciu a eroilor coborîtori din stirpe nobiliară, contopind-o în paginile romanului cu aroma exotismului și mireasma trecutului istoric. ✕

Ca și în *Remember*, în *Craii de Curtea-Veche* se întîlnește poezia tainei, a ființelor stranii. Cu Pantazi leagă prietenie ca și cu Aubrey de Vere. Deși nu-l cunoaște la început, totuși se simte apropiat sufletește de el, mărturisind : „De la început îmi făcuse plăcere să-l văd, cu timpul căutasem chiar

[1] Ovidiu Papadima, *Fascinația vieții*, *loc. cit.*, p. 13.

prilejul. Sunt ființe care prin cîte ceva, uneori fără a ști ce anume, deșteaptă în noi o vie curiozitate, ațîțîndu-ne închipuirea să făurească asupra-le mici romane". Apropierea aceasta pornește din impulsiuni tainice : „Să fi fost pentru că omul era așa fermecător de trist ?"

Poezia tainei, a ființelor stranii, este corelată voluptății farmecului nocturn din locurile singuratice. Cu Pantazi face cunoștință în „Cișmegiul singuratic și lăsat în sălbăticie", în „cea mai minunată dintre seri", căreia tristul rătăcitor îi face elogiul : „...e o seară prea frumoasă, Domnule, o seară de basm și de vis. Asemenea seri se întorc, zice-se, de demult, în taina lor, le plăcea meșterilor cei vechi să întruchipeze unele legende sacre, rareori însă penelul celor mai iscusiți chiar a izbutit să le redea umbra limpede în toată albastra-i străvezime. E seara izgonirii Agarei, seara fugii în Egipt. Pare că fascinată vremea însăși își contopește mersul. Și în văzduhul fluid nici o adiere, în frunzișuri nici un murmur, pe luciul apei nici un fior..." Imaginea impresionează și prin melodia lentă a cuvintelor, prin expresiile de mare finețe și sugestivitate.

În *Craii de Curtea-Veche,* Mateiu Caragiale șterge adesea hotarul dintre trecut și prezent, interferează datele realității cu cele ale visului și fanteziei, creînd viziuni de vrajă, de incantație. Stînd de vorbă cu Pantazi, în fața scriitorului se desfășoară „fermecătoare trîmba de vedenii", pierzîndu-se în vis și imaginație, în mirajul călătoriilor, descrise într-un stil înmiresmat, cromatizat, cu ondulări de lebădă, cu metafore și comparații de o rară expresivitate, ce adună într-un buchet sublim florile atît de

parfumate ale pitorescului exotic și istoric : „Străjuiau pe înălțimi ruine semețe în falduri de ederă, zăceau cotropite de veninoasă verdeață surpături de cetăți. Palate părăsite ațipeau în păragina grădinilor unde zeități de piatră, în veșmînt de mușchi, privesc tînguind cum vîntul toamnei spulberă troiene ruginii de frunze, grădinile cu fîntîni unde apele nu mai joacă... Peregrini cucernici mergeam să ne închinăm Frumosului în cetățile liniștii și ale uitării, le cutreeram ulițele în clină și piețele ierboase, veneram în vechi palate și biserici capodopere auguste, ne pătrundeam de suflul trecutului contemplîndu-i vestigiile sublime. Corabia aluneca încet între țărmurile lăudate ale mărilor elene și latine... Ne amețea forfoteala pestriță din schelele scăldate în soare cu legănarea molcomă a catartelor, ne fermeca lina tăcere din cimitirele turcești, albul răsfăț al orașelor răsăritene tolănite ca niște cadîne la umbra cedrilor trufași, lăsam să ne fure vraja albastră a Mediteranei pînă cînd copleșiți de toropeala cerului său de smalț și înăbușiți de vîntul Libiei, ieșeam la ocean... Ne înturnam apoi spre tropice, trăiam cu săditorii visul galeș al Floridei și al ostroavelor Antile, pătrundeam, pe urma «vînătorilor de orhidee», în verdea întunecime a selbelor Amazonului scăpărînd de sboruri de papagali..." Tot atît de sublimă și fermecătoare este și călătoria cu Pașadia în veacuri apuse, „în acela, scump nouă și nostalgic întru toate, care fu al optsprezecelea", descrisă într-un stil cadențat, sobru, cu rezonanță lăuntrică, cu imagini materializate, adînc sugestive : „Eram trei odrasle de dinaști cu nume slăvite, tustrei cavaleri călugări din tagma Sfîntului Ioan de la Ierusalim, ziși de Malta, purtînd

cu falā pe piept crucea cu smalţ alb şi încununatul trofeu spînzurate pe panglica de cănăvăţ negru. Răsărisem în amurgul Craiului-Soare, părinţii iezuiţi ne crescuseră şi ne înarmase Villena... Curteni de viţă, de la un capăt al Europei la altul, nu fu Curte să rămîie de noi necercetată, tocurile noastre roşii sunară pe scările tutulora, oglinzile fiecăreia ne răsfrînseră chipurile înţepate şi zîmbetele nepătrunse ;... bine primiţi şi bine priviţi pretutindeni eram oaspeţii Măririlor, ai Prinţeselor-stariţe, ai Părinţilor-egumeni şi ai Părinţilor-episcopi..."

X Una din trăsăturile fundamentale ale *Crailor de Curtea-Veche* constă în îmbinarea desăvîrşită a realităţii cu visul. Peste întreaga naraţiune se revarsă o aromă de ireal, de poezie inefabilă detaşată parcă de existenţa concretă şi obişnuită. În acest sens, pentru profunzimea analizei şi acuitatea observaţiilor, merită să reproducem pasajul din prefaţa pe care acad. Perpessicius o aşeza în fruntea ediţiei definitive de *Opere*, din 1936, în care spunea : „În toate fibrele sale, cît de intime sau cît de superficiale, *Craii de Curtea-Veche* este o operă funciar realistă, cu rădăcinile adînc înfipte în nodul acesta de la porţile Răsăritului, care este Ţara Românească. Prin atmosfera, însă, de ansamblu pe care o realizează, prin transfigurarea acestui material realist, prin continua lui răsfrîngere în fîntîna miraculoasă, de humor şi poezie, care este sufletul scriitorului, *Craii de Curtea-Veche* este cea mai puţin pămîntească dintre lucrările noastre epice, cu iz de istorie contemporană. Totul poate fi identificat şi găsit conform cu imaginea contemporană a societăţii şi totuşi toate sînt ridicate, cu mult peste nivelul con-

tingențelor, într-un cer de legendă, de mit. Tristețea amicițiilor declinate, bucuriile și coclelile vieții boeme, aspirațiile după o viață de rafinamente culturale ale veacurilor apuse, dorul de peregrinare, perpetua fata morgana a visului, în cazul de față o adevărată apă a morților, după care aleargă, nedoriți, și în brațele căreia se sting cei trei cavaleri ai nobilelor figuri din *Craii de Curtea-Veche* și în fața lor, ca o mlaștină de oroare și de încercare, acest adînc, nesleit și turpid Pirgu, soiu de Sancho Pansa, de prin codrii Vlăsiei, Dinu Păturică al veacului al XX-lea, menit să ajungă nu numai guvernator al insulei Barataria, pe care n-ar fi părăsit-o pentru nimic în lume și n-ar mai fi plecat, pe măgărușul cu care venise, chiar dacă ar mai fi înviat din giulgiurile lor de slavă, cavalerii-tristelor-figuri — toate aceste teme și aceste contraste, aceste suflete, dimpreună cu reflexele lor, aceste guri de iad și aceste balcoane de azur, topite laolaltă și arse la cea mai înaltă temperatură au dat unul din cele mai pure cristaluri ale literaturii noastre contemporane“.

SUB PECETEA TAINEI și SOBORUL ȚAȚELOR

După publicarea *Crailor de Curtea-Veche* Mateiu I. Caragiale intenționa să mai scrie încă două romane, care să alcătuiască împreună o trilogie. Cel de al doilea urma să se intituleze *Sub pecetea tainei*, iar al treilea, inițial *Școala țațelor*, ulterior *Soborul țațelor*. Din păcate, ambele romane au rămas neterminate. Scriitorul a început să lucreze mai întîi la *Soborul țațelor*, adică la cea de a treia parte a trilogiei. În agenda sa pe anul 1929, la 2 ianuarie, însemna : „J'écris les premières lignes de *Școala țațelor*"[1]. Din precizările făcute de acad. Perpessicius și din fragmentele reproduse la „Anexe" în ediția definitivă de *Opere*, din 1936, rezultă că Mateiu I. Caragiale a părăsit curînd proiectul celui de al treilea roman al trilogiei, printre manuscrisele sale nedescoperindu-se decît o singură pagină, în trei variante. Potrivit tot propriilor însemnări ale prozatorului, romanul ce trebuia să alcătuiască a doua parte a trilogiei, *Sub pecetea tainei*, a fost conceput în primele luni ale anului 1930, redactarea propriu-zisă începînd-o la 18 mai 1930. Metodic și minuțios ca întotdeauna, în ceea ce privește perioadele de

---

[1] „Scriu primele rînduri din *Școala țațelor*."

elaborare a scrierilor sale, Mateiu I. Caragiale notează că, la *Sub pecetea tainei,* a lucrat, cu lungi intermitențe, în lunile mai, octombrie și decembrie 1930, ianuarie, februarie, martie, aprilie și iunie 1931, octombrie 1932, februarie, martie și decembrie 1933, ianuarie, februarie, martie, august, septembrie și decembrie 1934. În afară de ultimele fragmente, reproduse de acad. Perpessicius în ediția definitivă de *Opere* direct din manuscrisele scriitorului, restul romanului s-a publicat în revista *„Gîndirea"*, în nr. 12 din 1930, nr. 1 și 4 din 1931 și nr. 4 din 1933.

Deși au fost concepute ca o trilogie, *Sub pecetea tainei* și *Soborul țațelor* nu au nici o contingență cu *Craii de Curtea-Veche,* în afară de un singur personaj episodic, Masinca Drîngeanu, pe care o reîntîlnim în fragmentele celor două proiectate romane. În *Craii de Curtea-Veche,* scriitorul o cunoaște pe Masinca Drîngeanu la prima sa vizită în casa Arnotenilor, cînd se pregătea să o șteargă „englezește", neluat în seamă, dar interceptat de „sufletul maichii", sedus de grațiile ei : „S-ar fi putut oare să nu te înnebunești după ea ? — și nu de frumoasă ce rămăsese în pofida vîrstei pe care o înșela după cum își înșelase cei doi bărbați cu cununie și nu mai știa cîți fără, dar pentru că avea un «vino-încoace» căruia nu era chip să te împotrivești și dichisurile toate și tabieturile și ochiadele. Mă răzgîndii firește de plecare și fui martor la o primire neobișnuit de călduroasă chiar pentru țara românească. Stăpîna casei și fetele amîndouă se năpustiră pe noua-sosită întrecîndu-se care mai de care s-o îmbrățișeze și s-o pupe. O întrebau totdeodată, nu pe rînd și fără a-i da răgaz să răspunză, cum petrecuse la Nizza de unde se

întorsese de curînd, o pipăiau, o puricau, se ţineau de dînsa să ia ceva. Cam de silă «sufletul maichii» se hotărî pentru o cafea şi căzu la învoială pentru un «Cointreau». Refuză însă să intre a patra la un maus şi se aşeză cu mine la o măsuţă în faţa unei oglinzi în care se putea vedea tot ce se petrecea în salonul vecin unde se juca".

În *Sub pecetea tainei,* Masinca Drîngeanu reapare fictiv, numai cu numele, nu are o prezenţă activă în desfăşurarea acţiunii. Ea revine în evocările lui Teodor XXX, zis „conu Rache", cu care tăifăsuieşte scriitorul, mai întîi la „Carul cu bere", apoi la el acasă. Conu Rache, îmbătrînit „în slujba poliţiei, fiind fost mîna dreaptă a cîtorva din marii prefecţi de odinioară, de fandoselile şi de ifosele cărora se molipsise oarecum", întreţinea de mult timp legături sentimentale cu „divina ţaţă", cum o denumeşte Mateiu Caragiale : „Dintre vechile legături de breaslă, de sindrofie, de petrecere, bărbaţi şi femei, cele ce mai supravieţuiseră se daseră aproape toate la fund, doborîte cari de beteşuguri cari de ruină. Singură Masinca Drîngeanu, rămăsese tînără, frumoasă, chiabură, deşi cam de aceeaşi vîrstă cu dînsul, ar fi putut trece drept fiica lui". Conu Rache, ajuns la vîrsta de şaptezeci şi şapte de ani, dar „voinic şi verde", căsătorit şi cu un băiat mare, inginer petrolist, mărturiseşte scriitorului că, deşi îl costase sume importante, de-a lungul anilor, legăturile sale cu Masinca Drîngeanu ar fi fost pur platonice : „Alţii, atîţia, mulţi, au fost cu folosul, eu cu ponosul. Află că între Masinca şi mine n-a fost nimic şi numai Dumnezeu ştie cît am dorit ; am întrebuinţat toate mijloacele ca să ajung la aceea ce îmi părea ţelul cel

mai mare al vieții mele, cel din urmă, însă în zadar. I-am cerut mîna, e de atunci aproape o jumătate de veac, era după despărțenia ei de bărbatul dintîi, de Caegiu. «Rache dragă», mi-a spus, «țin prea mult la tine ca să ți-o dau, ar fi păcat zău, mi-e milă să te las și pe tine pe drumuri și cu inima zdrobită. Poate să-ți dau altceva, altădată». Și n-a fost niciodată. De aceea am și rămas prieteni, că tu știi : de la prietenie se întîmplă să se treacă la dragoste, dar după dragoste prietenie nu mai poate fi".

În afară de aceste sporadice invocări ale grațiilor Masincăi Drîngeanu, fragmentele din *Sub pecetea tainei* nu ne mai lasă să întrevedem nici o apropiere directă cu *Craii de Curtea-Veche*, scriitorul nefăcînd, în însemnările sale manuscrise, nici o mențiune în acest sens. Paginile acestui roman, cîte au fost publicate în *„Gîndirea"* și cîte au rămas inedite pînă la tipărirea lor în ediția definitivă de *Opere*, conțin numai spovedaniile conului Rache, nararea retrospectivă a feluritelor întîmplări trăite de acesta în exercitarea profesiunii sale de polițist. Datorită acestui fapt, fragmentele din *Sub pecetea tainei* au, aparent, caracterul unui roman polițist. Spunem însă aparent, pentru că sensul scrierii lui Mateiu Caragiale pare să fi fost cu totul altul, pe linia zugrăvirii aspectelor tenebroase ale Bucureștiului de odinioară, semioccidental și semibalcanic, așezat la Porțile Orientului. Evenimentele și întîmplările evocate de conu Rache, disparate între ele, petrecute în medii diferite, poartă aceeași amprentă a levantinismului, a unor practici și moravuri ce frizează morbiditatea, lejeritatea și promiscuitatea, în această direcție putîndu-se stabili o înrudire, de atmosferă

şi semnificaţii, cu *Craii de Curtea-Veche*. Toate istorisirile stau însă „sub pecetea tainei", cum sugerează şi titlul romanului, sub zodia enigmaticului, a misteriosului, lăsat în suspensie în mod deliberat de către scriitor. Descifrăm în *Sub pecetea tainei* aceeaşi estetică a misterului, cultivată de către scriitorul nostru, printr-o viziune personală, originală, în *Remember* şi *Craii de Curtea-Veche*. Estetica misterului e sesizabilă mai ales în îmbinarea monstruosului şi suavului, a teismului şi satanismului, a sublimului şi grotescului, creînd o atmosferă de bizarerie, de straniu, cu personaje fără o precisă identitate fizică şi morală, cu deznodămînt incert, nebulos, enigmatic. Mateiu I. Caragiale declara, în *Remember*, că „unei istorii, frumuseţea îi stă numai în partea ei de taină ; dacă i-o dezvălui ...îşi pierde tot farmecul". După cum am văzut, sir Aubery de Vere şi toate întîmplările din *Remember* sînt structurate pe această coordonată. De asemenea, în *Craii de Curtea-Veche*, cei doi eroi de stirpe aristocratică, Paşadia şi Pantazi, sînt, în esenţă, personaje enigmatice, acţionînd în mare măsură „sub pecetea tainei". Pantazi nu se numea în realitate aşa. Numele său adevărat nu-i este cunoscut scriitorului, fiind însemnat prin X X X. Fizionomia lui Pantazi este un deghizament : „Ţinînd să înlăture cît mai mult putinţa de a fi recunoscut în Bucureşti, unde voia să fie singur cu amintirile lui şi nestînjenit în mişcări, încercase, înainte de a se întoarce, să-şi schimbe înfăţişarea. Lăsîndu-şi plete, mustăţi, barbă şi ticluindu-şi un port simplu şi şters, el izbutise aşa bine că, după un an aproape, tot i se mai întîmpla să se întrebe, zărindu-se pe neaşteptate în oglindă, dacă

era într-adevăr el. Un alt om luase ființă și curînd avu și nume : prin localuri i se zicea conu Pantazi, ceea ce-l făcea să presupună că era luat în noul său avatar drept un «Sosie» ce se chema astfel și cu care se mira cum de nu i se întîmplase încă să se întîlnească". Ca și în cazul lui Aubrey de Vere, scriitorul nu dorește să-i afle adevărata identitate, tocmai pentru că „în urma acestei dezamăgiri prietenia noastră să nu-și piardă cumva din farmec". Pașadia lucrează, „sub pecetea tainei", la o operă vastă, despre care nu dă nici o relație. Chiar sfîrșitul său este enigmatic, misterios, pierind în incendiul casei sale, pe care singur îl plănuise de mult timp și pe care însuși îl provoacă : „În revărsatul zorilor, ca de obicei, Pașadia se întorsese, pentru cea din urmă oară acasă. Am mers numaidecît acolo. Cînd m-am apropiat de locuința fără bucurie, deasupra copacilor din grădina fără flori se înălța, în liniștea serii, un stîlp de fum. Mîna credincioasă își făcuse datoria ; în hainia lui, omul izbutise să săvîrșească după moarte cea mai rafinată dintre nelegiuiri. Am deplîns pierirea acelei opere mărețe dar nu și pe a autorului. Pașadia s-a stins la zenit ; veninul veghea, vițiul îi mistuiseră trupul fără a-i vătăma cîtuși de puțin însă duhul care-și păstrase pînă la sfîrșit toată recea-i limpezime, scînteietor ca un luceafăr în cleștarul nopților de ger... Nu l-am văzut pe Pașadia mort ; cînd am sosit eu, se puneau peceți, iar rămășițele, potrivit voinței sale, îi fuseseră în pripă ridicate și pornite de Iancu Mitan undeva afară din București, poate la «munte»".

Rememorările conului Rache au același caracter enigmatic, cu deznodămîntul incert, lăsat în

suspensie, invocă personaje bizare, întîmplări stranii, într-o atmosferă de crepuscul moral. La „Carul cu bere", conu Rache îi arată scriitorului pe văduva lui Gogu Nicolau, dispărut fără urmă de peste treizeci de ani, în împrejurări rămase misterioase, cînd se întorcea de la Buşteni, cu un prieten. La despărţirea de acesta, în Gara de Nord, a motivat că „are de lăsat undeva o vorbă" şi apoi nu a mai ajuns acasă. „Dintre tainele ce am întîlnit în cei patruzeci şi doi de ani de meserie, şi sunt multe — se confesează conu Rache — e netăgăduit cea mai desăvîrşită, cea mai adîncă. Ce a fost acea vorbă pe care a ţinut să o lase, cui şi unde ? Toate întrebările ce s-au pus au rămas fără răspuns, toate presupunerile, neîndreptăţite, toate cercetările, sterpe". Relatarea are însă un dublu caracter enigmatic, care se deplasează de la împrejurările în care a dispărut Gogu Nicolau la comportarea soţiei acestuia, la aflarea vestei tragice, cu treizeci şi doi de ani în urmă, şi care s-a perpetuat şi a rămas „sub pecetea tainei" pînă în momentul relatării. „Nenorocirea care a lovit-o — dacă pentru dînsa a însemnat nenorocire — a întîmpinat-o cu o seninătate dispreţuitoare, mergînd pînă la nesimţire sau... ştiu eu ce să mai zic ? — tulburată nu s-a arătat o singură clipă, o lacrimă, un suspin cît de uşor, un cît de slab semn de părere-de-rău măcar n-a surprins la dînsa nimeni, port cernit n-a îmbrăcat niciodată, viaţa ei n-a suferit nici o schimbare : în duminica următoare aceleia în care soţul ei s-a dus şi n-a mai venit, am văzut-o cu ochii mei, tot la masa de colo, singură luîndu-şi liniştită crenviştii şi berea, aşa cum ai văzut-o şi tu astăzi". Finalul relatării amplifică taina, lăsînd-o în suspensie : „Au

trecut de atunci atîția amari de ani... Estimp curiozitatea de a ști ce a fost cu Gogu Nicolau s-a stins. Să aflu, cred că nu m-ar mai interesa. Dar e alta care mi-a rămas, tot vie, și-mi va rămîne totdeauna : dacă femeia cu crenviștii și cu berea, nu știe ea ceva ?"

Dacă întîmplările din *Craii de Curtea-Veche* și din primul episod al romanului *Sub pecetea tainei* aduc în scenă personaje comune, fie ele de stirpe nobiliară, ca Pașadia și Pantazi, în episodul următor al celui de al doilea roman investigația scriitorului pătrunde în protipendada vremii, în „elita" oficială a societății din acel timp, a Bucureștiului sodomic și sybaritic, dezvăluind promiscuitatea și turpitudinea unor zone mai avansate în ierarhia socială. Personajul central al evocării polițistului Rache este un „a-tot-puternic ministru", pe care avea datoria să-l secondeze. Într-o seară, ieșind singur de la o recepție dată la legația Austriei, ministrul dispare fără urmă. Soția acestuia apelează, disperată, la serviciile lui Rache, însă doleanțele ei sînt de un straniu ieșit din comun : „Ne aflam, răspica dînsa, în fața unui fapt împlinit, tot ce mai rămînea era, dacă se putea, să nu fie dat în vileag și aceasta cu orice preț, chiar cu al vieții soțului său. Mă ruga să încerc eu să-l caut și dacă, printr-o minune, s-ar întîmpla să-l găsesc, viu sau mort, să-l aduc numaidecît acasă, în cea mai mare taină". Cînd Rache îl descoperă, beat în nesimțire, pe gunoiul unui maidan, soția ministrului acționează la fel de misterios, asigurîndu-și tăcerea polițistului printr-o mare sumă de bani și printr-o intervenție discretă de a fi decorat. După puțin timp, ministrul pleacă pe neștiute

în străinătate. De la Paris sosește însă vestea că a murit. După ce rămășițele pămîntești i-au fost aduse și înmormîntate în țară, soția lui pleacă la Cannes, unde se stinge și ea din viață, lăsînd să planeze cea mai nepătrunsă taină asupra destinului soțului și a ei.

Celelalte episoade ale romanului au aceeași substanță, se află tot „sub pecetea tainei". Cunoscînd preocuparea dominantă a lui Mateiu I Caragiale pentru estetica misterului, pentru cazurile singulare, enigmatice, putem afirma că, dacă romanul ar fi fost terminat, întîmplările narate nu ar fi ieșit de sub vălul tainei. Romanul ar fi fost, probabil, o suită de asemenea întîmplări bizare, stranii, fără deznodămînt clar, oferind cititorului o lectură captivantă, în sensul elevat al noțiunii, prin multitudinea și varietatea senzațiilor neobișnuite, de un farmec inedit, cu totul aparte.

Singura pagină rămasă din cel de al treilea proiectat roman al trilogiei, *Soborul țațelor*, aduce în prim plan iarăși pe Masinca Drîngeanu. Scriitorul ne informează că a pregătit pentru ea un exemplar din *Craii de Curtea-Veche*, cu o frumoasă dedicație, și că era gata să intre în locuința acesteia, cînd a văzut-o, în curte, despărțindu-se, într-o mare intimitate, de „una din cucoanele mari de la noi, o cucoană foarte mare". Care ar fi fost substanța romanului, nu putem preciza. Poate că Mateiu I. Caragiale intenționa să construiască fabulația lui prin aceeași tehnică a misterului, a enigmaticului, amplificînd rezonanța bizară, atmosfera stranie, de cuceritoare savoare, a literaturii sale.

FARMECUL STILULUI

Mateiu I. Caragiale a creat în literatura română un stil propriu, de un pitoresc specific, „a acordat într-un chip nou instrumentul limbii noastre — cum spune Tudor Vianu — făcîndu-l să răsune cu melodii vrăjite și răscolitoare“ [1]. Stăpîn pe o rară orchestrație stilistică, scriitorul are sentimentul acut al nuanțelor, un extraordinar simț al amănuntului expresiv, e stăpînit de voluptatea culorii. Portretul lui Aubrey de Vere e zugrăvit în felurite ipostaze, predominînd culoarea albastră, din care extrage însă reflexe multiple. După ce îl vede în întregime înveșmîntat în albastru, observă cum nuanțele se diversifică, surprinzîndu-le cu un acut simț al policromiei : „Aveam înaintea mea un alt om, cu desăvîrșire altul decît acel de adineauri. Să fi avut pietrele lui virtuți ascunse ? Treptat se redobîndise pe sine, se îndreptase, înțepase nările și acum sta țeapăn, rece și mîndru, foarte mîndru. Trăsăturile feței sale prelungi se ascuțiseră, de la albastru fraged de floare, coloarea ochilor îi trecuse la albastrul cu licăriri aspre al oțelului, iar pe buzele subțiri zîmbetul i se făcuse crud. În paloarea-i lunară, cu

[1] Tudor Vianu, *Studii și portrete literare*, p. 25.

părul său de aur, sir Aubery nu mai avea ca înfățișare în acele clipe nimic firesc, semănînd mai mult a serafim, a arhanghel decît a făptură omenească". Mateiu I. Caragiale excelează în descrierea farmecului selenar, nocturn, peisaj în care, după cum însuși declară, se simte ca-n elementul său. Rătăcind în Berlin, după Aubrey de Vere, observă : „Cheul era pustiu iar casele oarbe. Peste tot ferestrele erau negre, unele fiind însă deschise, se zăreau înăuntru acele lucori posomorîte de argint viu ce rînjesc în oglinzi în întuneric. Una singură de sus se împăienjenina de raze slabe, aceea a unei odăi încărcate de poleeli, unde veghea o lampă așezată pe un colț de dulap — mai mult candelă decît lampă — abia lăsînd să se cearnă ca înveninată, printr-un înveliș de smalțuri verzi, o lumină înăbușită, una din acele lumini, care după datinile vrăjitorești sunt prielnice duhurilor rele ce rătăcesc în puterea nopții".

Fraza e melopeică, plină de armonii interioare, desfășurîndu-se în cadențe, în largi perioade fluide, muzicale, cu prelungi acorduri : „E drept că așa frumoase nopți, două n-am văzut la fel, eu care știu a prețui noaptea ca nimeni altul și care am iubit-o cum nu se poate iubi ziua, cu nesaț și cu patimă. Sufletul meu sălbatic, care de obicei pare a ațipi zgribulit de o nemulțumire nedeslușită, nu începe a trăi pe deplin decît o dată cu stingerea celor din urmă văpăi ale amurgului ; pe măsură ce se așterne vălul serii renasc, mă simt mai eu, mai al meu. Să-mi fi îngăduit mijloacele de trai a schimba fața împrejurărilor, cu anii ar fi fost cu putință să nu văd raza zilei".

Proza lui Mateiu I. Caragiale se distinge printr-o rară seducţie stilistică, atributul fundamental fiind imagismul, puterea extraordinară de asociere a cuvintelor cu nebănuită putere de evocare şi sugerare. Scriitorul este un maestru desăvîrşit în provocarea de senzaţii auditive, vizuale şi olfactive, prin intermediul imaginilor, evitînd total artificiul, apelînd continuu la amănuntul sugestiv, puternic reliefat, notîndu-l cu precizie şi echilibru : „Beteala lunii pline se revărsa peste vechi oraşe adormite, pîlpîiau pe mlaştini văpăi sglobii. Puhoiul de lumini poleia noroiul metropolelor uriaşe aprinzînd deasupra-le ceaţa ca un pojar. De funinginea şi de mucegaiul lor fugeam însă repede ; la zare neaua piscurilor sîngera în amurg. Şi plecam să cunoaştem ameţeala aprigă a culmilor, lăsam în urma noastră înflorite poiene, urcam prin brădet, adulmecaţi de şoapta pîraielor resfirate sub ferigi, urcam, beţi de aerul tare, mai sus, tot mai sus. La picioarele noastre, între costişe pleşuve şi dîmburi încomate de codri stufoşi, văile se aşterneau de-a lungul albiei şerpuite a rîurilor ce se pierdeau departe, în aburul cîmpiilor grase. Un lung freamăt se înălţa ca o rugăciune. În pacea singurătăţii nemărginite priveam în slavă rotirea vulturilor deasupra negrelor prăpăstii, iar noaptea ne simţeam mai aproape de stele. Dar curînd începea să viscolească şi să geruie şi coboram către miază-zi, în ţinuturile cu dulci nume unde toamna lîncezeşte pînă în primăvară, unde totul, suferinţa, moartea chiar, înveşmîntă chipul voluptăţii. Mireasma florilor de oleandru se aşternea amară deasupra lacurilor triste ce oglindă albe turle între funebri chiparoşi“.

Stilul lui Mateiu I. Caragiale este somptuos, dar nu prin preţiozitate şi efecte căutate. Denumirile exotice introduse în text nu au nimic strident, ci se încorporează osmotic în substanţa naraţiunii, imprimîndu-i o tonalitate specifică, de un farmec aparte, o intensă vibraţie interioară şi un autentic patetism liric, demonstrînd totodată vasta, temeinica şi rafinata cultură a scriitorului, sensibilitatea sa singulară, gusturile elevate pentru frumosul artistic: „La Belem şi la Granja, la Favorita şi la Caserta, la Versailles, la Chantilly şi la Sceaux, la Windsor, la Amalienburg, la Nymphenburg şi la Herrenhausen, la Schönnbrun şi la Sans-Souci, la Haga-pe-Maelar, la Ermitage şi la Peterhof cunoscurăm «dulceaţa traiului». În sărbătoare neîntreruptă de zi şi de noapte, am petrecut cum nu se mai petrecuse şi nu se va mai petrece, ne-am înfruptat cu nesaţ din toate desfătările simţurilor şi ale minţii, căci, deşi lipsit de măreţie, fu veacul binecuvîntat, veacul cel din urmă al bunului plac şi al bunului gust, pe scurt veacul francez şi mai presus de orice veacul voluptăţii... Hoinari nepocăiţi, veşnic pe drumuri, pătimaşi de curiozitate şi din ce în ce mai ahtiaţi după plăceri, ne-am răspîndit cu frenezie sufletele în depănarea celei mai înflorite vremi din cîte se cunoscuse, ne-am împărtăşit din toate harurile şi din toate rătăcirile. Şi noi am fost nebuni după muzică, ne-am războit pentru Rameau şi pentru Glück şi asemenea celor trei Crai ne-am închinat copilului care avea să fie Mozart..."

Mateiu I. Caragiale dispune de inegalabilul meşteşug de a-şi adapta stilul, cu o copleşitoare putere de sugerare, feluritelor momente ale naraţiunii

și ale modului specific în care sînt structurate și se manifestă personajele. Scriitorul trece fără nici un efort de la stilul elevat, încărcat de substanță lirică, la exprimarea nudă, coborîtă la zona celui mai dur realism, la treapta celui mai elementar concretism. Efectele neașteptate, subjugătoare ale stilului lui Mateiu Caragiale provin frecvent din alternarea atît de naturală a expresiilor rafinate cu cele dure, împinse pînă la argotul specific periferiei. Jocul savuros al alternanțelor de expresie, resursele contrastante ale lexicului se realizează sub diferite aspecte. Continuînd procedeele larg utilizate, la sfîrșitul secolului trecut și începutul celui de față, de către Al. Macedonski, Dimitrie Anghel și Gala Galaction, în direcția îmbinării armonioase, într-un aliaj de un surprinzător farmec, a neologismelor cu termenii arhaici și populari, Mateiu I. Caragiale obține efecte de o evidentă și categorică notă personală, originală. Nenumărate pagini delectează lectorul și-i provoacă emoții nu numai prin pigmentarea frazei cu termeni arhaici și neaoși, alături de cei neologistici, ci și prin întorsătura exprimării după topica arhaică sau orală : „Dînsa găsea întovărășiri sublime de cuvinte ca să spună lunga încumetare împotriva păgînului cotropitor, nepregetata mucenicie, evlavia învingînd asprul drum. Cu ce suflu vorbea de trădările celor doi mari dragomani și de crunta-le ispășire, de celelalte capete, opt la număr, retezate de iatagan în mai puțin de o sută de ani, de fuga în Rusia, de ațițarea a două războaie și de stîrnirea Eteriei. Ca istoriile acestea nimic n-avea darul să mă încînte ; plăcerea cu care le ascultam, tot mai vie, și-atingea culmea cînd venea rîndul amintirilor din îndepărtata ei copilărie,

atît de îndepărtată și de înflorită, petrecută numai în desfătări și-n răsfățuri".

La apariția *Crailor de Curtea-Veche*, Al. Philippide sublinia că scrierea lui Mateiu I. Caragiale, „prin stilul ei original, plastic, plin și expresiv, e o realizare de artă vrednică de elogii"[1]. Într-adevăr, *Craii de Curtea-Veche* reprezintă una dintre valorile de prim ordin, neperisabile ale literaturii române din prima jumătate a acestui veac, interesantă, viabilă și seducătoare nu numai prin substanța conținutului ei, ci, în egală măsură, și prin virtuțile intrinseci, ale stilului ei. Cultivînd expresiile paradoxale, lexicul de un pitoresc straniu, jocul subtil al contrastelor, într-un tot unitar, armonios, de un echilibru indestructibil, fără nici o stridență sau artificiu, Mateiu I. Caragiale a introdus sensuri și valori noi în exprimarea artistică, a înzestrat stilul literar cu valențe inedite, inimitabile, de o originalitate ieșită din comun. Zugrăvind turpitudinea și promiscuitatea unui mediu caracteristic al Bucureștiului din primele decenii ale veacului, personaje dezgustătoare, ca Pirgu, Pena Corcodușa, Arnotenii, Poponel, scene și moravuri care poartă amprenta laturei obscene a levantinismului, a balcanismului interferat cu occidentalismul la Porțile Orientului, scriitorul și-a adaptat stilul lumii specifice și împrejurărilor insolite cu o dezinvoltură uimitoare, cu o naturalețe desăvîrșită, păstrîndu-se permanent în limitele realului, ale autenticului. Așa cum remarca Tudor Vianu, „mai ales în expresia disprețului, fondul său

[1] Al. Philippide, *Craii de Curtea-Veche*, în „*Viața românească*" an. XXI, nr. 4, aprilie 1929, p. 122.

lingvistic este neistovit"[1]. Căci, într-adevăr, față de Pirgu și celelalte personaje din zona promiscuității, față de moravurile corupte și obscene, Mateiu I. Caragiale manifestă un categoric dispreț, tradus în durități și crudități de expresie, într-un limbaj adecvat acestora. Pirgu este prezentat în acești termeni : „Vechiu copoi, Gorică dibuia, pe la mahala, fete vrednice să slujească de izvod de frumusețe, le momea cu vedenia unei vieți ușoare și bogate, le sprijinea întîi pașii pe poteca vițiului cu părintească grijă și, ca un adevărat părinte, nici nu se atingea de ele. Cu totul altceva îi plăcea lui. Simțurile sale ce arătau respingerea tocmai de ce e vetust și pur, nu se mai deșteptau decît la beție și atunci îi trebuiau femei schiloade, știrbe, cocoșate sau borțoase și mai ales peste măsură de grase și de trupeșe, huidume și namile rupînd cîntarul la Sfîntul-Gheorghe, geamale, baldîre, balcîze". Fetele Arnotenilor erau „niște cotoșmane, niște armăsăroaice". Soția lui Arnoteanu, „încă tînără la față, involtă și spelbă, își plimba voioasă printre musafiri maldărul de carne fleșcăită, legănîndu-și sînii căzuți și coapsele dolofane..."

Stilul din *Craii de Curtea-Veche*, printr-o anume coordonată, este specific Bucureștiului semioccidental și semibalcanic. Pirgu, reprezentant fidel al acestui mediu, îl cultivă cu predilecție. După o aventură nocturnă, în Moși, cu „o desculță borțoasă în luna a noua", mărturisește cinic : „A fost di granda, era să fete pe mine, pe onoarea mea !" Pirgu amestecă înjurăturile neaoșe cu expresiile franțuzești : „O ții așa ca gaia mațu, la gard am

[1] Tudor Vianu, *Studii și portrete*, p. 34.

prins-o, la gard am legat-o. Vous devenez agaçant avec vos Arnoteno ; mai dă-i... Voyons, il faut être sérieux" [1].

Cînd conținutul o cere, pentru portretizarea personajelor și pentru a sugera atmosfera specifică în care viețuiesc și acționează aceste personaje, Mateiu I. Caragiale utilizează un limbaj asemănător, bazat pe aceleași resurse contrastante ale lexicului : „Era dat în Paște, dat dracului ! A ! să fi voit el, cu darul de a zeflemisi grosolan și ieftin, cu lipsa lui de carte și de ideal înalt și cu amănunțita lui cunoaștere a lumii de mardeiași, de codoși și de șmecheri, de teleleici, de tîrfe și de țațe, a năravurilor și a felului lor de a vorbi, fără multă bătaie de cap, Pirgu ar fi ajuns să fie numărat printre scriitorii de frunte ai neamului, i s-ar fi zis «maestrul», și-ar fi arvunit statui și funeralii naționale".

La fel procedează scriitorul și în romanul *Sub pecetea tainei*. Întîlnim și aici, dar în mai mică proporție, aceeași frază melopeică, împodobită de imagismul cromatic, generatoare de senzații singulare, de emoții intense : „Îi am nostalgia și cînd, la vie, în singurătatea lungilor nopți, o simt că mă copleșește, chem vrăjitorul. Cu peruca retezată pe frunte drept și pe nasul coroiat și gros cu ochelarii atîrnați de panglica lată, îmi răsare, în frac și cipici cu fundă, Claymoor. Și-mi reînvie, aevea, o kermessă la Cotroceni, un bal la Sutzu, o garden-party la mareșalul Filipescu, o zi de întîi Mai la Butculescu, o dupăamiază la curse, șoseaua cu teii în floare în amurg. La recitirea uitatului «Carnet du High-Life» aminti-

[1] Devii plictisitor cu Arnotenii tăi... Fii serios.

rile se deapănă galeşe, înflorite, se îmbulzesc tot mai multe, cînd, deodată mai tulbur şi cu inima strînsă, las să mi se spulbere frumosul vis. Într-o înşirare de toalete asfinţite am găsit : «Madame XXX, robe mousseline créme, écharpe rose, chapeau Viront embaumé de roses roses...» [1].

Ca dintr-o ghirlandă de trandafiri trandafirii, răspîndindu-le mireasma, se desprinde duiosul chip al aceleia ce-şi plătea larg, şi fără nici un soiu de compromis toate răsfăţurile luxului şi toate alintările, eleganţele toate".

În zugrăvirea anumitor personaje din *Sub pecetea tainei,* scriitorul face apel la aceeaşi şarjă lexicală, întrebuinţînd cuvinte, adjective şi epitete de o pregnantă expresivitate, de o amplă putere de sugerare şi caracterizare. Ministrul „avea ceva de fiară mare într-adevăr, de vier, de zimbru ţeapăn şi dîrz, uşor de mîniat şi oricînd gata să se năpustească asupra vrăjmaşului să-l sfîşie şi să-l calce în picioare." Soţia ministrului, „de naştere mai moţată decît soţul ei, mai bogată, nu frumoasă, avea farmecul deosebit al femeilor sterpe. O fiinţă de lux, făcută pentru găteală şi podoabe şi despre care nu se putea spune mai mult decît că era o cucoană mare".

De bună seamă, stilul lui Mateiu I. Caragiale, atît în aspectul lui de elevaţie spirituală şi rafinament, cît şi în ceea ce priveşte pasta groasă a limbajului argotic, nu a izvorît spontan, dintr-o obişnuinţă cotidiană, ci este un stil „lucrat", meditat cu migală, plămădit şi distilat cu atenţie în retortele

---

[1] Doamna xxx, rochie de muselină crem, eşarfă roză, pălărie Viront împodobită cu îmbălsămaţi trandafiri trandafirii.

laboratorului intim de creaţie al scriitorului. Cu toate acestea, este infinit depărtat de orice artificiozitate, de orice stridenţă, nu lasă nici o impresie de „făcut“. În stilul lui Mateiu I. Caragiale notaţia e precisă şi lapidară, amănuntul sugestiv şi puternic reliefat, frazarea e somptuoasă şi de un excelent patetism liric, întreţinută cu euritmii cuceritoare, cu savuroase ritmuri de melopee, impregnată cu admirabile jocuri contrastante ale lexicului, totul fiind lucrat cu arta minuţiei şi a cizelării demnă de cei mai iluştri giuvaergii ai cuvîntului.

ÎNCHEIERE

Apariția poeziilor din ciclul *Pajere*, în „*Viața românească*“ din 1912 și 1913, precum și în „*Flacăra*“ din 1919, de a căror valoare I. L. Caragiale era convins, ca și unii scriitori ai timpului, ca Panait Cerna, după cum am văzut, nu a înscris nici un moment notabil în evoluția liricii românești din primele decenii ale secolului al XX-lea. Versurile din *Pajere* au trecut aproape neobservate, atenția asupra lor concentrîndu-se abia după publicarea postumă a volumului, cînd Mateiu I. Caragiale dobîndise notorietatea prin *Remember* și *Craii de Curtea-Veche*. Scriitorul nu s-a realizat ca poet, deși dispunea de facultatea de a evoca în culori pregnante chipurile din vremi îndepărtate, într-un desen hieratic condus de o mînă sigură, într-un stil de autentic iz arhaic. Lipsite de vibrație și de intensitate emoțională, versurile din *Pajere* devin interesante în primul rînd prin simbolurile și semnificațiile lor, prin proiecția stărilor psihologice ale lui Mateiu Caragiale, care încerca să-și invoce prezumtivii înaintași de rang nobiliar și din protipendada autohtonă.

Mateiu I. Caragiale s-a impus ca unul dintre cei mai de seamă scriitori români din perioada dintre

cele două războaie mondiale și și-a fixat pentru totdeauna un loc de cinste în istoria literaturii noastre prin cele două remarcabile scrieri în proză, *Remember* și *Craii de Curtea-Veche*, la care se adaugă fragmentele din *Sub pecetea tainei*. Așadar, Mateiu I. Caragiale face parte din ginta acelor puțini scriitori, atît din literatura română cît și din literatura universală, care printr-un minimum de activitate creatoare, printr-o operă restrînsă ca dimensiuni, au izbutit să-și ridice un monument mai trainic decît bronzul. Este, în aceasta, mărturia unei autentice vocații de scriitor, a unui desăvîrșit talent creator, fructificat la cea mai înaltă treaptă a artei.

Publicînd *Remember*, în 1924, și *Craii de Curtea-Veche*, în 1929, Mateiu I. Caragiale a irumpt ca un astru pe firmamentul literaturii române din acea epocă, unic, de o orginalitate singulară, cu o structură artistică de un complex și fermecător inedit. Opera sa reprezenta, în epoca respectivă, un aliaj neobișnuit între ceea ce numim astăzi tradiție și inovație, o armonioasă sinteză a unor elemente de substanță și procedee compoziționale proprii unor anumite etape din evoluția literaturii în epocile anterioare, cu altele care prefigurau coordonate esențiale ale literaturii viitoare. Prin preocuparea pentru perfecțiunea și echilibrul interior al operei, prin pasiunea pentru puritatea formei, Mateiu I. Caragiale continua tradiția clasică, acordînd muncii asupra cuvîntului grija ilustrului său părinte. În aceeași direcție, și ca punct de înrudire cu marele dramaturg, punea în practică procedeele realismului sarcastic, ironia împotriva ridicolului, ca în *Craii de Curtea-Veche*. Ponderea evidentă o au însă elemen-

tele specifice literaturii inovatoare de la sfîrşitul secolului al XIX-lea, simbolismului şi reminiscenţelor reînviate ale romantismului, promovînd tentaţia sugestiei şi a enigmaticului, stările de spirit stranii, predilecţia pentru bizar şi nocturn, evaziunea în timp şi spaţiu, gustul pentru exotic şi extravagant. Printr-o serie de coordonate fundamentale, opera în proză a lui Mateiu Caragiale deschidea largi şi nebănuite perspective către literatura de elevat rafinament artistic, ancorată adînc în zona fanteziei, dar în acelaşi timp liberă de orice canon compoziţional, către literatura în care senzaţiile şi impresiile sînt sublimate la o înaltă temperatură artistică, în retortele unei sensibilităţi de amplă vibraţie.

În *Remember* şi *Craii de Curtea-Veche* nu întîlnim personaje structurate după tiparele obişnuite, cu un profil determinat categoric, nu întîlnim caractere diferite prin desfăşurarea faptelor şi împrejurărilor, nici procese şi evoluţii psihologice. Personajele sînt ipostaze ale unor senzaţii, pe care le simţim însă vii, autentice. Aceasta se datoreşte trăsăturilor proprii, specifice ale viziunii lui Mateiu I. Caragiale, viziune prin excelenţă lirică. Nu numai în *Remember*, care aduce în prim plan un fantastic al senzaţiilor, ci şi în *Craii de Curtea-Veche*, mult mai contingentă cu realitatea imediată, epicul este subordonat liricului, ca mod de expresie al multiplelor şi variatelor senzaţii pe care le degajă naraţiunea. Substanţa dominant lirică a scrierilor lui Mateiu I. Caragiale este asigurată şi de stilul policrom nuanţat, de o rară putere de sugerare şi virtuozitate imagistică, cu admirabile alternări contrastante ale lexicului, somptuos şi melopeic.

BIBLIOGRAFIE

OPERA LUI MATEIU I. CARAGIALE ÎN PERIODICE

Versuri

Clio, Lauda cuceritorului, Prohodul războinicului, Noapte roşie, Călugăriţa, Boierul, Aspra, Înţeleptul, Cronicarul, Domniţa, La Argeş, Trîntorul, Curţile vechi, în **„Viaţa românească“**, an. VII, nr. 4, aprilie 1912.

Grădinile amăgirii, Întoarcerea învinsului, Mărturisire în **„Viaţa românească“**, an. VIII, nr. 3, martie 1913.

Dregătorul în **„Flacăra“**, an. V, nr. 30, 7 mai 1916.

Proză

Remember în **„Viaţa românească“**, an. XIII, nr. 8, august 1921.

Întîmpinarea Crailor în **„Gîndirea“**, an VI, nr. 2, martie 1926.

Cele trei hagialîcuri în **„Gîndirea“**, an. VI, nr. 3, aprilie 1926.

Spovedanii în **„Gîndirea“**, an. VI, nr. 4—5, mai-iunie 1926.

Asfinţitul Crailor în **„Gîndirea“**, an. VII, nr. 9, septembrie 1927.

Asfințitul Crailor (sfîrșit) în „**Gîndirea**", an. VIII, nr. 10, octombrie 1928.
Sub pecetea tainei în „**Gîndirea**", an. X, nr. 12, decembrie 1930 ; an. XI, nr. 1, ianuarie 1931 ; an XI, nr. 4, aprilie 1931 ; an. XIII, nr. 4, aprilie 1933.

Articole

O înscriere bizară în „**Presa**", an I, nr. 109, 14 iulie 1913, semnat M.I.C.
Bulletin pour l'extérieur în „**Journal de Roumanie**", an. I, nr. 1, 1 martie 1919, semnat M.I.C.
Vechi impresii de spectator în „**Cele trei Crișuri**", an XII, nr. 11—12, noiembrie-decembrie 1931.

În volume

Remember, București, Cultura națională, 1924.
Craii de Curtea-Veche, București, Cartea românească, 1929.
Pajere (versuri), ediție îngrijită de Marica M. Caragiale, cu o notiță bibliografică de Perpessicius și un portret inedit al autorului de Marcel Iancu, București, Cultura națională, 1936. Cuprinde : **Clio, Lauda cuceritorului, Prohodul războinicului, Noapte roșie, Călugărița, Boierul, Aspra, Înțeleptul, Cronicarul, Domnița, La Argeș, Trîntorul, Curțile vechi, Grădinile amăgirii, Întoarcerea învinsului, Mărturisire, Dregătorul, Dormi, Sihastrul și umbra, Singurătatea.**
Opere, ediție definitivă îngrijită de Perpessicius, București, F.P.L.A., 1936. Cuprinde : **PAJERE — Clio, Lauda cuceritorului, Prohodul războinicului, Noapte roșie, Călugărița, Boierul, Aspra, Înțeleptul, Cronicarul, Domnița, La Argeș, Trîntorul, Curțile Vechi, Grădinile amăgirii, Intoarcerea învinsului, Mărturisire, Dregătorul, Dormi, Sihastrul și umbra, Singurătatea ; REMEMBER, CRAII DE CURTEA-**

VECHE ; SUB PECETEA TAINEI. Anexe : **Pajere, Remember, Craii de Curtea-Veche, Negru și aur, Salon al iadului, Isnoave vechi : La (Livedea cu nuci) Viișoara, Notițe pentru Craii de Curtea-Veche, Variantele unui fragment din Craii de Curtea-Veche, Sub pecetea tainei, Soborul țaţelor.** Trei articole : **O înscriere bizară, Bulletin pour l'extérieur, Vechi impresii de spectator.** Contribuţii heraldice : **In chestia unei aberații, O contribuție heraldică la istoria Brîncovenilor.** Variante. Pagini de jurnal. Notiță biobibliografică.

Craii de Curtea-Veche, cu o **prefață** de Mihail Petroveanu, București, E.S.P.L.A. 1957.

Craii de Curtea-Veche, ediţie îngrijită și prefață de Perpessicius, București, Editura pentru literatură, Biblioteca pentru toți, 1965. Cuprinde : **Prefață ; Tabel cronologic ; Notă asupra ediției ; PAJERE : Clio, Lauda cuceritorului, Prohodul războinicului, Noapte roșie, Călugărița, Boierul, Aspra, Înțeleptul, Cronicarul, Domnița, La Argeș, Trîntorul, Curțile vechi, Grădinile amăgirii, Întoarcerea învinsului, Mărturisire, Dregătorul, Dormi, Sihastrul și umbra, Singurătatea ;** Remember ; **CRAII DE CURTEA-VECHE ; SUB PECETEA TAINEI.**

Craii de Curtea-Veche, ediţie îngrijită de Perpessicius, studiu introductiv și note finale de Teodor Vîrgolici, București, Editura tineretului, Lyceum ,1968. Cuprinde: **PAJERE — Clio, Lauda cuceritorului, Prohodul războinicului, Noapte roșie, Călugărița, Boierul, Aspra, Înțeleptul, Cronicarul, Domnița, La Argeș, Trîntorul, Curțile vechi, Grădinile amăgirii, Întoarcerea învinsului, Mărturisire, Dregătorul, Dormi, Sihastrul și umbra, Singurătatea ; REMEMBER ; CRAII DE CURTEA-VECHE ; SUB PECETEA TAINEI ; Aprecieri critice ; Tabel cronologic.**

SCRIERI DESPRE MATEIU I. CARAGIALE

Radu Albala,**Cu privire la Mateiu I. Caragiale**, în **„Contemporanul“**, nr. 50, 14 februarie 1957.

Radu Albala, **„Ultimul capitol“ din „Sub pecetea tainei“**, în **„Viața românească“**, nr. 1, ianuarie 1966.

Olga Schina Adrian, **Remember**, în **„Tribuna“**, nr. 3, 20 ianuarie 1966.

Al. Alexianu, **Mateiu Caragiale inedit**, în **„Amfiteatru“**, nr. 9, septembrie 1966.

Tudor Arghezi, **Caragiale și fiul**, în **„Iașul literar“**, nr. 6, iunie 1962.

A. E. Baconsky, **Mateiu I. Caragiale**, în **„Steaua“**, nr. 1, ianuarie 1958.

Camil Baltazar, **„Craii de Curtea-Veche“**, în **„Tiparnița literară“**, an. I, nr. 6—7, aprilie—mai 1929.

Ion Barbu, **Răsăritul Crailor**, în **„Ultima oră“**, an. I, nr. 103, 1 mai 1929.

Al. Bădăuță, **Remember**, în **„Gîndirea“**, an. IV, nr. 11, 15 martie 1925.

Al. Bădăuță, **Craii de Curtea-Veche**, în **„Gîndirea“**, an. IX, nr. 5, mai 1929.

Ion Bălu, **Necunoscutul Mateiu Caragiale**, în **„Viața românească“**, nr. 1, ianuarie 1966.

Lucian Boz, **Mateiu Caragiale**, în **„Cuvîntul liber“**, seria III, an. III, nr. 13, 1 februarie 1936.

Barbu Brezianu, **Cartea cernită**, în **„Ultima oră“**, an I, nr. 103, 1 mai 1929.

Emanoil Bucuța, **Remember**, în **„Ideea europeană“**, an. VI, nr. 158, 16—23 noiembrie 1924.

Emanoil Bucuța, **Crai de Curtea-Veche și cai cabrați**, în **„Ultima oră“**, an. I, nr. 103, 1 mai 1929.

I. L. Caragiale, **Scrisori și acte**, ediție îngrijită, prefață și note de Șerban Cioculescu, București, Editura pentru literatură, 1963, p. 36 și urm.

G. Călinescu, **Pajere**, în **„Adevărul literar și artistic“**, an. XV, seria II, nr. 828, 18 octombrie 1936.

G. Călinescu, **Istoria literaturii române**, București, F.R.P.L.A., 1941, p. 435, 813.

Matei Călinescu, **Mateiu Caragiale**, în **„Gazeta literară“**, nr. 7, 17 februarie 1966.

Matei Călinescu, **Gînduri despre Matei Caragiale**, în vol. **Eseuri critice**, București, Editura pentru literatură, 1967, p. [illegible]8.

Șerban Cioculescu, **Craii de Curtea-Veche**, în **„Adevărul“**, an XLII, nr. 13903, 19 aprilie 1929.

Șerban Cioculescu, **Mateiu Ion Caragiale**, în **„Adevărul“**, an. L, nr. 15954, 24 ianuarie 1936.

Șerban Cioculescu, **Pajere**, în **„Revista Fundațiilor“** an. III, nr. 12, decembrie 1936.

Șerban Cioculescu, **Viața lui I. L. Caragiale**, București, F.P.L.A., 1940, p. 164, 446.

Șerban Cioculescu, **Aspecte lirice contemporane**, București, Casa școalelor, 1942, p. 178.

Şerban Cioculescu, **În jurul lui Mateiu Caragiale**, în **„Viața românească"**, nr. 1, ianuarie 1966.

Şerban Cioculescu, **Crepusculul aristocrației în roman**, în vol. **Varietăți critice**, Bucureşti, Editura pentru literatură, 1966, p. 392.

Şerban Cioculescu, **Dimensiunea misterului**, în **„Astra"**, nr. 4, aprilie 1967.

Petru Comarnescu, **Crăinicie de casă nouă**, în **„Ultima oră"**, an. I, nr. 103, 1 mai 1929.

Petru Comarnescu, **Amintiri**, în **„Tribuna"**, nr. 3, 20 ianuarie 1966.

Pompiliu Constantinescu, **Figuri literare**, Bucureşti, **„Vremea"**, 1939, p. 83.

Dr. Cordun, **Pe marginea unui roman : „Craii de Curtea-Veche"**, în **„Junimea literară"**, an. XVIII, nr. 5—8, mai-august 1929.

Eh. Corneanu, **A murit Mateiu Caragiale**, în **„Dimineața"**, 18 ianuarie 1936.

N. Crevedia, **Craii de Curtea-Veche**, în **„Viața literară"**, an. IV, nr. 109, 11—25 mai 1929.

Ov. S. Crohmălniceanu, **Mateiu Caragiale şi tehnica tainei**, în **„Viața românească"**, nr. 12, decembrie 1957.

Ov. S. Crohmălniceanu, **Literatura română între cele două războaie mondiale**, Bucureşti, Editura pentru literatură, 1967, p. 563.

Emil Riegler Dinu, **Roman mahmur**, în **„Viața literară"**, an. IV, nr. 110, 25 mai—8 iunie 1929 şi nr. 111, iunie—septembrie 1929.

Radu Dragnea, **Mateiu Ion Caragiale**, în **„Gîndirea"** an. XI, nr. 2, februarie 1931.

Erasm, **A murit Mateiu Ion Caragiale**, în **„Credința"**, an. IV, nr. 641, 19 ianuarie 1936.

E(ugen) F(ilotti), **Remember**, în **„Cuvîntul liber"**, seria II, an. I, nr. 44, 22 noiembrie 1924.

Paul Georgescu, **Un controversat : Mateiu I. Caragiale**, în **„Contemporanul"**, nr. 27, 2 iulie 1965.

Ioan D. Gherea, **Memorialistică : Mateiu I. Caragiale**, în **„Gazeta literară"** nr. 20, 18 mai 1967.

Ovidiu Ghidirmic, **Mateiu I. Caragiale și spiritul balcanic**, în **„Ramuri"**, nr. 3, 15 martie 1968.

Grigore Grigurcu, **„Craii de Curtea-Veche"**, în **„Familia"**, nr. 1, ianuarie 1966.

N. Iorga, **Istoria literaturii românești contemporane**, vol. II, București, **„Adevărul"**, 1934, p. 285.

Vintilă Ivănceanu, **Marginalii la „Craii de Curtea-Veche"**, în **„Luceafărul"**, nr. 30, 29 iulie 1967.

Lucia Jucu, **Mateiu I. Caragiale**, în **„Scrisul bănățean"**, nr. 2, februarie 1958.

Barbu Lăzăreanu, **O unealtă urgisită : Condeiul**, în **„Adevărul"**, an. XLII, nr. 13964, 3 iulie 1929.

Barbu Lăzăreanu, **Moartea lui Mateiu Caragiale**, în **„Adevărul"**, an. L, nr. 15950, 19 ianuarie 1936.

Paul Lăzărescu, **Aspecte ale limbii și stilului lui Mateiu I. Caragiale**, în **„Limba română"**, nr. 5, mai 1955.

Oscar Lemnaru, **Un desăvîrşit artist al stilului : Mateiu I. Caragiale**, în **„Viaţa românească"**, nr. 10, octombrie 1956.

E. Lovinescu, **Istoria literaturii române contemporane**, vol. IV, Bucureşti, Ancora (f. a.), p. 239.

E. Lovinescu, **Cei trei Caragiale : Ion, Luca şi Matei**, în **Memorii**, vol. III, Bucureşti Adevărul, (f.a.), p. 16.

Adrian Maniu, **Mateiu Ion Caragiale**, în **„Universul"**, an LIII, nr. 19, 20 ianuarie 1936.

Adrian Maniu, **Pajere**, în **„Universul"**, an. LIII, nr. 132, 15 mai 1936.

Nicolae Manolescu, **„Craii de Curtea-Veche"**, în **„Contemporanul"**, nr. 16, 22 aprilie 1966.

Ioan Massoff, **I-ascultaţi ce-a scris Matei**, în **„Adevărul"**, an. L, nr. 15957, 29 ianuarie 1936.

N. Mihăescu, **Poetul Mateiu Caragiale**, în **„Viitorul"**, an. XXVIII, nr. 8412, 29 ianuarie 1936.

N. Mihăescu, **Pajere**, în **„Viitorul"**, an. XXVIII, nr. 8503, 19 mai 1936.

Nicodim, **Craii de Curtea-Veche**, în **„Vremea"**, an. II, nr. 58, 11 aprilie 1929.

C. Noica, **Notaţii**, în **„Vremea"**, an. II, nr. 58, 11 aprilie 1929.

C. Noica, **Notaţii**, în **„Vremea"**, an. II, nr. 67, 13 iunie 1929.

C. Noica, **Anul literar**, în **„Vremea"**, an. II, nr. 94, 25 decembrie 1929.

Ovidiu Papadima, **Pajere**, în **„Gîndirea"**, an. XV, nr. 6, iunie, 1936.

Ovidiu Papadima, **Fascinația vieții**, în **„Tomis"**, nr. 6, decembrie 1936.

Ion Papuc, **Craii de Curtea-Veche**, în **„Tribuna"**, nr. 3, 20 ianuarie 1966.

Perpessicius, **Craii de Curtea-Veche**, în **„Cuvîntul"**, an. II, nr. 1516, 12 iulie 1929 și nr. 1523, 19 iulie 1929.

Perpessicius, **Mențiuni critice**, vol. III, București, F.P.L.A., 1936, p. 1.

Perpessicius, **Mateiu I. Caragiale**, în **„Familia"**, nr. 1, 25 septembrie 1965.

Perpessicius, **Prefață** la ediția **Craii de Curtea-Veche**, București, Editura pentru literatură, Biblioteca pentru toți, 1965.

Perpessicius, **Alte mențiuni de istoriografie literară și folclor**, București, Editura pentru literatură, 1967, p. 287.

Cezar Petrescu, **Mateiu I. Caragiale (File dintr-un carnet de amintiri)**, în **„Gîndirea"**, an. XVII, nr. 3, martie 1938.

Liviu Petrescu, **Estetica operei lui Mateiu I. Caragiale**, în **„Tribuna"**, nr. 3, 20 ianuarie 1966.

Petronius, **Cei doi Caragiale**, în **„Viitorul"**, an. XXVIII, nr. 4732, 21 ianuarie 1936.

Mihail Petroveanu, **Craii de Curtea-Veche sau motivul eșecului**, în **„Viața românească"**, nr. 1, ianuarie 1966.

Al. A. Philippide, **Craii de Curtea-Veche**, în **„Viața românească"**, an. XXI, nr. 4, aprilie 1929.

Ion Pillat, **Despre Mateiu I. Caragiale**, în **„Ultima oră"**, an. I, nr. 103, 1 mai 1929.

Aurel Rău, **Cartea după Matei,** în **„Steaua“**, nr. 5, mai 1966.

Al. Rosetti, **Mateiu Caragiale,** în vol. **Note din Grecia. Diverse,** București, Editura pentru literatură, 1967, p. 115.

George Sbîrcea, **O vizită la Mateiu Caragiale,** în **„Tribuna“**, nr. 26, 30 iunie 1966.

Mihail Sebastian, **Craii de Curtea-Veche,** în **„Vitrina literară“**, an. I, nr. 1, 21 octombrie 1929.

M. Sevastos, **Amintiri de la „Viața românească“**, București, E.S.P.L.A., 1956, p. 103.

D. Steriade, **Paralel romantic între Mateiu I. Caragiale și G. Călinescu,** în **„Amfiteatru“**, nr. 22, octombrie 1967.

Vladimir Streinu, **Mateiu I. Caragiale,** în **„Revista Fundațiilor“**, an. III, nr. 3, martie 1936.

Vladimir Streinu, **Pagini de critică literară,** București, F.P.L.A., 1938, 143.

Scarlat Struțeanu, **Remember,** în **„Mișcarea literară“**, an. I, nr. 3, 29 noiembrie 1924.

D. Țepeneag, **Actualitatea estetică a lui Mateiu I. Caragiale,** în **„Ramuri“**, nr. 1, 15 ianuarie 1966.

Stan Velea, **Mateiu I. Caragiale în limba polonă,** în **„Gazeta literară“**, nr. 11, 14 martie 1968.

Tudor Vianu, **Mateiu Ioan Caragiale,** în **„Gîndirea“**, an. XV, nr. 3, martie 1936.

Tudor Vianu, **Studii și portrete literare,** Craiova, **„Ramuri“**, 1938, p. 21.

Tudor Vianu, **Arta prozatorilor români,** București, Editura Contemporană, 1941, p. 356.

Teodor Vîrgolici, **Opera lui Mateiu I. Caragiale,** în **„Studii și cercetări de istorie literară și folclor"**, an. VI, nr. 1—2, 1957.

Teodor Vîrgolici, **Mateiu I. Caragiale,** în vol. **Studii de istorie a literaturii române. De la C. A. Rosetti la G. Călinescu,** volum colectiv sub îngrijirea științifică a lui Ovidiu Papadima, București, Editura Academiei, Institutul de istorie și teorie literară „G. Călinescu", 1968, p. 365.

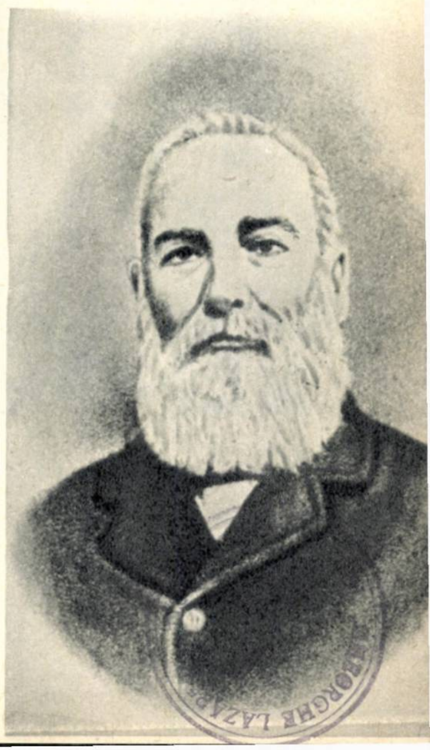
Ion Vlad, **Comentarii la un poem : „Craii de Curtea Veche"**, în **„Tribuna"**, nr. 5, 3 februarie 1966.

Paul Zarifopol, **Introducere** la **Opere** de I. L. Caragiale, vol. I, București, Cultura națională, 1930, p. XX.

CUPRINS

Ecaterina L. Caragiali
și Luca Caragiali
bunicii lui
Mateiu I. Caragiale.

I.L. Caragiale

I.L. Caragiale și fiul său Mateiu,
în vîrstă de 3 ani (1888).

I.L. Caragiale în locuința sa
de la Berlin (1911—1912).

Mateiu I. Caragiale (1920).

Iubite nene Iancule,

Băiatul d-tale e un talent remarcabil. Cele mai multe din poeziile lui sînt simple schițe, momente prinse în versuri bine legate. Dar câtă poezie și fantazie e în unele din ele („Noapte roșie", „Cronicarul") și cât meșteșug de caracterizare dovedesc altele („Boerul", „Trântorul")! Trecutul nostru tot-înviat în câte-va rânduri! De mult, de mult n'am mai cetit o strofă așa de frumoasă cum e aceasta:

Desprins din stema veche, spre depărtări senine,
Un corb bătrân și'ntinde puternic negrul zbor,
Și 'n liniștea adâncă, din când în când, ușor,
Din ulmi cad frunze moarte, plutind în clipe line.

Te felicit cu adâncă fericire, nene Iancule! O parte din

Scrisoarea lui Panait Cerna adresată lui I.L. Caragiale, cu aprecieri elogioase despre poeziile lui Mateiu.

puternicul D-tale talent
... întinerit în odrasla
D-tale, luând o formă
... spria și făgăduind flori
... nu se scuturǎ
nici odată.

Al D-tale prea plecat
Cerna

Leipzig, 3/16 Iunie 1912

Postkarte

Herrn
I. L. Caragiale
~~Charlottenburg~~
Berlin - Schöneberg
Insbruckerstr. 1

Iubite Cerna, îmi place a crede
că nu exagerezi peste măsură
dintr'un exces de magnanimitate,
și că în încercările băiatului meu
poate fi și ceva real care te-a atins,
inspirându-ți interes și simpatie.
Îți mulțumesc pentru el, care nu
știe încă ce prețios sufragiu a avut
norocul să obțină, și te salut cu toată
prietinia ce mi-o cunoști.

Al d-tale, cu pă-
rintească dragoste,
Caragiale

5/18/VI/92

Herrn
P. Cerna
Leipzig
Hertelstr. 25 III

Răspunsul lui I.L. Caragiale la scrisoarea lui Panait Cerna.

Acuarele
ale lui Mateiu
I. Caragiale
pentru *Domnița*
și *Prohodul*.

Mateiu I. Caragiale.

Portretul lui
Mateiu I. Caragiale
de Marcel Iancu.

Blazonul lui
Mateiu I. Caragiale.

Armele lui
Mateiu I. Caragiale.

46 mai după [illegible], mai [illegible] în acela [illegible] ziua
[illegible] mama Sea, stăpîna [illegible] a casă
şi omul de încredere şi de nădejde al ei om
în toată puterea cuvîntului. Mama era o [illegible]
Curtea năpădită de mușețel și de nalbă și
grădina care [illegible] spre gîrla veche ce curgea prin spatele ce erau prea mari pentru mine Curtea năpădită de mușețel și de nalbă și grădina prin care

Mă [illegible] singur răsfăţat
Eram un copil bun şi cuminte
Eram un copil bun şi cuminte prea cuminte chiar pentru un copil. B B B
Copilul atît de răsfăţat era bun şi cuminte. Ca cît Eram bun şi cuminte
Cu toate acestea, copilul atît de răsfăţat era [illegible] şi bun şi cuminte [illegible]. [illegible] uşoara melancolie proprie firilor prea simţitoare [illegible] sfioase [illegible] ce înăsprea acestui mic visător. Vorbesc ca despre altul pentru că îmi vine oarecum greu să cred că eu acel [illegible] copilul dulce, cu ochi mari de culoarea viorelei de atunci eram tot eu. Iar

Dar copilul atît de răsfăţat era [illegible] şi cuminte, [illegible] care cuminte. Vorbesc [illegible] ca de altul, îmi vine greu să cred că eu eram copilul, pe care

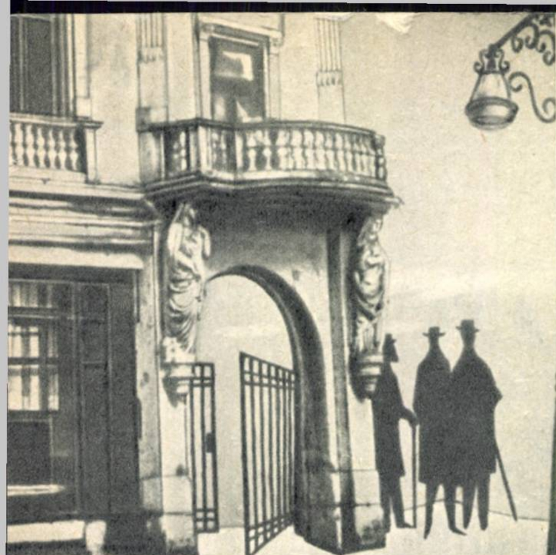
Dar copilul atît de răsfăţat era bun şi cuminte. Vorbesc de el ca de altul [illegible] îmi vine greu să cred că acea drăgălaşă şi dulce fiinţă eram chiar eu, [illegible]

Facsimilul unei pagini din
Craii de Curtea-Veche.

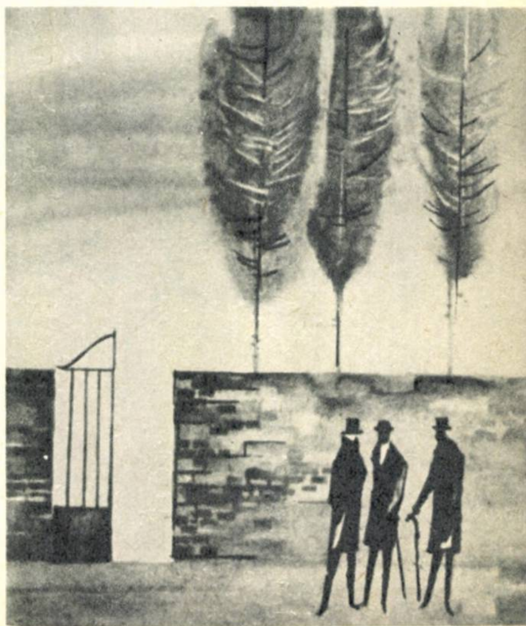
Le Crépuscule des Seigneurs

CRAII DE CURTEA-VECHE

Schița lui Mateiu I. Caragiale
pentru *Asfințitul crailor*.

Ilustrație
de Henry Mavrodin
la coperta ediției
Craii de Curtea-Veche
(Editura Tineretului, 1967).

Ilustrație de Harny Guttman la coperta ediției *Craii de Curtea-Veche* (E.P.L., B.p.t., 1965).

D+ ꝫ VA~GR.
MATTHAEVS
DOM~DYN~DIE
XXV·MENSIS·III
ANNI
MCMXXXV
SVAE·VITAE
ANNOS
IMPLEVIT
L

Inscripția
lui Mateiu I. Caragiale
la vîrsta
de 50 de ani.

Ecaterina,
Luca I. Caragiale
și Cella Delavrancea,
la Berlin, în 1912.

Redactor: MARIN RĂDOI
Tehnoredactor: VALERIA POSTELNICU.

Apărut 1970 Comanda nr 9333 Hirtie Tipar inalt de 80 g/m² 700×1000/32. Coli de tipar 3,75 Planşe 16 C.Z. pentru bibliotecile mici 8R — 31

Tiparul executat sub comanda nr 90 714 la Combinatul Poligrafic Casa Scînteii. Piaţa Scînteii Nr. 1 Bucureşti
Republica Socialistă România